

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 113-133

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.

Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALTIIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

ÇİN BAKIMINDAN KUŞAK ve YOL GİRİŞİMİNİN JEOPOLİTİK ANALİZİ

Yiğit KARASU

*Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
Siyasal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*

ORCID: 0009-0008-4701-1504

YiitKarasu@hotmail.com

ÖZET

Çin yükselen bir güç olarak dünya sahnesinde daha büyük bir yer arzulamaktadır. Bu arzunun sonucunda Çin, jeopolitik ve ekonomik güç kazanmak amacıyla, Kuşak ve Yol Girişimini devreye sokmuştur. Kuşak ve Yol Girişimi, “İpek Yol Ekonomi Kuşağı” (SREB) ile “Deniz İpek Yol Projesi” (MSRP) adıyla iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu makalenin amacı Kuşak ve Yol Girişimi’nin bu iki ana bölümünü jeopolitik açıdan karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu sayede hem projenin jeopolitik kazanımlarını anlama şansımız olacak hem de projenin hangi ayağının Çin jeopolitiği açısından daha sürdürülebilir, güvenli olduğu ortaya konacaktır.

Makalenin ilk bölümünde Kuşak ve Yol Girişimi genel hatlarıyla tanıtılmış, projenin jeopolitiği anlatılmıştır. İkinci bölümde, projenin kara bölümünü oluşturan “İpek Yol Ekonomi Kuşağı” taşımacılık, enerji güvenliği, Orta Asya’daki güç boşluğu, Orta Asya’da istikrar ve Çin Komünist Partisi’nin geleceği başlıkları altında incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, Kuşak ve Yol Girişimi’nin deniz ayağını oluşturan “Deniz İpek Yol Projesi” jeopolitik rakipler, silahlanma ve güvenlik ikilemi başlıkları altında ele alınmıştır. Çalışmada Çin bakımından Kuşak ve Yol Girişimi’nin kara ayağının deniz ayağından daha fazla jeopolitik kazanımlar getirdiği sonucuna varılmıştır. Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi’nin daha iyi tanıtılması ve gelecekte Çin açısından bu projenin ne gibi jeopolitik kazanımlar ve engeller oluşturduğunun doğru bir biçimde anlaşılması makalenin diğer amaçları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Kuşak ve Yol Girişimi, Enerji Güvenliği, Çin, Jeopolitik, Orta Asya, Yeni İpek Yeni Yol Projesi.

A GEOPOLITICAL ANALYSIS OF BELT and ROAD INITIATIVE FROM PERSPECTIVE OF CHINA

Yiğit KARASU

*Undergraduate Student, Marmara University, Faculty of Political Science,
Political Science and International Relations Department*

ORCID: 0009-0008-4701-1504

YiitKarasu@hotmail.com

ABSTRACT

As a rising power, China desire to a greater place on the world stage. As a result of this desire, China has launched the Belt and Road Initiative to gain geopolitical and economic power. Belt and Road Initiative consists of two main parts called “Silk Road Economic Belt” (SREB) and “Century Maritime Silk Road Project” (MSRP). The aim of this article is to comparatively analyze these two main parts of Belt and Road Initiative from a geopolitical perspective. In this way, we will have the chance to analyze the geopolitical gains of the project and it will be revealed which leg of the initiative is more sustainable and safer in terms of Chinese geopolitics.

In the first part of the article, the Belt and Road Initiative is introduced in general terms and the geopolitics of the initiative is explained. In the second part, the “Silk Road Economic Belt”, which constitutes the land part of the initiative, is examined under the headings of transportation, energy security, power vacuum in Central Asia, stability in Central Asia and the future of the Chinese Communist Party. In the third chapter, the “Maritime Silk Road Project”, which constitutes the sea leg of the Belt and Road Initiative, is discussed under the headings of geopolitical rivals, armament, and security dilemma. The study concluded that for China, the land leg of the Belt and Road Initiative brings more geopolitical gains than the sea leg. Other aims of the article are to better promote China's Belt and Road Initiative and to accurately understand what geopolitical gains and obstacles this initiative creates for China in the future.

Key Words: Belt and Road Initiative, Energy Security, China, Geopolitics, Central Asia, New Silk Road Project.

INTRODUCTION

Comparison of land power and sea power has been an important topic in geopolitics throughout history. We see the comparison of these two power types not only in the military field but also in the economic sense. However, since most of the world trade is carried out through maritime trade, this debate seems to have ended. However, if the place, time, interests and economic needs of the states change, this superiority can be opened to discussion. Especially when we look at China's Belt and Road Initiative, this ambitious project brings this discussion to light once again. The reason for this is that the initiative has different parts, namely sea and land parts.

This article aims to make a geopolitical gain comparison between the two parts of Belt and Road Initiative. Therefore, the article is divided into 3 parts. In the first part of the article, Belt and Road Initiative and its geopolitics will be discussed in order to enlighten the reader. Then, the reasons explaining why the land part of Belt and Road Initiative is more advantageous in terms of geopolitics will be listed. The article explains the importance of energy security, the power vacuum in Central Asia and the stability of the region and finally the economic benefits of the project for China and the legitimacy of the CCP. In the third part of the article, examples will be given to show that the sea part of the project should not be abandoned, but that it is less beneficial in geopolitical terms than the land part of the project. While these examples touch on China's naval power and culture, especially in the East China Sea, they will explain geopolitical competition and address the security dilemma arising from these reasons.

1) WHAT IS BELT AND ROAD INITIATIVE AND GEOPOLITICS OF THE INITIATIVE?

The Silk Road has a great historical significance. In addition to being the largest commercial road in the world, it has pioneered the transportation of many cultures and inventions throughout history. In addition, it has become one of the most important gates of China to the world, connecting cultures. But today, the New Silk Road has a new mission. For China, it is not only a door opening to the world, but also plays an important role in increasing China's great power capacity and increasing China's influence in the world through this door opening to the world.

So, what is this Belt and Road Initiative with a new mission? Belt and Road Initiative, officially announced by the President of China, consists of two parts. The first, Silk Road

Economic Belt (SERB), covers 85 countries and aims to improve trade and exchange of goods, culture and people between China and Europe, Asia and the Middle East. The SERB is backed by a massive \$1 trillion fund poured into infrastructure development, hardware and digital connectivity in countries along the initiative's trade routes. These funds receive support from many funds such as the Asian Infrastructure Investment Bank, the New Development Bank and the New Silk Road Fund. For example, AIIB has received \$40 billion in investments from China's state-controlled banks since its founding. In addition, 2000 economic infrastructure projects have been determined for SERB within the scope of the "Go West" policy (Karlis and Polemis, 2019: 3). In addition to following the route of the ancient Silk Road, it includes investments such as railways, roads and bridges in many countries on the Eurasian continent. The second part is a new Maritime Silk Road Project (MSRP) for the 21st Century. MSRP is supported by trillion-dollar funds such as SERB, while many banks such as AIIB, NDB, SRF mentioned above provide support, and ASEAN countries also make financial investments in the same way. Beijing has also backed the initiative with a significant financial commitment, allocating \$25 billion to the AIIB, \$50 billion to the AIIB, and \$40 billion to the SRF. MSRP continues by renting ports from many countries or helping to build new ports. For example, the Port of Piraeus, which is of great importance for European trade, was leased to China until 2052 for 280 million euros. Likewise, China set a target to build 30 new ports through Chinese companies in Indonesia, where the project was announced (Koboević, Kurtela, & Vujičić, 2018: 117). When such investments and ongoing port leases and investments throughout the Indian Ocean, Red Sea and Mediterranean are taken into consideration, the size and geopolitical intent of MSRP is more clearly understood (Karlis and Polemis, 2019: 13).

This initiative is a huge project with sea and land parts, and it is quite costly. Belt and Road Initiative's land transportation dimension includes various investment and infrastructure projects, as well as a wide network extending from east to west of China and then into Central Asia, even to Russia and Europe. In this context, a land transportation project in this extent has not been carried out before. Besides, the maritime trade dimension of Belt and Road Initiative is also as large as land transportation. Likewise, it starts from the Quanzhou in Fujian province and goes to the Suez Canal through the Strait of Malacca, where world trade is the most intense, and connects to Europe via Greece (Hong, 2015: 2). When we look at an initiative of this size, it is unthinkable that it does not have a geopolitical purpose because it almost connects the world's largest continent, the Eurasian continent. This clearly creates an opportunity for a soft power, and in some cases even a Chinese, to strengthen its hard power. According to Zhang Zhixin, as a requirement of its new geopolitical strategy, China aimed to expand its sphere of

influence with its soft power, develop new norms of international economic cooperation and promote a new world order. This soft power strategy is China's Grand strategy for peaceful development (Zhexin, 2018: 328). But considering this cost of the Chinese Belt and Road Initiative, what size will it bring a greater geopolitical gain for China?

Although this comparison has many dimensions, in this article, a geopolitical comparison will be made especially over the Belt and Road Initiative. This is because, Belt and Road Initiative is a geopolitical comparison that can affect both land and sea size. Given its land dimension, access to Central Asia states is geopolitically more essential for China than maritime transport. This is due to reasons such as energy geopolitics, geopolitic importance of Central Asia, the power vacuum in Central Asia, the perspective of Central Asia states towards China and the contribution of the Chinese land leg of the initiative to the Chinese economy. The maritime aspect of Belt and Road Initiative, on the other hand, may yield less returns for China than expected. The reasons for this are that China is surrounded by its Western rivals and Asian allies in the China Sea, possesses the interests of major geopolitical powers, encourages armament, and has more risks in terms of energy security even if it is cheaper. As shown in discussions and geopolitical comparisons are made, it is likely that the land dimension of the Belt and Road Initiative and the convergence to Central Asia will be more profitable for China in the future geopolitically and will be healthier for China's peaceful growth strategy.

2) WHY IS CHINA'S PRESENCE IN CENTRAL ASIA WITH THE SERB MORE GEOPOLITICALLY BENEFICIAL?

In this question, we will address the land dimension of SERB and the geopolitical importance of the consequences of SERB in Central Asia for China. However, writing these geopolitical gains in subheadings will not only make it easier to follow up, but also provide a better understanding of the implications of SERB in Central Asia. SERB is a very important initiative as it closes many geopolitical vulnerabilities of China. In order to understand the Central Asian dimension of this initiative, we will examine China's energy security, the power gap in geography, its contribution to Chinese economic development and the attitudes of Central Asian states towards China.

2.1) Energy and Transportation Security

With China's rapid economic growth and foreign trade accounting for almost 50% of the Chinese economy, today China is highly interdependent with a globalized market. This situation creates a security problem in China. This is because most of the world trade is transported out by sea transport. Chinese commercial activities are mainly concentrated in the eastern and southern coastal regions of the country, and %80 of its imports and exports are located here. In addition, with the developing economy of China, its energy needs are increasing. Especially oil, Although China is the fourth largest oil producer in the world, it can only meet half of its own demand. When China's oil needs are considered, the demand is increasing day by day. For example, China's dependence on foreign oil in oil was 60 percent in 2015 and this rate reached 68 in 2020 (Ruixue, Xiuling, & Cai, 2016: 50). 70 percent of the oil comes from Africa and the Middle East, where the political situation is quite unstable, and the associated energy supply is a problem. In addition to these problems, the fact that China's energy supply is from the eastern part of China creates a geopolitical problem and triggers energy security. This is because China is geopolitically besieged from the sea by its Western and Asian allies, India. This siege is a big problem considering that 4/5 of the oil coming to China must pass from the Indian Ocean and the Straits of Malacca.

In short, major economic sanctions or a major maritime conflict could have disastrous consequences that will abruptly halt China's economic development. If China wants to maintain its energy security and stable economic growth, it must establish an overland access to energy resources. Here, SERB's road trade and SERB's presence in Central Asia is a very important alternative for China. Oil and gas resources are common, with high quality and fewer impurities. Currently, Central Asian countries are promoting the process of diversification of energy exports. Therefore, Central Asian countries and China have great cooperation potential, China can eliminate its dependence on maritime transport for its energy needs such as oil, natural gas, and precious metals, thereby securing its own energy geopolitics (Ruixue, Xiuling, & Cai, 2016: 49).

2.2) Geopolitical Power Vacuum in Central Asia

According to Mackinder, whoever controls the historical pivot area will control the world island (Saalman, 2017: 27). Although this is a reductionist and old-fashioned geopolitical theory, today it appears to be an unfair theory considering the geostrategic importance of Central Asia. Especially considering that the region where the "great game" has played among

the great states throughout history is Central Asia. The disintegration of the USSR was followed by start of the "second great game". However, the ineffectiveness of neither Russia nor the USA in the Central Asian power struggle has provided a "third great game" opportunity for China. However, this struggle will be a more economic struggle. Therefore, SERB's investments in highways and infrastructure will be of critical importance.

With the disintegration of the USSR in 1991, the newly formed independent states in Central Asia quickly sought a different foreign policy from Russia and displayed a more nationalist attitude. On the other hand, while Russia continued to maintain its superiority in the region with various institutions (Eurasian Economic Community, Collective Security Treaty Organization, Commonwealth of Independent States) as the first strategic partner, Russia continued to make Central Asian states economically dependent on itself. Until the collapse of the USSR, Russia still maintained a monopoly on all infrastructure services and much transportation technology. It continued to do so after independence. Because Russia is aware of how much of a key role it plays in controlling the region and controlling the energy flow, along with the richness of the region's natural resources (Brzezinski, 2005: 195).

However, this situation started to change with the economic rise of China and the announcement of Belt and Road Initiative in Kazakhstan in 2013. Since the region is generally under Russian domination, Central Asian states pay attention to maintaining multi-vector relations with many states. However, the region is sandwiched between China and Russia. The fact that China did not make a big breakthrough for Central Asia for a long time left more room for Russia. Thus, in the changing situation with Belt and Road Initiative, China and the investments that China can bring thanks to the SERB is welcomed by the Central Asian states. For example, in recent years, China has increased its sphere of influence in the region, which makes it difficult for Central Asian countries (Kodaman and Gonca, 2016: 1252).

This situation has created a geopolitical power struggle of "Central Asia and the Balkans". Russia and China have entered into a struggle with each other for the sphere of economic influence. For example, Russia established the Eurasian Economic Union in 2014 to combat the SERB. However, when we look at the size of infrastructure and investments made by China within the scope of SERB, it is very difficult for the Russian economy and investors to hinder Chinese economic power in the region in the long run. For example, according to Yazdani's data, China's direct investments in Central Asia increased exponentially from 2004 to 2013. In addition, it is expected that the investment made within the scope of SERB will reach \$2.5 Trillion by 2025 (Yazhani, 2020: 185). This is an indispensable opportunity for the Central Asian states, which must pay 33 billion dollars for infrastructure services development

between 2016-2030 (Omonkulov, 2020: 50). In addition, China has included Russia in the initiative in order not to trigger any more regional competition. Central Asian countries have not only been a field of competition between Russia and China, but also acted as a diplomatic bridge (Özdaşlı, 2015: 591). In addition, considering the annexation of Crimea in 2014 and the occupation of Ukraine by Russia in 2022, it will not be surprising that Central Asian countries take a stand against Russia, considering the Russian minorities they have. Because Russia violated the principle of non-intervention with the use of force.

In other words, it will be difficult for Russia to establish an influence in Central Asia due to economic cooperation and economic incompetence. On the other hand, there is India, which is ready for a geopolitical rivalry with the USA and China, which became more involved in the region after 9/11. However, it is very difficult for these two states to create a geopolitical barrier as big as Russia. This is because, in addition to the USA withdrawing its forces from Afghanistan starting from 2014, China has improved its relations with Pakistan and managed to partially exclude the USA from the region, and by supporting India's geopolitical rival Pakistan and including it in the SERB, India's Muslim increased his exclusion from the world. Thus, an important area of influence in Central Asia remained with China.

However, this geopolitical struggle is not only on an economic dimension. It continues in many areas. For example, the SERB also includes a cultural aspect, with 30,000 scholarships to study at Chinese universities and 10,000 places to study in China for Confucius Institutes teachers and students over a 10-year timeframe. This may lead to economic and social benefits for the countries in question and to an increase in the education level of Central Asian countries (Karlis and Polemis, 2019: 13).

As can be seen, China's geopolitical influence in this region is not limited to being a hegemon state or accessing cheap resources. This is also "an Asian Dream". China creates a win-win situation with its investments and spreads its cultural power within the Central Asian states with a peaceful soft power initiative together with the soft power area it has created. It seems that China's acting in accordance with Asian sensitivities and maintaining SERB through bilateral relations with countries will increase this development and cooperation. With this, China will eventually become a greater geopolitical power. For this reason, China's presence in Central Asia with the SERB is directly related to China's future geopolitical gains.

2.3) Importance of SERB for Stabilizing Central Asia

China's SERB is not just economically, geopolitically or culturally profitable for China. At the same time, it has an important effect on ensuring regional stability. This is because SERB is also of great importance in terms of China's development of international institutions in Central Asia. In addition, China can play a diplomatic mediator role thanks to the bilateral relations it has established with the countries in the region thanks to the SERB and China's own regional problem, such as the autonomous region of Xinjiang, can ensure the neutrality of the Central Asian states. These three situations are important for Central Asia to ensure the continuation of investments and economic development, and for China to protect its investments in the future. As we have seen in the USA, soldiers may be temporary, but rail links and pipelines are permanent (Kaplan, 2022: 242).

Asian Infrastructure Investment Bank can be cited as the first example of China strengthening international institutions with SERB. Because this project has an important role in financing both MSRP and SERB. Because, naturally, the economies of the Central Asian states are not strong enough for the financing of the project and they cannot fully trust the existing financial institutions created by the Bretton Woods conference (for example, the World Bank, IMF) considering that they can no longer support all the necessary financial assistance. At the same time, Central Asian countries do not have enough voice within these institutions. For this reason, AIIB was established to support huge investments regionally. Signed an agreement to set US\$100 billion as core capital of AIIB, with China holding 30.4% stake, India 8.5%, Russia 6.7% and 54.4%. are the shares of the remaining members. By financing initiatives such as the SERB, China can establish regional stability and play a unifying role in the Central Asian market (Çelik, 2021: 86). This bank clearly expects a regional market understanding to support SERB by providing loans to the places China wants to reach with SERB and reaching places that Western financial institutions cannot. At the same time, China not only contributes to regional economic stability with the AIIB, but also increases its own possible alliances by supporting the economic development of the countries around it and can try to take on the role of the watchdog of financial stability in the region thanks to the AIIB.

The Shanghai Cooperation Organization (SCO) can be cited as a second example. Although it is an organization that was established long before the start of Belt and Road Initiative, its aims have changed in various periods. At first, the SCO aimed to resolve border disputes between Central Asian states after the disintegration of the USSR and to prevent Russia or its predecessor, the USSR, from dominating Central Asia. However, it later started to draw a pattern based on the fight against terrorism and separatist movements, the joint execution of

emergency exercises, and the military cooperation of countries. The aim of the SCO has started to show an economy-oriented change in recent years. In 2015, members of the organization published a 10 year development strategy in which the economy stood out and included a provision to improve the joint approaches of SCO member states to the SERB (Yazhani, 2020: 184). Thus, the goals of regional economic integration and regional security were united. The SCO has now evolved into a multinational structure, such as the prevention of economic and regional conflicts. Thus, investments and infrastructure services are protected by reducing terrorist activities in the region, and many infrastructure and investment initiatives within the scope of SERB could be politically organized by a multinational organization. The SCO is an important key to both regional stability and economic development for China (Reeves, 2014: 8). The third situation is the separatist groups in the region who dream of separation. For example, Xinjiang region has close bounds with Central Asia and shares common cultural elements with the peoples of the region. The Xinjiang folks, especially the Uyghurs, differ from the Han people in their language, religion and customs. As we said, the region has strategic importance, as it is a window to Central Asia, has many neighbors, shares cultural ties with its neighbors, and due to the historical conflicts, that emerged after the disintegration of the Soviets, and some of the residents of the region constantly demand separation. This situation escalates relations between the central government and other countries. The situation has become even more complicated when several terrorist attacks have been undertaken by the East Turkestan Islamic Movement since 2014 (Zreik, 2022: 16).

However, the SERB is blocking the separatist movements of these groups. For example, Xinjiang has huge investment projects and an extensive road network connecting it to Central Asia, which contributes to increase the Chinese administration's dominance over Xinjiang. Since Xinjiang is in the western part of China in terms of its location and provides terrestrial connection with Central Asia, the investments to be realized with SERB will both develop the region. In addition, it increases the presence and control of the Chinese government in the region with the development of communication and transportation means (Zreik, 2022: 16).

With China giving priority to Central Asia in its belt road initiative policy, a separatist movement that may occur within China is stopped by ensuring common welfare. On the other hand, the support of other countries to separatist movements is weakening due to its economic ties with China, and China thus prevents its regional integrity without a possible conflict.

To sum up, China is helping the regional incorporation, the economic unity of the region, and the fight against separatist or terrorist groups, thanks to its Central Asian policies,

which are on the land part of the SERB. This shows how important Belt and Road Initiative's land leg is not only for China but also for the region.

2.4) SERB's Effects of Chinese Economy and CCP Legitimacy

The SERB has a critical importance when examining the Chinese economy. Because the SERB can trigger development in many sectors and growth in new economic areas for China. In addition, this economic development will increase the political legitimacy of the Chinese government (CCP) with the continuation of economic prosperity and will cause it to act more comfortably while implementing its policies in the international arena.

As I mentioned earlier, the SERB can help these countries (regions) build, as many countries (regions) along the Belt and Road still lack infrastructure and domestic industry and are in dire need of capital and technologies. Since China is aware of the existence of such a weakness especially in Central Asian countries, it also carries its own capital and production wherever SERB goes. The construction of these production and infrastructure services by Chinese capital can provide an important area for China's economic transformation, as we have seen in the example of the Xinjiang region. China's iron and steel, cement, equipment manufacturing, etc. explore new international markets and provide them with greater development space; China's industrial transformation and improvement further increases the market competitiveness and market share of China's strategic emerging products in Central, West, South Asia and even Europe. This increase is a crucial pillar for China's current and future economic development system (Ruixue, Xiuling, & Cai, 2016: 53).

At the same time, China is increasing its economic strategic resilience. This is due to trade based on imports and exports, as they are essential for maintaining economic activity and stability. In a crisis, some trade with the outside world must be maintained to maintain economic stability, except the national market is highly independent and self-sufficient. In this case, China will increase its strategic resilience as a result of a possible economic depression or economic sanctions by using the economic ties it will provide with the SERB in Central Asia and the economic dependencies of the Central States. Because Central Asian states will refrain from following an anti-Chinese policy due to their economic and infrastructure dependencies. Thus, China can come to a level where it can overcome all kinds of political and economic crises regionally (Saalman, 2017: 17).

Secondly, this is important in the long-term legitimacy of the Chinese Communist Party. Because economic development is shown as proof of the long-term legitimacy of the party and

the working of Chinese communism. At the economic level, the purpose of the state is to sustain economic activity and the living standards of its population. Failure to do so will significantly increase the likelihood of social unrest and potentially provide the cause. It is crucial that the state and its people have access to energy, food, water, basic services and goods that are vital to economic activities. Another important factor is trade based on imports and exports, as they are essential for maintaining economic activity and stability. Politically, the CCP will increase the country's strategic resilience if it continues to provide these situations with the SERB and strengthens its ties with the SERB in every possible situation. Thus, the party that survived a Tiananmen disaster can maintain its legitimacy. However, the failure of this economic development in terms of Central Asia and the SERB, and possible sanctions and economic crisis, may cause social unrest among the population that the party wants to regain legitimacy (Saalman, 2017: 18).

3) WHY IS IT LESS BENEFICIAL GEOPOLITICALLY FOR CHINA TO TURN TO MSRP RATHER THAN CENTRAL ASIA WITH THE SERB?

The point of this question is certainly not to suggest that the maritime leg of the Belt and Road Initiative project is unnecessary or geopolitically unprofitable for China. On the contrary, considering that 90 percent of world trade is carried out over the seas (bbc.com., 03.05.2023), this project is essential for China. However, for China, it is a very risky project in terms of the economic burden and conflict risk that it may create in the future to make policies for the MSRP. This is because China is geographically encircled, as we mentioned earlier. China has major competitors. Countries such as Japan, USA, South Korea and Taiwan that are likely to act with and with these countries. Besides, the situation in the Indian Sea is no different. To fend off a possible Chinese presence, India will seek to ally with the West and strengthen its navy. In other words, the presence of geopolitical rivals and the conflicts with these rivals will cause China to increase its naval presence, and then more conflicts will arise in the environment of insecurity. This situation will reveal the need for armament for the MSRP to reveal a geopolitical interest. Because there are many geopolitical rivals and most of them do not want China to gain power with this project.

When we examine this situation, the economic power and military power that China will provide in the region with the MSRP go in parallel. Because China wants to protect its investments and ensure energy security. However, as we will examine under the sub-headings,

as long as China Maritime makes the Belt and Road Initiative independent of the land leg, it is very difficult to gain geopolitical gains.

3.1) Geopolitical Rivals

As we mentioned before, there is no status quo power in Central Asia that can prevent China's Belt and Road Initiative and prevent it from becoming hegemon in the region by creating a peaceful win-win situation there. Russia may be a status quo power, but it is gradually losing its power and it must act together with China. India, on the other hand, has been completely excluded from Central Asia because of the Pakistani barrier. However, when it comes to the Pacific, China cannot sustain this peaceful economic expansion. Because it has too many territorial claims and too many geopolitical rivals.

The biggest of these geopolitical enemies is the USA, which fears China's rising economic power and an alternative to itself. Although the USA started to have problems with China after the end of the Cold War, the increase in these problems was seen especially during the Obama era. The Asia Pivot, announced by Obama in 2010, envisioned the transfer of 60 percent of American naval assets to Asia. This was a soft power attempt to break China's economic stability and power. In addition, the US exported \$320 billion worth of goods to Pacific Coast ports supporting 850,000 US jobs (this number is still growing) and excluded China from this partnership by establishing the Trans-Pacific Partnership in 2016 (Mitchell, 2016: 20). This soft power usage of the USA is increasing with the strengthening of China's MSRP.

In addition, the USA is not alone in the region and has historical partners. Together with these partners, he is uncomfortable with China's growth and economic power. Japan, for example, adds distrust to rival Japan, which imports nearly all its oil through the Strait of Malacca. In addition, Japan is constantly experiencing problems due to its territorial claims with China. For example, the fishing rights and sovereignty issue on Senkaku Island brings Japan closer to the United States and pushes it to become a bigger competitor for China (Wang, 2013, 12).

On the other hand, even countries whose power in East Asia could not compete with China, such as the Philippines and Vietnam, began to engage in certain anti-Chinese movements. The Philippines, for example, renewed US access rights to Clark Field and Subic Bay in 2016, and in April 2016 allowed Japanese Self-Defense forces to make it a port of call for navy ships. Vietnam, on the other hand, is mostly exposed to increased Chinese attacks

(especially in the South China Sea). To partially counteract China's growing power, Vietnam signed an agreement in 2015 allowing Japanese warships to visit Cam Ranh Bay (Mitchell, 2016: 21).

From the perspective of India, although India is not able to respond to Belt and Road Initiative in Central Asia, the same is not true for the MSRP. Because, together with China's existing geopolitical rivals, it has the potential to make the Indian Ocean its own economic area and safe area. Even within the confines of the Indian Ocean, India will have to be wary of the growing capability of the Chinese navy and Beijing's "string of pearl" strategy in the Indian Ocean. India envisions energy security as its top strategic concern over the next decades and believes India should base itself on a conflict preparedness strategy to address it (Berlin, 2010: 56). It is a clear threat to India that the sea leg of China's Belt and Road Initiative, which we have examined this situation, passes through the Indian Ocean and perhaps joins the SERB and Gwadar to shorten the existing waterway. India will not hesitate to establish strategic partnerships to prevent this. As can be seen, unlike Central Asia, it is relatively easier for East Asian and South Asian states to find diplomatic and economic partners or to create an alternative to China. However, as we mentioned in the previous sections, the Central Asian states are geographically and economically stuck against the influence of Russia and China. This is due to the dependence of their economies and geographical locations on Russia and China, unlike the East and South Asian states. The absence of an economically rising power in Central Asia virtually presents the region to China on an economic silver platter within the scope of SERB.

Lastly, the historical conflict between Taiwan and China continues to increase, supported by the West and its allies. For example, Nancy Pelosi visit to Taiwan has been a warning message for both Taiwan and China. Thus, with the presence of geopolitical rivals, China will have to protect its economic initiatives more. This will further draw China into the "Thucydides trap" and increase an arms race in the region (Konishi, 2018: 1).

3.2) Armament and Security Dilemma

The existence of geopolitical rivals and the prevention of China's MSRP strategy by these rivals create the armament and security dilemma as well as soft power and diplomatic blocs. This security dilemma is not a burden that China can handle in the long run. However, China and PLA experts continue to arm themselves with the Mahanist naval approach in order

to protect their investments and China's geopolitical advantages (Scobell, 2018: 209). For example, China is considering increasing the number of aircraft carriers from 2 to 4.

Its current navy is also the largest in the world in terms of quantity. Although China increases the number of aircraft carriers and navies, China is currently a continental power, not a naval power. This continental power of China has also been documented solely as defense of the homeland. This is one of the reasons why China does not have a military base anywhere other than Djibouti (Kaplan, 2022: 253/ Wasserstrom and Cunningham, 2018: 131-134). As can be seen, this situation is not sustainable. One reason for this is the reason for this is the decrease in the growth of the Chinese economy over the years (Hong, 2015: 11), as well as the increase in military expenditures. This can cause problems if a large navy continues to be financed for this reason. Whereas, with a project like Belt and Road Initiative, China can make a big breakthrough without the need for any armament, and maybe change the route of energy trade through Gwadar, while it can be both the largest soft power in Central Asia and a successful country in energy security, with the MSR. It continues to expand this project in order to reach the China Sea and surrounding countries.

This armament will not only be an economically correct expenditure, but it also has the potential to cause uneasiness in Southeast Asian countries that are sympathetic to China. Considering these reasons, it is more in China's geopolitical interest for China to work with the SERB to change its terrestrial trade and trade route, thereby solving its energy security problem. The indispensable resources of Central Asia and its importance for Chinese soft power are much more important than a possible naval conflict.

CONCLUSION

In conclusion, Belt and Road Initiative for China is a great opportunity and a very accurate project to gain economic strength and to eliminate its own security gaps. At the same time, China will gain a geopolitical power with this project. However, when we look at the examples we have given, it is a big question to what extent this geopolitical power should be sought in Belt and Road Initiative. Will China be a new soft power that unites Eurasia by following the traditional Silk Road, or should it become a maritime power by reaching the water, the highway of trade?

When we look at the location of China and its surrounding geography, we realize that the most reasonable place for China to go with Belt and Road Initiative is Central Asia. The reason for this is that China should hegemony with SERB and Central Asia with an economic

soft power in order to realize the most important security vulnerabilities and its own strategy, to become a great power in 2050, to maintain the legitimacy of the CCP by providing stability in the economy with a declining growth rate. However, this hegemony is not an aggressive hegemony. On the contrary, SERB is a peaceful hegemony initiative, as China fills the geopolitical gap in Central Asia, restores its own energy security and can contribute to regional stability.

On the other hand, the maritime part of Belt and Road Initiative, which is the other pillar of the Belt and Road Initiative, does not seem to be beneficial in the future from a geopolitical point of view. This is because China's achievements with SERB contrast with the MSRP. For example, on the one hand, there is a China that protects a peaceful investment with soft power and increases its influence, on the other hand, we see a China that is likely to come into conflict with the geopolitical power centers around it in order to protect its investment and energy security in the MSRP. When China and other surrounding states experience a sense of geopolitical tightness or loss of power as a result of regional economic rivalries, they will become more armed. This will increase a possible conflict and may cause the collapse of an entire project.

In this context, the conclusion that can be drawn from this is the following: If China wants to increase and protect its geopolitical gains with Belt and Road Initiative, it should do so in Central Asia through the SERB. Because the geopolitical vacuum and the strategy of establishing hegemony based on investments in Central Asia is safe and the risk of conflict is low. In this case, one of the options that can be made for China is to combine the MSRP with the One Belt One Road initiative, but it should do this by centered on the Central Asia and SERB. Thus, it will be more beneficial for China in terms of economic, geopolitical and energy security.

REFERENCES

- Berlin, D. (2010). Sea power, land power and the Indian Ocean. *Journal of the Indian Ocean Region*, 6(1), 52-66.
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük satranç tahtası*. Trans.: Yelda Türedi, İstanbul: İnkılap Publishing.
- Çelik, Y. (2021). Orta Asya için kuşak ve yol projesinin stratejik sonuçları. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 79-94.
- Hong, Z. (2015). China's new maritime silk road: implications and opportunities for Southeast Asia. T. C. Tiong (Ed), *China's New Maritime Silk Road: Implications and Opportunities for Southeast Asia* inside (pp.1-26). Singapore: ISEAS Publishing.
- Kaplan, R. (2022). *Coğrafyanın intikamı*. Trans.: Zahide Tuba Kor, İstanbul: Küre Publishing.
- Karlis, T. and Polemis, D. (2019). The belt and road initiative. a geopolitical analysis. IAME 2019 Conference, Athens, 2-13.
- Kobojević, Z., Kurtela, Z. and Vujičić, S. (2018). The maritime silk road and China's belt and road initiative. *Naše more*, 65(2), 113-122.
- Kodaman, T. and Gonca, İ. (2016). Jeo-ekonomik hayaller: Çin'in yeni ipek yolu girişimi'nin Orta Asya'da algısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 1251-1261.
- Konishi, W. S. (2018). *China's maritime challenge in the South China Sea: options for US responses*. Chicago: Chicago Council on Global Affairs.
- Mitchell, M. (2016). The South China Sea: a geopolitical analysis. *Journal of Geography and Geology*, 8(3), 14-25.
- Omonkulov, O. (2020). China-Central Asia relation in the context of the belt and road initiative. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 45-115.
- Özdaşlı, E. (2015). Çin'in yeni ipek yolu projesi ve küresel etkileri. *Turkish Studies*, 10(14), 579-596.
- Reeves, J. (2014). *The Shanghai cooperation organisation: a tenable provider of security in post-2014 Central Asia?* Honolulu: Asia-Pacific Center for Security Studies.
- Ruixue, Z., Xiuling L. and Cai, L. (2016). Background and strategic significance of the "belt and road initiative" of China. *Journal of Behavioural Economics, Finance, Entrepreneurship, Accounting and Transport*, 4(3), 49-53.
- Saalman, L. (2017). *The belt and road initiatives and new geopolitical realities*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- Scobell, A. (2018). The South China Sea and U.S.-China rivalry. *Political Science Quarterly*, 133(2), 199-214.

- Wang, Z. (2013). Perception gaps, identity clashes. T. Arai, S. Goto and Z. Wang (Ed), *Clash of national identities: China, Japan, and the East China Sea territorial dispute* inside (pp.9-19). Washington: Wilson Center Publications.
- Wasserstrom, J. and Cunningham, M. E. (2018). *China in the 21st century: what everyone needs to know*. Oxford: Oxford University Press.
- Yazhani, E. (2020). China-Central Asia relations and role of the belt and road initiative. *Chinese Business Review*, 19(5), 178-195.
- Zhexin, Z. (2018). China's new geopolitical strategy? *China Quarterly of International Strategic Studies*, 4(3), 327-343.
- Zreik, M. (2022). Contemporary geopolitics of Eurasia and the belt and road initiative. *Eurasian Research Journal*, 4(1), 7-26.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 134-161

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALPIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

BURHANIYE YAT LİMANININ TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Meziyet NARİN

*Öğretim Görevlisi, Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Meslek Yüksekokulu,
Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü*

ORCID: 0000-0001-8077-1507

mnarin@balikesir.edu.tr

ÖZET

Turizm gelirlerinin yıllar itibarı ile artarak gelişme göstermesi ve ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılasına katma değer yaratması açısından da önem arz etmektedir. (Tuik.2023). Bu sektörde alternatif turizm çeşitlerinden deniz turizm faaliyetleri arasında öne çıkan yat turizminin de gelişmesinin ayrı bir yeri bulunmaktadır. (Yılmaz ve Tükeltürk, 2014). Dünyada yat turizminin gelişimi incelendiğinde, Batı Akdeniz ve Güney Fransa'nın başı çektiği görülmektedir. Günümüzde Akdeniz Bölgesi ve Karayip Adaları dünya yat turizminin önemli merkezlerindedir. Akdeniz çanağında dolaşan yat adedi yıldan yıla artış göstermektedir. Dünya sadece Avrupa'da 5.000 adet yat limanı ve tüm dünya genelinde de 19.000 adet yat limanı mevcuttur. Yat bağlama kapasitesi bakımından Türkiye Akdeniz çanağından %4,1 dünya genelinde %0,5 pay almaktadır (İlgar, 2019).

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması, deniz turizmi açısından ciddi potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Yine deniz turizmi içinde değerlendirilen yat limanları ve yat turizmi çok hızla gelişen turizm çeşidi olarak sosyal ve ekonomik getirisi yüksek turizm dallarının başını çekmektedir (Muslu, 2017). Ancak söz konusu potansiyelin ekonomik açıdan değerlendiremediği gerçeği ortaya çıktığı için, bu çalışmada, Balıkesir / Burhaniye Yat Limanı özelinde ve yat turizmi genelinde konuya dikkat çekmek ve sorunların çözümü açısından somut önerilerde bulunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deniz Turizmi, Yat Turizmi, Burhaniye Yat Limanı.

---

*Bu çalışma, Doç. Dr. Muzaffer KADIOĞLU danışmanlığında yapılan "Türk Turizmi Açısından Yat Limanlarının Yeri ve Önemi, Burhaniye / İskele Yat Limanı Örnek Çalışması" başlıklı yüksek lisans tezinin genişletilerek ve güncelleştirilerek oluşturulmuştur.

EVALUATION OF BURHANIYE MARINA IN TERMS OF TOURISM

Meziyet NARİN

Assist. Prof. Dr, Balıkesir University, Burhaniye Vocational School,

Tourism and Hotel Management Department

ORCID: 0000-0001-8077-1507

mnarin@balikesir.edu.tr

ABSTRACT

The increasing development of tourism revenues over the years and its contribution to the Gross National Product of countries are crucial aspects (TUIK, 2023). Yachting tourism, standing out among alternative forms of maritime tourism, holds a distinctive position in this sector (Yılmaz and Tükel Türk, 2014). When examining the global development of yacht tourism, it is evident that the Western Mediterranean and Southern France lead the way. Currently, the Mediterranean Region and the Caribbean Islands are significant hubs for global yacht tourism. The number of yachts circulating in the Mediterranean basin shows an annual increase. Worldwide, there are 5,000 yacht ports in Europe alone, and a total of 19,000 yacht ports globally. In terms of yacht mooring capacity, Turkey holds a 4.1% share in the Mediterranean basin and 0.5% globally (ILGAR, 2019).

The fact that Turkey is surrounded by seas on three sides indicates its substantial potential for maritime tourism. Yacht ports and yacht tourism, evaluated within maritime tourism, lead the rapidly growing tourism sectors with high social and economic returns (Muslu, 2017). However, given that this potential has not been economically realized, this study aims to draw attention to the issue, specifically focusing on the Balıkesir/Burhaniye Yacht Port, and provide concrete recommendations for solving the problems in yacht tourism overall.

Key Words: Humor, Automotive.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze insanların seyahat talepleri konusunda bilinmeyi keşfetmeye yönelik tercihleri arasında entegrasyonu diğer turizm çeşitlerine göre daha yüksek olan turizm çeşitleri arasında bulunan deniz turizminin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Turizm potansiyeli yüksek olan bölgelerde, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde deniz turizmi kapsamında yer alan faaliyetlerin hayata geçirilmesi ile ekonomik, sosyal ve çevre yönünden bölgenin gelişimine önemli katkılar sağlanmaktadır. (Gök,2016:7).

Deniz turizmi, denizde deniz araçları ile yapılan, turizm amaçlı meslek faaliyetleri ile, onu doğrudan destekleyen diğer meslek faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. Deniz turizmi genel anlamda iki bileşenden oluşmaktadır. Birincisi deniz turizm tesisleri ve işletmeleri ikincisi ise deniz turizm araçları ve işletmeleridir. (DTO,2023). Deniz turizm yönetmeliğinin 4.maddesinde deniz turizm tesisleri “münhasıran deniz turizmi araçlarına emniyetli bağlama, karaya çekme, bakım, onarım hizmetleri, bu araçlarla gelen yatçılara ve yolculara yeme-içme, dinlenme, eğlence, konaklama gibi hizmetlerden birkaçını veya tamamını sunan ve bu yönetmelikte türleri belirtilen turizm tesislerini ifade edilmektedir. Deniz Turizm işletmelerinin çeşitleri ise kruvaziyer gemi limanları (A ve B tipi), yat limanları (3,4,5 çupalı) ve diğer tesisler (rıhtım, iskele ve çekek yerleri) olarak sınıflandırılmaktadır. Deniz turizm araçları: Deniz ve iç sularda gezi, spor ve eğlence amaçlı turizm faaliyetinde bulunan gerçek ve tüzel kişilere ait özel ve ticari yatları, kruvaziyer gemileri, gezi amaçlı tekneleri, dalabilir deniz turizmi araçlarını ve diğer deniz turizmi araçları olarak tanımlanmıştır (Mevzuat,2022).

Deniz turizmine ilgi, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Keynezyen İktisat Politikaları'nın ekonomik gelişme için önerileriyle gerçekleşmiştir. Daha sonra kavramla ilgili 1960'lı yıllarda Fransa'da “Port Canto” terimi kullanılmıştır. Deniz turizminin denize yönelik faaliyetleri arasında en çok yat turizmi kavramı dikkat çekmektedir. Söz konusu turizm çeşidinde yat limanı işletmeciliğinin (marina) literatürde yatçılığın çıkış noktasını oluşturmuş ve bu kavram Hollanda'da ortaya atılmıştır. Ancak sonrasında İngilizlerin denize ilgileri nedeniyle marina işletmeciliği şekline dönüşmüştür. Sonraki yıllarda ise Batı Akdeniz'de marina sayılarının artmaya başladığı görülmüştür (Töre, 2011).

Yat turizmi; spor ve tur amaçlı köy, körfez, barınak ve yat limanları arasında yapılan konaklama hizmetlerini, yat denilen deniz araçlarıyla yapılmasını ifade eden turizm çeşididir (Doğaner, 2001). Yat turizminin; ekonomik kalkınmaya ve bölgeler arası eşitsizlikleri gidermede kullanılabilir bir turizm faaliyeti olması nedeniyle birçok akademik çalışmada ele alınması ihtiyaç haline gelmiştir (Bahar, 2007).

Dünya genelinde Akdeniz, Güney Pasifik, Amerika, Afrika ve Asya kıtalarında ve bölgelerinde yat turizmi yapılmaktadır (İlgar, 2019). Akdeniz’de yat turizmine İspanya, Fransa, Hırvatistan, Yunanistan ve Türkiye öncülük etmektedirler. Özellikle Fransa, İtalya gibi Batı Akdeniz kıyılarındaki marinalar artan aşırı kirlilik nedeniyle kalite kayıplarına uğramaktadır. (Ercanik, 2003). Bu deformasyonlar nedeniyle, yat turizmi doğu Akdeniz bölgelerine doğru gelişme göstermiştir. Sonraki yıllarda Yunanistan’a göç nedeniyle deniz turizminde yavaşlamalar olduğu görülmekte ve Yunan adalarının konuyla ilgili önemi bu nedenle artmıştır. Yat turizmine, Akdeniz Bölgesi’ne olan ilginin artmasında mevsimsel açıdan potansiyel taşıyan Karayip Bölgesi’nde iklim tamamlayıcı bir özellik taşımaktadır (Muslu, 2017).

Yat turizmi, özellikle deniz turizmini destekleyici ve kıyılarda yapılan alternatif bir turizm çeşidi olarak kıyı turizminin gelişmesine ciddi katkılar sağlamaktadır. Ekonomik açıdan önemli potansiyeli olan bir turizm dalı olması ve üst gelir grubu turistlere hitap etmesiyle göz doldurmaktadır. Yat turizminin iki önemli ayağı bulunmaktadır. Birincisi; gezmek ve spor yapmak için kullanılan motorlu teknelerdir. İkincisi ise; bu teknelerin barınacağı, su ve yakıt bulacağı, yiyecek ve içecek alımı için kullanılabilmesi, gerektiğinde de karaya çıkarılarak asılabileceği marina ismi verilen donanımlı yat limanlarıdır (Doğanay, 2001).

Yat limanlarında sunulan hizmetlerin çoğunlukla emek-yoğun nitelikte olması ve ülkeye gelen yatçının marinalara ulaşmadan önce diğer işletmelerden de hizmet alarak (havayolu, karayolu, yiyecek içecek, konaklama işletmeleri vb.) ekonomide çarpan etkisi yaratacak harcamalar gerçekleştirdiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda gelecekteki çalışmalar yat limanı işletmelerinin diğer paydaşları olan mavi yolculuk işletmeleri, günübirlik gezi tekneleri, yat malzeme ve satış işletmeleri, restoran- kafeterya, konaklama ve tamir, bakım, onarım gerçekleştiren işletmelerle marinalardaki yatçıların onları tercih etmelerinde etkili faktörlerin tespiti üzerine yeni çalışmalar gerçekleştirilebilir (İnak Özberk ve Marangoz,2021).

Yine iklim, doğal kaynaklar, tarihi varlıkları ile ülkemizin büyük oranda bozulmamış bir çevreye sahip olması turizm sektörünün güçlü yanları olarak belirtilmektedir. Bu nedenle yat limanlarına ilişkin yatırımlarda çevre bilincinin oluşturulması, koruma ve kullanma dengesinin gerekliliği birçok çalışmada vurgulanmaktadır. Yat limanları birçok yata ev sahipliği yapmaktadır. Bu limanlar yatların konaklama, bakım, onarım, boyama, atık su tahliyesi gibi birçok ihtiyacını da karşılamaktadır. Söz konusu hizmetlerin sunulmasında çevreye verilen zararların da en aza indirilmesi sürdürülebilir turizm açısından önemlidir. Günümüzde bu konu enerji verimliliği ve karbon yönetimi açısından geliştirilmesi gerekmektedir (Tuğdemir, vd., 2016).

Deniz yoluyla ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısını yıl olarak değerlendirdiğimizde, 2021 yılında denizyoluyla 610,850 iken, 2022 yılında 3,184,568 ziyaretçiye ulaşarak, bir önceki yıla oranla ziyaretçi sayısında yaklaşık %500 oranında artış olduğu tespit edilmiştir. Ancak İtalya'nın 6.500 km. uzunluğundaki kıyılarında 379, İspanya'nın 4.964 km uzunluğundaki kıyılarında 356, Hırvatistan'ın 5.835 km uzunluğundaki kıyılarında 159 adet yat limanı varken, 8.333 kilometrelik Türkiye kıyılarında ise sadece 84 adet yat bağlama yeri bulunmaktadır. Her ne kadar diğer AB ülkelerine göre yat bağlama sayımız az gözükse de 84 adet (37 adet belgeli yat limanı içinde 11 adedi "5 Altın Çıpalı" tesis; 6'sı Belediye Yat Limanı olmak üzere ve diğer iskele, rıhtım bağlama yerleri dahil) yat bağlama yeri ve yaklaşık 29.000 adet toplam (kara+deniz) bağlama kapasitesi bulunmaktadır. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 2025 hedefleri doğrultusunda bu rakamın yeni yatırımlar ile artırılması planlanmaktadır. Dünya genelinde ise 19.000 adet yat limanının 5.000 adeti Avrupa'da hizmet vermektedir (DTO,2023).

Denize, kuma ve güneşe endekslenmiş Türkiye turizminin zamanda ve mekânda yaptığı olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla turistik ürün çeşitlendirmesine gidilmektedir. Bu çeşitlendirmede üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye'de; özelliği olan bir müşteri grubuna hitap eden yat turizminin önemi de büyüktür. Özellikle Türkiye Turizm Stratejisi 2023 kapsamında; yat turizminin dünya ve özellikle Akdeniz çanağı özelinde istenilen payın alınması için yat turizminin devletçe desteklenmesi ve yat limanlarının niteliklerinin iyileştirilmesinin öneminden bahsedilmektedir. Bu amaçla yapılacak Mega Yat Limanlarına özellikle dikkat çekilmektedir. Bu anlamda, İstanbul, Antalya, İzmir'deki yat limanlarının rehabilite edilmesiyle Mega Yat Limanlarının geliştirilmesinin Türkiye turizminin yat turizminden aldığı payın artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca mevcut ve projelendirilen yat limanlarına ilave olarak ülkemizde 200'ü aşkın balıkçı barınağı potansiyelinden faydalanılarak her 35 deniz milinde bir olmak üzere yat turizmine gerekli hizmeti sağlayabilecek şekilde yenilenmelerinin sağlanmasına yönelik çalışmalarla turizm sektöründe önemli bir gelişme sağlanması plânlanmaktadır (Türkiye Turizm Stratejisi, 2023).

Turizm sektör faaliyetlerinden özellikle yat turizmi açısından avantajı yüksek olan ülkemizin bu alandaki eksikliklerinin giderilmesi ve daha fazla yararlanılabilmesi için mevcut olan potansiyelin de tam olarak ortaya çıkarılması gerekmektedir. Dolayısıyla, Balıkesir İli Burhaniye İlçesinde yer alan Yat Limanının Burhaniye'nin sahip olduğu yat turizm potansiyelinin ortaya konması ve özellikle mitolojide rüzgârların hiç dinmediği bir yer olarak bilinen bölgede turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilerek sürdürülebilirliğine önemli katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Söz konusu çalışmada, Burhaniye Yat Limanı'nın yöre turizm

faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik günümüzde ve yakın gelecekteki olası etkilerinin irdelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca Burhaniye’de yat turizminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik öneriler de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1) ARAŞTIRMANIN METODU ve YÖNTEMİ

Yapılan çalışmada Balıkesir / Burhaniye Yat Limanı’nın turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için matematiksel bir model uygulanmıştır.

1.1) Araştırmanın Amacı

Ulaştırma Bakanlığı tarafından Burhaniye Belediyesi’ne 2007 yılında Yat Limanı ve Balıkçı Barınağı tesis adı ile devredilen işletme turistik çekiciliği yüksek olan Balıkesir İli Burhaniye İlçesi İskele Mahallesi’nde yer almaktadır. Söz konusu işletmenin yat turizmi açısından mevcut durum değerlendirmesine gidilerek, görüş ve önerilerde bulunulması araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Türkiye’de çevresel ve doğal etkilerin önlenmesi açısından önemli bir teknik olan çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) olmasına rağmen, spesifik olarak turizm sektörüne yönelik uygulamalar yoktur. Bu durumda yerel yönetimler merkezi yönetimler ve ilgili kuruluşlarla iş birliğine gidilerek, kendi yörelerindeki turizm gelişme projelerini değerlendirmek için kontrol listeleri oluşturulabilir (Kaya, 1997). Bu tür uygulama yat turizmi açısından yöresel bazda sıkı bir kontrolle problemlerin daha detaylı bir şekilde ortaya çıkarılmasını sağlayarak, uzun vadeli çözümler getirebilecektir.

1.2) Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada, faaliyette olan Burhaniye İskele Yat Limanı’nın çevre turizm çekicilikleri de dikkate alınarak daha iyi bir deniz turizm işletmesi olarak sektörde yerini alabilmesi açısından mevcut durum değerlendirilmesi yapılmıştır.

1.3) Araştırmanın Yöntemi

Gelişime açılan herhangi bir turizm yöresinde diğerleri ile rekabet edebilecek turizm türlerinin belirlenmesinde yapılacak yatırımların genişliğinden dolayı matematiksel

kesinliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu modelde, her faktör bir çekicilik indeksinde özetlenmiş, ölçme ve indeks değerlerinin belirlenmesi de Delphi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Buna benzer bir yöntem Gunn ve arkadaşları tarafından uygulanmıştır (Demircioğlu, 199). Söz konusu model; çalışmanın uygulamasında yat turizm potansiyeli açısından standart kaynak faktörleri farklı bölgelerin değerlendirilmesinde kullanıldığı için çekicilik değerlerinin toplamı üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirmede kullanılan Tablo.1 değerleri yat turizmi konusunda uzun yılların birikimini sergileyen sektör uzmanları ve Doğu Akdeniz Yatırım ve Danışmanlık yetkililerinin bilgilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur (East-Med,2023).

Bu modelin temelinde de olduğu gibi yat turizmi için ideal olan faktör özellikleri maksimal puanlarda özetlenerek, ele alınan işletmenin aldıkları puanlarla ideale ne kadar yaklaştığı araştırılacaktır. Alınan puanların belirlenmesinde etkili olan faktörlerin kalite değerlerinin sağlıklı tespit edilebilmesi gerekmektedir. Söz konusu işletmelerin faktör ağırlıkları ancak alt faktör özelliklerine göre belirlenen kalite değerlerinin toplamı ile bulunabilmektedir.

Tablo 1: Yat Turizmi için Faktör Ağırlıkları

SIRA NO.	FAKTÖR ÖZELLİKLERİ	ENDEKS	ZAYIF	ORTA	İYİ	YÜKSEK
1	Deniz Suyunun Özellikleri	12	3-0	6-3	9-6	12-9
2	Coğrafi Konum	13	3,25-0	6,50-3,25	9,75-6,50	13-9,75
3	İklim	16	4-0	8-4	12-8	16-12
4	Sosyal Kültürel Çekicilik	6	1,50-0	3-1,50	4,50-3	6-4,50
5	Tarihi Çekicilik	6	1,50-0	3-1,50	4,50-3	6-4,50
6	Estetik	6	1,50-0	3-1,50	4,50-3	6-4,50
7	Doğal Kaynak Çekicilikleri	6	1,50-0	3-1,50	4,50-3	6-4,50
8	Hizmet Merkezleri	18	4,50-0	9-4,50	13,50-9	18-13,50

9	Ulaşım	17	4,25-0	8,50-4,25	12,75-8,50	17-12,75
	TOPLAM	100	25-0	50-25	75-50	100-75

Örnek bir yat limanı işletmeciliği için gerekli olan faktör kalite değerleri Tablo 2’de matematiksel bir kesinlikle belirlenmeye çalışılmıştır.

Herhangi bir yat limanı işletmeciliğinin bu modelde yat turizm potansiyeli açısından değerlemeye temel teşkil edecek olan ölçüleri kesinlik kazanmamasına rağmen, ana hatlarıyla ele alınarak belirlenen işletmede uygulanacaktır.

Tablo 2: Yat Limanları için Faktör Kalite Değerleri

FAKTÖR	BİRİNCİL ALT FAKTÖR	KALİTE DEĞERİ
Deniz Suyunun Özellikleri	Kirlilik	8,4
	Sıcaklık	3,6
		13
Coğrafi Konum	Yatçılık Merkezlerine Mesafe	9,1
	Turizm Merkezlerine Mesafe	3,9
İklim	Hava Sıcaklığı	3,2
	Güneşli Gün Sayısı	4
	Nem Oranı	1,6
	Yağışlı Gün Sayısı ve Miktar	2,4
	Ortalama Rüzgâr Yönü ve Şiddeti	4,8
Sosyal Kültürel Çekicilikler	Ulusal ve Uluslararası Festivaller	3
	Sosyal Aktiviteler	1,8
	Tiyatro, Sinema gibi Gösteri Merkezleri	1,2
Tarihi Çekicilikler	Antik Kent Kalıntıları	3,6
	Müzeler	2,4
Estetik	Çevre Yerleşim Mimari Özellikleri	3
	Yeşil Saha Düzenlemeleri	3

Fauna-Flora ve Doğal Çekicilik Alanları	Ormanlık Alanlar Milli Park Alanları Akarsular Doğal Yaşam Çeşitliliği	6 1,8 1,2 1,8 1,2
Hizmet Merkezleri (Marina ve Çevresi)	Konaklama Hizmetleri Eğlence Hizmet Merkezleri Finansal Hizmet Merkezleri Güvenlik Hizmetleri Haberleşme Hizmetleri Yat Bakım Onarım Hizmetleri Sağlık Hizmetleri Yiyecek-İçecek Hizmetleri Alışveriş Hizmet Merkezleri	18 0,7 1,8 0,7 2,5 2,5 3,6 1,8 2,2 2,2
Ulaşım	Karayolu Denizyolu Havayolu Demiryolu	17 5,1 1,7 8,5 1,7

1.4) Araştırmanın Bulguları

Burhaniye Yat Limanının turizm potansiyeli açısından durumunu değerlendirebilmek amacıyla belirlenen araştırma yöntemi uygulanarak aşağıdaki tablo değerleri elde edilmiştir.

Tablo 3: Burhaniye Yat Limanları için Faktör Kalite Değerleri

FAKTÖR	BİRİNCİL ALT FAKTÖR	KALİTE DEĞERİ
Deniz Suyunun Özellikleri	Kirlilik	4
	Sıcaklık	2
		6
Coğrafi Konum	Yatçılık Merkezlerine Mesafe	2,6
	Turizm Merkezlerine Mesafe	3,9
		6,5
İklim	Hava Sıcaklığı	2,7
		12,8

	Güneşli Gün Sayısı	3,8
	Nem Oranı	1
	Yağışlı Gün Sayısı ve Miktar	2,1
	Ortalama Rüzgâr Yönü ve Şiddeti	3,2
Sosyal Kültürel Çekicilikler		4
	Ulusal ve Uluslararası Festivaller	2,7
	Sosyal Aktiviteler	0,3
	Tiyatro, Sinema gibi Gösteri Merkezleri	1
Tarihi Çekicilikler		5,4
	Antik Kent Kalıntıları	3,4
	Müzeler	2
Estetik		3,5
	Çevre Yerleşim Mimari Özellikleri	1,5
	Yeşil Saha Düzenlemeleri	2
Fauna-Flora ve Doğal Çekicilik Alanları		4,7
	Ormanlık Alanlar	1,8
	Milli Park Alanları	1,2
	Akarsular	0,5
	Doğal Yaşam Çeşitliliği	1,2
Hizmet Merkezleri (Marina ve Çevresi)		13,5
	Konaklama Hizmetleri	0,5
	Eğlence Hizmet Merkezleri	1
	Finansal Hizmet Merkezleri	0,5
	Güvenlik Hizmetleri	2
	Haberleşme Hizmetleri	1,5
	Yat Bakım Onarım Hizmetleri	2
	Sağlık Hizmetleri	1,8
	Yiyecek-İçecek Hizmetleri	2,2
	Alışveriş Hizmet Merkezleri	2
Ulaşım		14,4
	Karayolu	5
	Denizyolu	1,2
	Havayolu	8,2
	Demiryolu	0

1.4.1) Araştırma Kapsamındaki İşletmenin Matematiksel Model Uygulamasına Göre Durumu

Deniz Suyunun Özellikleri: Suyun kirlilik oranının ve sıcaklık değerinin yat limanı için arz ettiği önem 12 puandır. Eğer deniz suyu temiz ise 8,4 ve sıcaksa 3,6 değerlerini almaktadır. Kirlilik alt faktörünün kalite değeri; Burhaniye Yat limanı için, Mavi Bayrak numune tespit çalışmaları sonucunda uygun olmayanların çoğunlukta bulunması kirlilik faktörü açısından 4 puan alabilmektedir. Deniz Suyu Sıcaklığı ortalaması 2022 yılındaki meteoroloji verilerine göre Burhaniye Yat Limanı 19,6 derece olduğu için 2 puan ile değerlendirilmiştir (mgm,2022).

Coğrafi Konum: İşletmenin bulunduğu yerin dünya yatçılık merkezlerine olan mesafesi 9,1 puanında olması gerekmektedir. Turizm merkezlerine olan uzaklığın etkinlik derecesi ise 3,9 olan bu faktörün toplam olması gereken değer 13 olarak belirlenmiştir. Yat Limanlarının genellikle güney kıyılarında yoğunlaştığı Türkiye’de Burhaniye Yat Limanı’nın özellikle İstanbul Ataköy Marina’dan başlayarak, Çanakkale Marinası ile kuzeyden gelip güneye giden yatların yol güzergâhında bulunması açısından büyük önem taşımaktadır (dto,2023). Bunun yanında Orta ve Kuzey Amerika yatçılarında hizmet veren en önemli yatçılık merkezlerinden Akdeniz Yatçılık Bölgesine de yakın konumda olmasına rağmen Dünyanın diğer yatçılık merkezlerine ise oldukça uzak konumdadır. Bu nedenlerden dolayı Burhaniye Yat Limanı bu faktörde 2,6 puanla sınırlı kalmıştır.

Turizm merkezlerine olan mesafe açısından, Burhaniye Yat Limanı gerek tarihi açıdan gerekse turistik zenginlikleri açısından Bergama ve Assos arasında antik bir liman kenti olan Ören-Adramytteion gibi önemli bir turizm çekim merkezinde yer almaktadır. Özellikle rüzgâr sörfü başta olmak üzere deniz sporları açısından potansiyeli yüksek olan Edremit Körfezi’nde yer alan liman, gastronomi turizmi, yayla turizmi, vb. doğa odaklı inanış tarzını yansıtan kaya sunakları ile alternatif turizm çeşitleri açısından da çekiciliği yüksek bir konumdadır (Beksaç, 2022).

Tamamı temiz, doğal ve ince kumlu Ören, Öğretmen Evleri, İskele Mevkiinden de denize girilebilen yaklaşık 10 km. uzunluğunda bir kıyı şeridinde de sahip olması açısından 3,9 puan almasında etken olmaktadır (Balıkesir ktb,2023).

İklim: Yat Limanı işletmeciliği için hava sıcaklığının fazla olması 3,2 puan, güneşli gün sayısının fazlalığı 4 puan, nem oranının düşük olması ise 1,6 puan, yağışlı gün sayısı ve

miktarının az olması 2,4 puan, genellikle doğu rüzgârlarının hâkim olduğu 4,8 puan ile toplam 16 kalite puanı etkili olmaktadır.

Hava sıcaklığının 2022 yıllık ortalaması Burhaniye Yat Limanı için 17 derece ile 2,7 puan; güneşli gün sayısı 155 gün ile 3,8 puan; nem oranı açısından mevsimlere göre oranlarda değişiklik olmasına rağmen Burhaniye Yat Limanı düşük oranda bu faktörden 1 puan almakta; yağışlı gün sayısı verilerine göre 71 ile 75 gün arasında bulunan Burhaniye'de İskele Yat Limanı bu kriterden 2,1 puan; ortalama rüzgâr kriterine göre İskele Yat Limanı 3,2 puan ile değerlendirilmiştir. Çünkü temmuz ve ağustos aylarında sert esen meltem ve sıcak hava bir kısım yatçı için halen caydırıcı özelliğini korumaktadır (mgm,2023).

Sosyal ve Kültürel Çekicilik: Bu kriterin değerlendirilmesinde marina için tanıtım ve pazarlama çalışmalarında etkili olan ulusal ve uluslararası festivallere katılma oranı 3 puan olarak değerlendirilmiştir. Müşterilerin sosyal hayatlarını zenginleştirici aktivitelerin yeterliliği 1,8 değerindedir. Tiyatro, sinema gibi gösteri merkezlerinin müşteriler için verdiği hizmetlerin kalitesi ve yeterliliği ise 1,2 puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Burhaniye Yat Limanı ulusal ve uluslararası festivaller açısından Burhaniye Ören Turizm Kültür ve Sanat Festivali, Burhaniye Uluslararası Zeytin ve Zeytinyağı Hasat Festivali, Tarladan Hasada Aromaterapi Eğitim Festivali, Adra Fest vb. etkinliklere ev sahipliği yapmasından dolayı 2,7 puan almıştır. Sosyal aktivite olanakları açısından müşterilerin söz konusu limanın dışında bulunan olanaklardan yararlanması söz konusu olsa da söz konusu yat limanına henüz Deniz Turizm Tesisi İşletme Belgesine sahip olmadığı için 0,3 puan verilmiştir. Tiyatro, sinema gibi gösteri merkezlerinin yeterliliği açısından ise Burhaniye Kent Tiyatrosunun da yer aldığı etkinliklerde Reha Yurdakul Kültür Merkezi, Ahmet Akın Kültür Merkezi, Belediye Kültür ve Sanat Evi, Ören ve Taylıeli Amfityatrolarının olmasına rağmen genellikle yaz aylarında yoğunlaşan etkinlikler 1 puan ile değerlendirilmiştir.

Tarihi Çekicilik: Marinanın yakın çevresinde antik kent kalıntılarının varlığı ve çeşitliliği 3,6 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Tarihi ve etnografik birikimlerin günümüz insanlarına müzelerde sergilemesi ise 2,4 puan değerindedir.

Antik kent kalıntıları; Burhaniye Yat Limanı Bergama, Assos, Zeus Altarı gibi tarihi çekim merkezleri ile kazı çalışmaları devam eden Ören-Adramytteion Antik kenti önemli çekicilikler arasında olmasından dolayı 3,5 puan ile değerlendirilmiştir.

Müzeler; İskelet Yat Limanı açısından ilçe merkezinde Burhaniye Kuvva-i Milliye anıtı ve Müzesi ve Bizim Köy Etnografya Müzesi ile 30 km uzaklıkta Tahtakuşlar Özel Etnografya müzesi bulunmasından dolayı 2 puan ile değerlendirilmiştir.

Estetik: Marina işletmesinin çevre yerleşim mimarı özellikleri 3, yeşil saha düzenlemeleri ise 3'er puan değerindedir.

Çevre yerleşim mimari özellikleri; Yat limanının İskele Mahallesi yerleşim yeri içinde kıyı şeridinin aşırı ve düzensiz bir yapılaşmaya maruz kaldığı bir ortamda bulunmaktadır. Belediyenin yeni imar planları yeşil alan çoğunlukta ve ayırık nizam ağırlıklı olsa da liman arka planı bitişik nizam durumundadır. Bu kritere ancak 1,5 puan verilebilmektedir. Yine yerel saha düzenlemeleri açısından Yat Limanı eskiye göre gerekli düzenlemeler yapılarak iyileşme sağlandığı için 2 puan ile değerlendirilmiştir.

Fauna Flora ve Doğal Çekicilik Alanları: Ormanlık alanların genişliği 1,8, milli park alanlarının çokluğu 1,2 yöredeki akarsuların durumu ise 1,8 doğal yaşam çeşitliliği 1,2 puan olarak değerlendirilmiştir.

Ormanlık alanlar açısından; ormanlık alanlara sahip olduğu için İskele Yat Limanı 1,8 puan almıştır. Milli Park Alanları; bu açıdan İskele Yat limanı Kaz Dağı Milli Parkı'na ve Madra Yaylalarına olan yakınlığı ile 1,2 puan almıştır. Akarsular; bu kriterin yat limanı işletmeciliği açısından taşıdığı önem akarsu sporlarına yönelik aktivitelerden müşterilerin yararlanarak çekicilik unsurlarının artırılmasıdır. Ancak söz konusu Yat Limanına en yakın konumda olan Karınca Çayının taşıdığı alüvyonlar açısından olumsuzlukları nedeniyle 0,5 puan ile değerlendirilmiştir. Doğal yaşam çeşitliliği; bu faktör açısından en zengin konumda olan Burhaniye Yat limanı ve çevresidir. Gerek hayvan ve bitki çekiciliği gerekse termal alanlara yakınlığı nedeniyle 1,2 puan almaktadır.

Hizmet Merkezleri (Marina ve Çevresi): Marina müşterilerinin kısa veya uzun süreli işletmenin bünyesinde veya yakın çevresinde konaklama hizmetlerinin karşılanmasında otel, motel, tatil köyü olanaklarının durumu 0,7 puan; bar, Disco vb. müzikli eğlence olanakları 1,8 puan; özel ve resmi olarak hizmet veren banka vb. finansal kurumlar 0,7 puan; marina içerisinde ve çevresinde müşterilerin can ve mal güvenliğinin korunmasını sağlayan güvenlik hizmetleri 2,5 puan; telefon, faks, internet vb. gibi her türlü iletişim olanaklarının durumu 2,5 puan;

işletme içinde yatların bakım onarım ve yedek parça ihtiyacının karşılanma hizmetleri 3,6 puan; marinanın yakın çevresinde her türlü sağlık hizmetleri 1,8 puan; lokanta ve kafeteryaların yeterli sayıda kaliteli olması 2,2 puan; müşterilerin her türlü ihtiyacına yönelik alışveriş olanaklarının durumu ise 2,2 puan olarak değerlendirilmiştir.

Bu kriterlerde konaklama hizmetlerinin sayısı ve kalitesi açısından Burhaniye Yat Limanı hem sezonun kısalığı hem de genellikle iç pazara yönelik çalışmalardan dolayı yörede kalite ve sayıca yeterli olan konaklama üniteleri nedeniyle 0,5 puan ile değerlendirilmiştir. Eğlence hizmet merkezleri açısından Burhaniye Yat Limanı'nın bulunduğu yer ve çevresinde sadece yaz aylarında birkaç ay açık küçük çaplı eğlence yerleri olmasına rağmen yılın diğer aylarında da hizmet veren işletmeler olduğu için 1 puan ile değerlendirilmiştir. Finansal hizmet merkezleri açısından 0,5 puan verilmiştir. Yat limanı güvenlik hizmetlerinde; limanda bulunan çekek rampası alanı sürgülü kapı ile yaya girişine kapatılarak alanın ve Burhaniye Yat Limanı ve Balıkçı Barınağı tarafı tali mendirek üzerine “elektrik kontrollü giriş ünitesi” kapı yapılarak mendirek girişinin çit telleriyle güvenliği sağlanmıştır. Bunun yanında 7/24 kapalı devre kamera sistemi ile güvenlik desteklenmektedir. Bu nedenlerle kritere 2 puan verilmiştir. Haberleşme hizmetlerinin liman çevresinde bulunan PTT hizmetlerinin uygunluğu le 1,5 puan ile değerlendirilmiştir. Günümüzde Burhaniye Belediyesi'nin işletmeciliğini yaptığı Yat limanında 170 tekne bağlama kapasiteli her iskelede bulunan elektrik ve su bağlantısı, çamaşırhane, sıcak su imkânı bulunan sıhhi üniteler ile güvenli bir şekilde yeterli tesis ve hizmetler sunulmaktadır. Yat limanında palamar bot hizmeti de verilmektedir (Burhaniye Belediyesi Faaliyet Raporu, 2022). Yat limanı sahasında tekne sahipleri ve işletmenin kullanımına sunulmak üzere üç adet mobil taşıma amaçlı el arabası da mevcuttur. Burhaniye Yat Limanı'na “Marina İşleticisi Kanunu Sorumluluk Sigortası” uygulaması da getirilmiştir. Kara park alanında atık alım tesisi kurulmuştur (gmk,2014). Yat bakım onarım hizmetlerinde ise; deniz turizm araçlarının limanda kaldığı süre boyunca özel işletme ve şahıslara her türlü yat bakımının yaptırılabilceği kara park alanı da bulunmaktadır. Bundan dolayı bu kritere 2 puan verilmiştir. Sağlık hizmetleri açısından, Burhaniye Yat limanı 1,3 puan almıştır. Yiyecek, içecek hizmetleri için İskele Yat Limanı 2,2 puan almış ve alışveriş hizmet merkezlerinin yeterliliği açısından 2 puan ile değerlendirilmiştir.

Ulaşım: Marina işletmeciliği açısından özellikle uzak mesafelerdeki ulusal ve uluslararası müşterilerin ulaşım hizmetlerinin kısa sürede ve rahat bir şekilde karşılanması havayolu ulaşım olanakları 8,5 ile değerlendirilmiştir. Karayolu ile ulaşım olanakları 5,1 puan

ile ikinci önemli kriterdir. Denizyolu ve Demiryolu kullanım olanakları ise 1,7 kalite değerindedir.

Havayolu ulaşım olanakları açısından Burhaniye Yat Limanı Uluslararası Koca Seyit Havalimanı'na 10 km. uzaklıkta olmasından dolayı 8,2 puan almıştır. Karayolu ulaşım olanakları açısından ise İzmir-Çanakkale E-87 karayolu üzerinde bulunduğundan dolayı 5 ile değerlendirilmiştir. Denizyolu ulaşım olanakları açısından coğrafi konum olarak bu ulaşım türüne uygun olmasına rağmen altyapının yetersizliği nedeniyle 1,2 puan alabilmiştir. Demiryolu ulaşım olanakları bulunmamaktadır.

Tablo 4: Burhaniye Yat Limanının Matematiksel Model Sonuçları

FAKTÖR ÖZELLİKLERİ	ENDEKS	BURHANİYE YAT LİMANI (KD)
Deniz Suyunun Özellikleri	12	6
Coğrafi Konum	13	6,5
İklim	16	12,8
Sosyal Kültürel Çekicilik	6	4
Tarihi Çekicilik	6	5,4
Estetik	6	3,5
Doğal Kaynak Çekicilikleri	6	4,7
Hizmet Merkezleri	18	13
Ulaşım	17	14,4
TOPLAM	100	70,3

Tablo 4'te görüldüğü gibi yapılan değerlendirmeler sonucunda; kalite değerlerini (KD) oluşturan alt faktör özelliklerinin küsuratları yuvarlak rakamlar olarak alınmıştır. Buna göre Burhaniye Yat Limanı 100 üzerinden 70,3 kalite değeri almıştır.

Tablo 5: Faktör Değerleme Tablosu

FAKTÖR KALİTE DEĞERİ	DEĞERLEME
0 -25 Arası	Zayıf
25 – 50 Arası	Orta
50 – 75 Arası	İyi
75 -100 Arası	Yüksek

Tabloda görüleceği gibi; Burhaniye Yat Limanı 70,3 kalite değerine sahip olduğu için “iyi” kalite değerine ulaşmaktadır. Bu veriler dikkate alındığında söz konusu yat limanının yüksek kalite değerine ulaşma noktasına yaklaştığının da göstergesi durumundadır.

1.4.2) Bulgular Doğrultusunda Burhaniye Yat Limanı için Öneriler

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, Burhaniye Yat Limanı işletmeciliği konusunda %70,3'lük bir başarıya sahiptir. Burhaniye Belediyesi'nin işletmeciliğinde olan limanın Deniz Turizmi İşletme Belgesi alındığında uluslararası standartlarda kara ve deniz sahasında verilen hizmetleriyle ileriye dönük başarı grafiğinin yükseltilmesi mümkün olabilecektir.

Yat limanı işletmeciliği için %8,4'lük bir öneme sahip deniz suyu kirliliğinin önlenmesi ileriye yönelik çalışmaların en önemlilerinden biri durumundadır. Bunun için Mavi Bayrak numune tespit çalışmaları sonucunda çıkan kriterlerden yeterli sayıda olmayan uygunluk derecesinin yükseltilerek mümkünse tamamının temiz sonuçlanmasını sağlayacak şekilde denizi kirleten etkenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Özellikle Edremit Körfezinde biyolojik arıtma tesislerinin aktif olarak faaliyete geçirilmesi, yerel yönetimlerin işletme sahiplerinin ve halkın bu konuda bilinçlendirilerek ortak hareket edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum bütün turizm sektörünü yakından ilgilendirmektedir.

Çevre yerleşim mimari özellikleri açısından ve yeşil saha düzenlemeleri konusunda %6'luk bir pay alması gerekirken Burhaniye Yat Limanı için ancak %3,5 olarak gerçekleşmiştir. Limanın kara sahası tarafında Demokrasi Parkının yapılmış olmasına rağmen yerleşim yeri içinde bulunması arka planın bitişik nizam mimari özellikleri barındırması nedenlerinden

dolayı de bu oran elde edilmiştir. Söz konusu kriterlerin iyileştirilmesi çalışmalarını öncelikle Yat Limanı ve çevresinden başlanarak tüm ilçeyi kapsamaludur.

Yat limanı tasarımı konusunda tesis içerisinde mevzuata uygun standartlarda verilen hizmete yönelik olarak, dolaşım, konaklamayı ve hizmetleri geliştirmeyi amaçlayan tamir alanları, park, ofisler, ticareti alanlar, rekreasyon alanları, restoranlar, spor, vb. değerlendirmek için yeterliliğın sağlanması gerekmektedir. Bu birimlerin oluşturulmasında kullanılan mimari yapı ve şeklinin de çevreye uyumlu olması gerek karadan gerekse denizden bakıldığında estetik olarak olumlu bir görünüm arz edecektir. Bu kurallara diğeri yerleşim yerlerini de kapsayacak şekilde uymak bölgenin turistik çekilik oranını artırabilecektir.

Doğal kaynak çekiciliklerinin %6'lık bir oranla etkili olmasından Burhaniye Yat Limanı %4,7 ile standarda yakın bir durumda olmasına rağmen, ivedilikle yapılması gerekenler geciktirilirse telafisi olmayan sonuçlarla karşılaşılması söz konusu olabilecektir. Kesim çözüm ise; Karınca Çayının ve çevresinin ağaçlandırılarak ıslah edilmesi Yat Limanının girişini uzun vadede engelleyecek kumlarından kurtaracaktır. Deniz, kum ve güneşe endekslenmiş doğal çekicilik alanlarının zenginliğı sayesinde alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesine olanak sağlayacak potansiyele sahip söz konusu yöre, doğal şifalı suların varlığı açısından incelendiğinde altyapı olanaklarının iyileştirilmesiyle sağlık turizmüne de elverişli konumda bulunmaktadır.

Özellikle yörede Kaz Dağı Milli Parkı bitki örtüsü ve yaban hayatı çeşitliliğı; Madra Yaylalarının doğal çekicilikleri ve Burhaniye'nin Büyük Ova olarak tarımsal sit alanı ilan edilmesi gibi gelişmeler turizm sektörünün sürdürülebilirliğı açısından zengin bir potansiyele sahip olduğunun göstergesi durumundadır. Günümüzde doğa odaklı turizm çeşitlerine olan ilginin eskiye oranla artması, yörede turizm işletmelerinin sayı ve kalite olarak yükselmesinde etken olmaktadır. Ancak özellikle denize yakın konumda olan yerlerin her geçen gün betonlaşma riskinin yükselmesi nedeniyle başta yat limanının konum olarak olumsuz etkilenmesi yanında, yöre turizm imajının düşmesine ve diğeri turizm çeşitlerinin gelişmesinin sürdürülebilirliğı açısından olumsuz bir tablo ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Tarihi çekicilikler konusunda %6 oranında Yat Limanı için %5,4'lük bir pay Bergama ile Assos arasında eski bir Antik Liman şehri olan Adramytteion (Ören)'in tarihi değerlerinin turizm çekiciliğı olarak geçmişe oranla daha iyi bir gelişme göstermesinden kaynaklanmaktadır. I. Derece Arkeolojik Sit Alanı İlan edilerek başlatılmış olan bilimsel kazı çalışmalarından elde edilen eserlerin de uluslararası standartlarda açılacak Burhaniye Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmesi yanında, yörenin kültürel miras unsurlarının açılması gereken

yaşayan kent müzelerinde gelen konuklarla buluşturulması tarihi çekiciliklerin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

Yat limanı ve çevresinde yer alan hizmet merkezleri %18'lik orandan Burhaniye Yat Limanı'nın aldığı puan ancak %13,5 olmuştur. Yat limanının Deniz Turizm Tesisi İşletme Belgesi alabilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığına başvuru yapılmakla birlikte özellikle liman içinde alt ve üst yapı niteliklerinin yeterliliğinde deniz turizm araçları ve yatçılara verilmesi gereken hizmetlerin profesyonel bir marina ekibiyle kalite standartlarının yükseltilmesi gerekmektedir. Özellikle Burhaniye Yat Limanının resmi bir internet sitesinin oluşturularak hizmetin bütün süreçlerinde işletme faaliyetlerinin profesyonelce yürütülmesi sağlanmalıdır. Yat Limanı evresinde hizmet veren konaklama, eğlence, yiyecek-içecek, alışveriş, vb. işletmelerin kalitelerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi de önem arz etmektedir. Zeytin yağının en kalitelisinin üretildiği yörede, Türk Mutfağının özgün yemeklerinin ağırlıklı olduğu yiyecek işletmelerinin yaygınlaştırılması ile ilgili çalışmalar özellikle bilinçli bir hedef kitle olan yat turizm talebinin yöreye olan ilgisinin arttırılmasında kullanılabilecek çekiciliklerin başında gelmektedir. Beslenme, el sanatları, vb. yöre kültürünü yansıtan unsurların tescillenmesi ile de limanın turizm pazarlamasında imajının arttırılmasına katkı sağlanabilecektir.

Sosyal kültürel çekicilikler konusunda %6'lık bir değer alması gereken Yat limanının %4'lük bir oranda kalması, turizm sezonunun kısalığı, yaz ayları dışında genellikle emeklilerin yaşadığı bir yerleşim yeri konumunda olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle yat turizmi ile entegrasyonu yüksek olan rüzgâr sörfü için iklim ve çevre koşullarının uygunluğuna rağmen yörede bu sporun yaygınlaştırılması ve bir turizm çekiciliğine dönüştürülmesi çalışmaları uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapacak şekilde başlatılamamıştır. Böylece yılın her mevsiminde yüzmek için çok uygun olmayan normalin üzerinde bir soğuklukta deniz suyu ile rüzgarının da avantaja dönüştürülmesi mümkün olabilecektir. Plaj voleybolu turnuvalarının Ören sahilinde düzenlenmesi gibi aktivitelerin arttırılması turistlerin yat limanını tercih etmelerinde etkili olabilecektir. Yörede eksikliği hissedilen uluslararası standartlara uygun bir kongre hizmeti veren işletmenin de faaliyete geçmesi önem arz etmektedir. Ancak böylelikle sosyal ve kültürel hayat zenginleşerek, bütün turizm çeşitleriyle entegrasyonu yüksek bir çekicilik unsuru olarak itici bir güç oluşturulabilecektir.

Turizm açısından önemi büyük olan ulaşım olanakları yat limanı işletmeciliği için %17'lik bir oranla ağırlığı vurgulamaktadır. Burhaniye Yat Limanı'nın bu faktörden eskiye oranla olumlu gelişmelerle %14,4 seviyelere çıktığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni özellikle yat turizm talebi açısından havayolu taşımacılığının çok önemli olması ve yörede standartları

yüksek bir hava limanının turistlere hizmet verebilmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda karayolu alt yapısının da geçmişe göre daha iyi bir konumda olması bu oranın olumlu yönde yükselmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Türkiye'deki turizmin gelişmişliğine paralel olarak yeni ve az olan yat turizmi konusunda Akdeniz'deki rekabet halinde bulunduğu diğer ülkelere göre göreceli bir üstünlük söz konusudur. Doğal ve coğrafik birçok özelliği ile uzun kıyılara sahip olmasına rağmen ancak toplam turizm gelirlerinin yaklaşık olarak %20'si Yat Turizminden sağlanmaktadır. Bunun nedeni yat turizminin ancak Bodrum Antalya arası belirli bir bölgede sıkışıp kalmasıdır. Yeni yatırımların yapılarak bu alanın genişletilmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye'deki yat güzergahları en fazla beş yıl içinde yabancı yatçılar için tekrarlayıcı seçenekleri yanında Kuzey Ege ve diğer kıyılara yapılacak marina yatırımları da bu seçenekleri zenginleştirerek hareket serbestisi sağlayacaktır.

Maliyeti çok yüksek olan yat limanları konusunda yatırımcıların, yapılan yatırımların geriye dönüş oranı çok uzun sürelerde gerçekleşmektedir. Bugüne kadar yat limanı yatırımlarında istenilen seviyeye ulaşılamamasında bu etkenin yeri büyük olmasına rağmen yatırım için gerekli bürokratik işlemlerin yoğunluğu da caydırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yoğunluk nedeniyle projelerin onaylanıp inşaat kısmına başlayıncaya kadar iki yıldan fazla bir zaman kaybı yaşanmaktadır.

Bürokratik işlemler kolaylaştırılırsa dahi sadece yatlara konaklama ve bakım ve onarım imkanlarının sağlanacağı bir işletme modeli yatırımı karşılayacak verimli ekonomik sonuçlar yaratmamaktadır. Yatırımın kârlılık hale getirilmesi için gerekli alışveriş merkezi, otel gibi konaklama birimi inşaatı mevcut Kıyı Kenar Kanunu'na göre kısıtlanmıştır. Bu nedenle bugünkü koşullarda marina yatırımları yatırımcılar için cazip olmaktan uzak olduğu tespit edilmiştir. Arz koşullarında yaşanan bu sıkıntılara rağmen, Türkiye kıyılarında bulunan mevcut marinalar için yerli ve yabancı yat talebinde istenilen düzeyde artış kaydedilememektedir. Bu konuda kıyıların tanıtım yetersizliği, yabancı yatçıların uygulanan bürokratik işlemlerin çok ve karışık olması yanında son yıllarda artarak devam eden deniz kirliliği yat turizm talebini olumsuz yönde etkilemektedir.

Özellikle son dönemlerde Avrupa ülkelerine göre daha düşük fiyatla sunulan ürünlerimizin kalitesinin yeterli düzeyde olmaması, batı, orta ve kuzey Avrupa ülkelerinden ulaşımın pahalıya mal olması gibi nedenlerle de yat turizm talebinin istenilen seviyede

gelişmesini yavaşlatmaktadır. Ülkemizde sistemli ve bilimsel bir şekilde yapılan Mavi Bayrak sonuçlarına göre ortaya çıkan tablo Mavi Bayraklı olmanın getirdiği avantajlardan yararlanamadığımızın bir göstergesidir. Bu konuda Yunanistan gibi rakip ülkelerdeki uygulamaların yat sahipleri ve turistler açısından daha uygun şartlarda olması da Türkiye'ye yönelik talebi olumsuz yönde etkilemektedir.

Batı ve Orta Akdeniz ülkelerindeki marina kapasitesi ve yatçılık imkanları yat sahipleri kitlesinin ülkemiz kıyılarına gelmesini engellemektedir. Yat sahiplerinin ülkelerindeki olumsuz propaganda yapmaları, stratejik açıdan savaş alanlarına yakın konumda bulunması özellikle son yıllarda ülkemizde yatçılığın aleyhinde sonuçlar verdiği görülmektedir. Geleneksel kültürümüzdeki değişiklikler ve hatta misafirperverlik gibi bazı güzel geleneklerimizin neredeyse ortadan kalkması, ülkemizin cazibesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yat Limanları için zorlayıcı ve sınırlayıcı yasal düzenlemelerin tüm dünyayı etkisi altına almasını beklemeden bugünün çok daha serbest hareket edebilme koşullarında kendilerine ait çevre yönetim sistemleri kurulmalıdır. Toplumda gittikçe artan çevre bilinci turizmin maliyetleri oldukça hassaslaşmış kolu marinacılığı gelecekte ne şekilde etkileyeceği sorusu dünyada ve özellikle yat turizminin çok canlı olduğu Akdeniz çanağında son zamanlarda sıkça sorulur olmuştur. Avrupa Birliği, sadece kendi sınırları içinde değil çevresinde de başlattığı her alandaki standartlaşma çalışmalarına marinacılık alanını da katmıştır.

Yat turizm sektöründe yaşanan büyük sorunlara rağmen, Burhaniye Yat Limanı Edremit Körfezi'nde dört mevsim iklimsel özelliklerin yaşanabilmesine olanak sağlaması ve turizm açısından çok çeşitli alternatifler yaratılabilmesinde alt yapı oluşturması açısından az rastlanabilecek bir coğrafyada yer almaktadır. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'ndan "Kıyı Tesisi İşletme Belgesi" alınmıştır. Ülkemizin en önemli ve yoğun güzergâhlarından biri konumunda olan İstanbul-İzmir denizyolu güzergâhında bulunan Burhaniye Yat Limanı feribot yanaşma iskelesi inşaatı tamamlandığında Kuzey Ege kıyı bandındaki en büyük limanlardan birisi olacağı öngörülmektedir. Üç yanı denizlerle çevrili ülkemizde bugüne kadar ihmal edilmiş denizyolu ulaşımının geliştirilmesi, hem aşırı yüklenmiş sürekli can ve mal kaybına neden olan karayollarının yükünü hafifletecek, hem de ulaşım hizmetlerindeki yüksek maliyetleri makul hale getirmede etkili olabilecektir.

2000'li yıllarda yapılan yüksek lisans tezinde de belirtildiği gibi proje "Burhaniye/İskele Yat Limanı" olarak başlatılmış olmasına rağmen daha sonradan "Burhaniye Yat Limanı ve Balıkçı Barınağı" olarak değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik her türlü balıkçılık gemilerine hizmet vermesi amacıyla mendireklerle korunmuş yeterli havuz ve geri sahayla barınacak

gemilerin manevra yapabilecekleri su alanı ve derinliğine sahip yükleme, boşaltma, bağlama rıhtımları ile suyu, elektriği, ağı kurtarma sahası, satış yeri, idare binası, ön soğutma ve çekek yeri bulunan büyüklüğüne ve sağladığı imkanlara göre balıkçı limanı, barınma yeri veya çekek yeri olarak adlandırılan balıkçı barınağından liman içinde balıkçı teknelerine kullanım hakkını doğuran bir durum söz konusudur. Bu durum yatırımın geriye dönüşü çok uzun zaman alan yat turizm sektöründe yat limanının gerçek amacına hizmet etmesinde verimliliğini etkileyerek kâr marjının düşmesine neden olabilecektir. Liman dışında hâkim rüzgâr dikkate alınarak yüzer ponton sistemi ile ayrı bir tali mendirek oluşturularak mutlaka yat limanından ayrı bir yerde balıkçı teknelerine yer gösterilmesi gerekmektedir (Narin, 2006)).

Turizm sektöründe özellikle yat turizm talebinde caydırıcı etki yapan çevre ve deniz kirliliğinin önlenmesi gerekmektedir. Çözumsuzluk halinde olan deniz kirliliğinin giderilmesinde aynı zamanda ücretsiz pazarlama olanağı da doğuran Mavi Bayraklı plaj ve marinaların sayısının artırılması için çalışmalar hızlandırılmaktadır. Bu konuda bilimsel olarak hareket edilerek yerel yönetim, özel sektör, üniversiteler başta olmak üzere bütün eğitim kurumları ve halkın birlikte hareket etmeleri başarı şansını artıracaktır. Çevre kirlilik haritalarının hazırlanarak görsel olarak kirliliğinin bugünkü ve gelecekteki boyutları bütün kamuoyuna lanse edilmelidir. Böylelikle “kirleten öder” prensibinin uygulamaya konması kolaylaşacaktır. Ülke genelinde deniz turizm araçları için Mavi Kart Uygulamasına geçilmiştir (Ergenç, 2021). Ancak sadece kıyı yerleşim yerlerinde değil bazı deniz turizm tesislerinde bile “Atık Alım Kabul Tesisi” yeterli kapasitede bulunmadığından sistemin işleyişinde aksaklıklar yaşanmaktadır.

Edremit Körfezi’nde de özellikle kara kaynaklı kirlilik nedenleri, kıyından verdiğimiz atık sular, tarımdaki aşırı gübre kullanımı ve sulama, yer altı sularıyla denize gitmektedir. Kirlilik yükünün azaltılması konusunda yapılması gerekenlerin başında karada yaşayanların bilinçlendirilmesi gelmektedir. Ancak yapılan çalışmaların sürdürülebilirliği açısından uzmanların görüşü ise yer altı ve nehir sularının kirliliğe neden olacak şekilde denizlere kolayca gitmesini engellemek için sulak alanlardan yararlanılması konusuna dikkat çekilmektedir (Yeşilhat,2023). Bu konuda Burhaniye Yat Limanının bulunduğu Edremit Körfezi’nde yer alan Zeytinli sulak alanında da suları temizleyen bitkilerin korunarak kirli suların karada vakit geçirmelerinin sağlanması ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir. Böylece söz konusu yat limanının bulunduğu yerleşim yerinde özellikle yaz aylarında arıtma tesislerinin taşıma kapasitelerinin zorlanmasına ve yetersiz kalarak deniz kirliliğine neden olunmasının önüne geçilmesinde maliyeti düşük, eko sistemi koruyan sürdürülebilir bir çözüme sahip olunabilecektir. Yat turizminin kontrolsüz gelişmesinin yarattığı tehdit sadece çevreye büyük

zararlar vermekle kalmayacak, aynı zamanda sektörün kendini de yok edebilecek boyutlarda olduğu için Avrupa Birliği bünyesinde çalışmalar başlatılmıştır. Bu konuda ekonomik, yasal, politik, sosyal ve kültürel baskı unsurları, sürdürülebilir bir dünyada yaşamaya yönelik olarak değişiklikler göstererek “Çevre Yönetim Sistemi” ile yönetilmesi yanında çevreye duyarlı talep çoğunluğunun da oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye’de yat turizm trafiği Marmaris-Bodrum kıyıları arasında yoğunluk göstermekle beraber, son yıllarda bu yoğunluk güney kıyıları ve Kuzey Ege kıyılarına da yayılmaya başlamıştır. Özellikle Karadeniz ve boğazlardan geçerek Akdeniz’e ulaşmak isteyen yatların bu trafiğin geçiş noktasında bulunan Edremit Körfezi’nin en korunaklı limanı olmaya aday, Burhaniye Yat Limanının işletme olarak standartlarının yükseltilmesi yanında, çevre koşullarının da iyileştirilmesi ile doluluk oranı yüksek limanların başında gelebileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akaltan C. Ve Gökdemir Işık N. (2016). Marinalarda Çevre Yönetimi Uygulamaları: Türkiye Marinaları Üzerine Bir Çalışma. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi 2018 Özel Sayı.
- Bahar, O. (2007). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açından Yeri ve Önemi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Sayı 19, Güz.
- Balıkesir’de Yat Turizmi (2014). <https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/Balikesirde-Yat-Turizmi.pdf>.
- Beksaç, E. Ve Beksaç, Ş.N. (2022) Trakya ve Kuzeybatı Anadolu’da Kaya Tapınakları BEKSAÇ, Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi Cilt:6, Sayı:17, S.:408-447.
- Burhaniye Belediyesi, (2022). Faaliyet Raporu, <https://www.burhaniye.bel.tr/>.
- Coşar B. Ve Nas S. (2014). Deniz Turizmde Yat Limanı Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Tespiti: Çeşme Bölgesi Yat Limanları Üzerine Bir Çalışma. DEÜ 2. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu.
- Demircioğlu, G. (1998). “Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesinde Matematiksel Bir Model ve Foça’ya Uygulaması”, TUGEV-Turizmde Seçme Makaleler, 29, 20.
- DenizcilikSektörRaporu(2023).https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sectorraporu/2023/DenizcilikSektor_Raporu%202022_21.08.2023_web.pdf.
- Deniz Turizm Tesisleri ve Araçları İstatistikleri (2023). <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201146/deniz-turizmi-tesisleri-ve-araclari-istatistikleri.html>.
- Deniz Ticaret Odası, (2023). <https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/sayfalar/turkiyedeki-marinalar>.
- Dikeç G. ve Töz A. C. (2016). Marina Müşterilerinin Marinalarda Aldıkları Hizmetlerin Kalite Düzeylerine Yönelik Algılarının Analizi. DEÜ 3. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu.
- Doğaner, S., (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Doğu Akdeniz Yatırım ve Danışmanlık Firması (2023).<https://east-med.com/consultancy.htm>.
- Ercanik, C., (2003). Türkiye’de Yat Turizminin Coğrafya Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ergenç, M.C.,(2021). “Mavi Kart Uygulamasının Sürdürülebilir Deniz Turizmine Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2,247-266.
- Gök,T.,(2016).”Bölgesel Kalkınmada Yat Turizminin Rolüne İlişkin Yerel Halkın Bakış Açısı: TaşucuÖrneği”, ÇatalhöyükUluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1 – 271-284.
- Güner, İ., (1995), “Turistik Fonksiyonları Açısından Bodrum Yat Limanı,” Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:1.

- İlgar, R. (2019). “Çanakkale’de Yatçılık Faaliyetleri”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), Cilt.6, Sayı:3, 594-611.
- İnak Özberk, T.M. ve Marangoz, M. (2021). “Türkiye’de Marina İşletmeciliği ve Müşterilerin Marina Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Kavramsal Bir Çalışma”, International Journal of Contemporary Tourism Research (2021/Özel Sayı) 160 – 177Cilt: 5 Sayı: Özel Sayı, 160 – 177.
- İMEAK Deniz Ticaret Odası (2019). Denizcilik Sektör Raporu.
- İMEAK Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi (2020). Denizden Merhaba Dergisi, Ocak-Şubat-Mart.
- Kaya, İ., (1997). “Sürdürülebilir Turizm Kalkınması ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,158.
- Kıyı Turizmi (2023). <https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-90608/kiyi-turizmi.html>.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesi
- Meteoroloji (2023).<https://www.mgm.gov.tr/FILES/resmi-istatistikler/denizSuyu/Ege-Deniz-Suyu-Sicakligi-Analizi-2022.pdf>.
- Muslu, A. (2017). “Yaşanabilir Kıyı Kentleri İçin Marinaların Yönetim ve Organizasyonunun Önemi”, ODTÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, ISSN: 1309-9302.
- Narin, M. (2006). “Ayvalık ve Burhaniye İlçelerinin Yat Turizmi Arzı ve Sorunları”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:9, Sayı:16,127-145.
- Özok, G. S. (2013). Mersin Aydıncık Yat Limanı Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu. Adana: T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, V. Bölge Müdürlüğü. Erzurum.
- Töre,E.,(2011). "Türkiye'ninMarinacılıkRaporu"http://www.turksail.com/index.php?option=com_content&view=article&id=5167:erbil-toere-tuerkiyedeki-marinacl-anlatt&catid=39:genel-haberler&Itemid=66.
- Tuğdemir G., Soğukpınar H., Özbolat M., Cerit A. G. (2016). Marina İşletmecileri ve Kullanıcıların Sürdürülebilir Çevreye Etkisi: İzmir İçin Kalitatif Bir Çalışma, DEÜ 3. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu.
- TUİK (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-II.-Ceyrek:-Nisan-Haziran,-2023-49603>.
- Türker, E. (1996). “Mürettebatsız Yat İşletmeciliğinin 13. Yılında Gelişim Doğruları”, 1. Bilkent Turizm Forumu, Ankara.

Türkiye İklim Değerlendirmesi,(2023). <https://mgm.gov.tr/FILES/iklim/yillikiklim/2022-iklim-raporu.pdf>.

Yılmaz, İ. A. ve Tükeltürk, A. Ş. (2014) ‘Türkiye’nin Yat ve Kruvaziyer Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi’ İçinde G. Aktaş ve O. Atik (Editörler) 2. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu Bildiri Kitabı, İzmir, 63-80.

Yeşilhat (2023).<https://www.aa.com.tr/tr/yesilhat/bilim/ege-denizindeki-icinmanin-kuresel-etkileri-olabilir/1821470>.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 162-185

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALPIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

İŞ ANALİTİĞİ VE YÖNETİM MUHASEBESİ ENTEGRASYONUNUN İNCELENMESİ*

Sevda HALAÇ YÜCEL

*Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İşletme Bölümü*

ORCID: 0009-0007-9874-0339

sevdahalac@gmail.com

ÖZET

Günümüz dünyasında hızla gerçekleşen değişimler kaçınılmaz bir hale gelmişken, özellikle iş hayatında giderek artan rekabetin etkisiyle de bu değişimlere ayak uydurmak ve firmalar arasında üstünlük elde edebilmek adına, çeşitli arayışlara yönelmek, varlığı herkes tarafından kabul edilmiş zorunlu konulardan biri olarak önümüzde durmaktadır. Bu anlamda öne çıkan alanlardan birisi de pek tabii olarak teknoloji iken şimdilerde daha sıklıkla karşımıza çıkan diğer bir alan ise veri bilimi olmuştur. Teknolojiden mümkün olabildiğince veri bilimi alanında yararlanma davranışı da araştırmacıları bu çalışmanın konusu olan iş analitiği kavramıyla buluşturmaktadır. Bunu takiben iş analitiği, birçok farklı alanda olduğu üzere, yönetim muhasebesi alanında da mevcut rollerin bir dönüşüme girmesine ön ayak olmuştur. İş analitiği, büyük veri, yönetim muhasebesi kavramları farklı konular olarak görülse de etkileşim içerisinde olduğunda işletmelere verimlilik getiren ve uzun ve kısa vadede karar mekanizmalarına daha gerçekçi çalışma imkânı veren unsurlar haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, özellikle iş analitiği ve yönetim muhasebesi alanlarının kesiştiği noktaları göstermek ve entegrasyonunu karar verme süreçlerindeki faydalarına odaklanmaktır.

Anahtar Kelimeler: İş Analitiği, Büyük Veri, Yönetim Muhasebesi, Karar Verme Süreçleri.

---

*Bu çalışma, “İş Analitiğinin Yönetim Muhasebesi ile Entegrasyonu” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

INVESTIGATION OF BUSINESS ANALYTICS AND MANAGEMENT ACCOUNTING INTEGRATION

Sevda HALAÇ YÜCEL

*Doctorate Student, Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences,
Business Department*

ORCID: 0009-0007-9874-0339

sevdahalac@gmail.com

ABSTRACT

While the rapid changes in today's world have become inevitable, especially with the effect of increasing competition in the business life, in order to keep up with these changes and to gain superiority among companies, it is one of the mandatory issues which are accepted by everyone. In this matter, one of the prominent fields is technology, of course, while another field that we encounter more frequently nowadays has been data science. The behavior of using technology in the field of data science as much as possible brings researchers together with the concept of business analytics, which is the subject of this study. Following it, business analytics has initiated a transformation of existing roles in the field of management accounting, as in many different fields. Although the concepts of business analytics, big data, and management accounting are seen as different subjects, they have become elements that bring efficiency to businesses and enable decision mechanisms to work more realistically in the long and short term when interacted. The aim of this study is to show the intersections of business analytics and management accounting fields and to focus on their integration benefits in the decision making processes.

Key Words: Business Analytics, Big Data, Management Accounting, Decision Making Processes.

1) GİRİŞ

Değişen dünya sistemi içerisinde, işletme karar alıcıları geleneksel olan yöntemlerden daha stratejik kararlar alma yönüne evrilmişlerdir, bunu yapabilmek adına da en güncel yöntem olan ve artık neredeyse her alanda duymaya başladığımız veri bilimi kavramı karşımızda yer almaktadır ki bu kavramın yardımıyla daha anlamlı ve yararlı bilgileri sağlamak mümkün olabilmektedir.

Yeni veri ekosistemi, bilindiği üzere artık daha dijital ve sayısallaşmış bir kombinasyona dönüşmüştür ve geleneksel firma verileri ile birleştirilerek genişletilmiş veri kümesi sağlanmakta, bu da ilerlemeye devam etme imkânı vermektedir. Değişen bu veri girdileri, diğer bir deyişle büyük veri, hacmi itibarıyla iş analitiği alanında bir devrim yaratmakta ve hatta yönetim muhasebecileri için de önemli bir teknoloji trendi haline gelmektedir (Brands ve Holtzblatt, 2015).

İleriki kısımda detaylarına yer verilecek olan iş analitiği, yönetim muhasebesi alanında mevcut rollerin bir dönüşüme girmesine sağlamış olsa da bunu doğru anlayabilmek adına, öncelikle şirketlerin faaliyetlerini ve var oluş nedenlerini idrak edebilmek önemlidir. Bir işletmenin faaliyetlerini doğru şekilde planlamak, bu faaliyetlerin uygulanmasını ve takiben kontrolünü sağlamak, gerektiğinde de ilgili önlemlerini almak yani kısaca PUKÖ döngüsü, ürün ve hizmetlerin maliyetlendirme ve fiyatlandırması çalışmalarında bulunmak gibi birçok alanda, tahmin edildiği üzere, doğru ve zamanında verilere ve muhasebe bilgilerine ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir (Kaygusuz ve Dokur, 2012).

Büyük veri çağı ile kurumların verilerini analiz etme ve verilerden değer üretme isteği geçmişe nazaran çok daha fazla artmıştır ve şirketlerin yukarıda bahsi geçen faaliyetlerini en doğru şekilde yürütmeleri için gerekli olan verilerin varlığı önem kazanmıştır. Ayrıca şirketler için değer yaratan, sadece stratejinin değil aynı zamanda uygulamanın yani operasyonel düzeyde ölçmenin de olduğunu hatırlamak faydalı olacaktır.

Veri hakkında çarpıcı bir benzetme ise verinin günümüz işletmelerinin yeni hammaddesi olduğudur. Bu gerçek ile hareket etmek istendiğinde, verinin analizi ile alakalı planların ve yatırımların, yöneticilerin ajandalarının en üst sıralarında yer alması gerektiği daha iyi anlaşılmaktadır (Brown vd., 2011).

Günümüzün son derece bağlantılı iş ortamında, değişimin hızı fazlaca yüksek ve ayak uydurma baskısı da oldukça fazladır. Bugün, pratik iş dendiğinde, önemsenen noktanın, işin tüm alanlarındaki hareketlere tepki vermek için rotayı akıcı bir şekilde değiştirme yeteneği ile ilgili olduğu görülmektedir. Beklentilere karşı performans üzerinde daha hızlı inceleme

döngüleri, taktikten operasyonel ve stratejik iş ölçümüne kadar tüm düzeylerde giderek daha fazla talep edilmektedir. Bu sorunlara faydalı olabilecek bir çözüm, çalışma kapsamında dikkate alınan konu olan, iş analitiğini yönetim muhasebesi ile entegre etmektir. Bu nedenle bu çalışma, iş analitiğinin yönetim muhasebesi ve kontrolü bağlamında nasıl ve neden dahil edilmesi gerektiğini incelemektedir.

2) İŞ ANALİTİĞİ ve TEORİK ÇERÇEVE

Analitik hareket denildiğinde, kavramın gelişim süreci boyunca karşılaşılan tanımlamaların farkına varmak bu çalışma için önemli bir noktadır ve iş zekâsı, iş analizi, büyük veri ve iş analitiği farklı tanımlara sahip olsalar da her biri, diğerini daha doğru anlamak için gereklidir, farklı insanlar için örneğin veri bilimcileri ve sıradan kullanıcılar için farklı anlamlar da ifade edebilmektedir. Tek ve benzersiz bir tanım bulmak, zaman içinde birçok konuda olduğu gibi, kavramlarında gelişmesi ve değişmesi söz konusu olduğundan, neredeyse imkânsız olmaktadır. Bu çalışmayla bağlantılı olan ve okuyucunun literatür araştırması yaparken karşısına çıkacak olan kavramlar nedeniyle, anlam karmaşası yaşamadan, aksine ilgili olan iş zekâsı, iş analizi, büyük veri tanımları ve kapsamlarını yalın bir şekilde anlayabilmesi ve sonrasında iş analitiğine geçmesi önemlidir. Ayrıca bu kavramların ilgilendiği sorulara değinerek, farklarının daha iyi anlaşılması adına ilerleyişi sağlamak daha faydalı bir akış oluşturacaktır.

İş Zekâsı: Mevcut olan ham veriyi belirlenmiş olan iş hedeflerine ulaşmak adına kullanılabilir şekilde ve anlamlı bir hale getirmeye yarayan, teorilerin, metotların ve teknolojinin de birlikte değerlendirildiği bir bütün olarak ifade etmek en doğrusu olacaktır. İş zekâsı, büyük miktarda verileri işleyerek yeni projelerin belirlenmesini ve geliştirilmesine yardım eder. İş zekâsı teknolojileri, ilgili iş hakkında geçmişe dönük, şimdiki zaman ve ileriye dönük fikirler edinmeyi sağlar.

Kurumsal zekâ diye de bilinen iş zekâsı, en basit anlamı ile ham verinin, analiz ve karar destek amacı ile anlamlı ve yararlı bilgiye dönüştürülmesi işlemidir. Bu işlemi en kısa sürede yapmak için de iş zekâsı sistemleri, çok büyük miktarda veriyi diğer bir deyişle büyük veriyi işleyip, karar vericilerin kolayca algılayabileceği görsellere, raporlara, grafiklere, sunumlara çevirmekle yükümlüdür. Yani iş zekâsı sistemi, kullanıcılarının doğru ve yerinde karar verebilme kabiliyetini anlamlı bir düzeyde arttıran karar destek sistemi olarak tanımlanmaktadır (Kurumsal Zekâ, İş Zekâsı ve Ötesi Web Erişim, 2014).

Gün geçtikçe artan rekabetçi iş ortamlarında karar verme prosesleri, büyük organizasyonların yanı sıra orta ve küçük boyutlu kurumlarda da zorlaşmaya başlamıştır. Kurumsal kaynak planlama sistemleri ya da diğer iş uygulamaları, günlük işlemleri otomatik bir biçimde ele alarak iş süreçleriyle ilgili verilerin kayıt altına alınmasını sağlarlar. Bunun yanı sıra, kurumsal verinin karar vermeyi destekleyici şekilde gerçekleşmesi talep edildiğinde, ilgili sistemlerin ortaya çıkış şekilleri gereği limitli bir şekilde çözüm sunabildiği görülmektedir. Tam da bu noktada, ilgili boşluğu dolduran iş zekâsı sistemlerinin yarattığı faydalar şöyle özetlenebilir (Köklü, 2018);

- Hızlı karar alma
- Değişik bakış açısıyla büyük resmi görme
- Dinamik, etkileşimli, anlık çözümleme
- Bütünleşik kurumsal bilgiyi (ERP) sağlama

İş zekâsı sisteminin başarısının hem organizasyona hem de çalışanlara bağlı olduğunun ifade edilmesi çok önemlidir (Svarre ve Gaardboe, 2018). Yani, işletmelerin sadece iş zekâsı sistemlerini satın alması ile başarı elde etmeleri mümkün olamayacaktır. Bu bağlamda, sistemin işletme içerisinde verimli bir şekilde kullanılmasını etkileyen bazı faktörler olduğu unutulmamalıdır. Bahsi geçen faktörler incelendiğinde ise iş zekâsı sistemi kullanmak isteyen işletmelerin, esnek bir teknik alt yapıya sahip olması gerektiği öncelikli olarak görülmektedir. Ayrıca işletmenin konu ile ilgili net bir vizyonu ve hedeflerinin de olması kaçınılmaz bir gerçektir. Yönetimin desteği ise yine önemli faktörler arasında yer almaktadır.

İş zekâsı kavramının bir başka ifadesi olarak da rekabetçi zekâ karşımıza çıkmaktadır ve bu kullanımın sebebi iş zekâsının da karar verme süreçlerine doğrudan dahil oluyor olması ve alternatif kararlar arasında rekabetçi tanımlar yapıyor olmasıdır.

İş Analizi: İşlerin en kısa sürede ve mümkün olabildiğince en ekonomik şekilde yerine getirilmesi için o işle ilgili bilgilerin sistemli olarak toplanıp analiz edilmesi süreci olarak tanımlanır. Buna hizmet etmek adına, işlerle ilgili ayrıntılı bilgilerin toplanması, işin doğru tanımının yapılması ve işi yapacak insan gücünün doğru işte çalıştırılmasını amaçlanmaktadır (Köklü, 2018).

Kurum içerisinde yapılan her çalışma, genelde işletmenin stratejik amaçlarına ve hedeflerine yönelik olmaktadır. Bu yönüyle iş analizi, belirlenen amaçlara ulaşılmasına önemli katkılar sağlamaktadır. İş analizi sonucu elde edilen veriler, kurum üyelerinin davranışlarının değerlendirilmesine önemli ölçüde yardımcı olmaktadır ve her türlü değerlendirme işlemine katkı iş analizinin önemli bir işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğru ve güvenilir bir iş analizinden bahsedilebildiğinde, işin neden yapılmakta olduğuna, işin nerede ve nasıl yapılabileceğine, işin yapılması adına gerekli olan niteliklerin neler olduğuna, çalışanların bu doğrultuda yapabileceği bedensel ve zihinsel görevlere, işin ne kadar sürede bitirilebileceğine, işi yaparken gerekli olan teçhizat ve donanıma, işin en güç kısmı ya da en kolay kısmı gibi bilgilere ulaşılabilir olunacaktır. İş analizinin kullanım amaçları ise şu şekilde sıralanabilir (Ergin, 2020):

- Gelecek zamanda ortaya çıkabilecek olan çalışan ihtiyacını saptayarak insan kaynakları planlamasına öngörülse olarak yardımcı olabilmek
- İşe alımlarda daha açık ve kesin kriterler belirleyebilmek
- Mevcut durumda ve gelecekte ortaya çıkabilecek eğitim ihtiyacını doğru şekilde tanımlayabilmek
- Performans standartlarını belirlemek
- Kariyer planlarını sağlıklı ve çalışana uygun şekilde yapılmasını sağlayabilmek
- Olumsuz çalışma koşullarını en uygun şekilde ortadan kaldırabilmek

Özetle, iş analizinin yardımıyla iş görenlerin ne yaptığını, nasıl yaptığını, neden öyle yaptığını belirlenmektedir ve iş analizleri, kurumlarda mevcut durumu ortaya koyarak yöneticilerin yeni hedefler belirlemesine ve belirlenen hedeflere ulaşmasına yardımcı olarak, verimlilik açısından kalite, maliyet, çalışanın tatmini gibi konularda daha rasyonel karar alınmasını sağlamaktadır.

Büyük Veri: İş analitiği sürecinde karşımıza çıkan diğer bir kavramdır ve günümüzün en popüler konularından biridir. Birçok boyutuyla gelişmekte olan, kendini yenileyen disiplinler arası bir süreçtir. Teknoloji ve bilişim temelli analizlerde, özellikle karmaşık verilerin anlamlandırılması, gruplandırılması ve kullanılabilir hale getirilmesi fazlaca önem

kazanmış durumdadır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle veri akış hızı artmakta ve çok çeşitli veriler hacimsel olarak büyümektedir. Büyük veriye geçiş zorunlu hale gelmekte ve rekabet avantajı sağlamak isteyen işletmeler için önemli bir unsur olmaktadır.

Büyük veri, kullanılan programların saklama, yönetme ve işleme kapasitesinin ötesindeki veri kümelerini ve devasa boyuttaki verileri anlatmak için kullanılan bir terim olarak ifade edilmektedir. Büyük verinin, fazlaca büyük boyutları ile bundan yarar sağlamak adına gereken analizlerin karmaşıklığının da eklenmesi ile durumla baş edebilmek için, yeni sınıf teknolojilerin ve bunları yönetecek araçların gelişmesi sağlanmıştır. Genellikle büyük veri hem yönetilen verinin türünü hem de onu depolamak ve işlemek için kullanılan teknolojiyi ifade etmektedir. Bu teknolojilerin büyük bir kısmı, Google, Amazon, Facebook ve LinkedIn gibi şirketlerin inanılmaz boyuttaki sosyal medya verileri ile uğraşırken, kendileri için geliştirdikleri teknolojiden doğmuştur.

Büyük veri, büyük ölçüde doğru bilgiyi doğru kişiye doğru zamanda doğru formda ulaştırmayı amaçlamaktadır ve gelişen yeni yöntemler ile bunu şu an daha sofistike ve ileri yöntemlerle yapabilmeyi de sağlamaktadır.

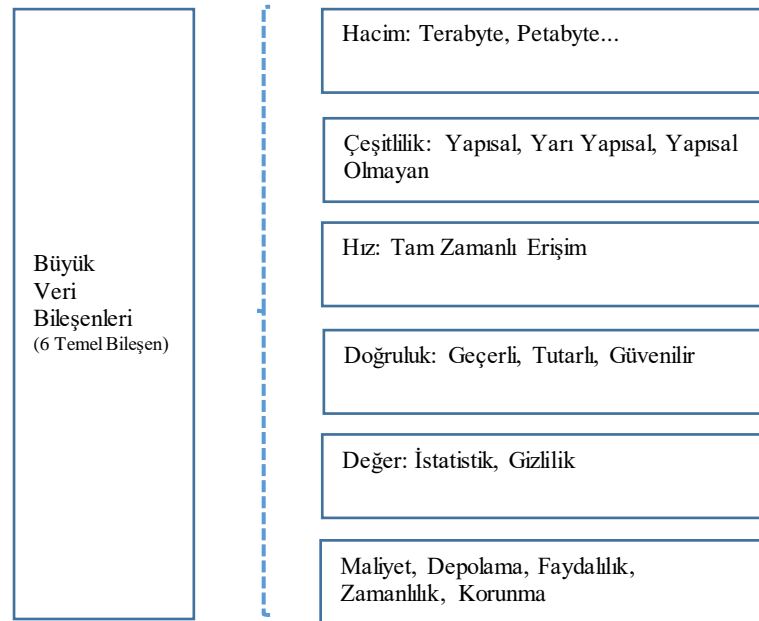
Büyük verinin günlük hayatta aktif kullanılması sayesinde, birçok alanda olduğu gibi, muhasebe mesleğinde de farklı bir ivme oluşmuştur. Büyük veri, muhasebede;

- Varlık değerlemesi,
- Muhasebe kaydının doğruluğu ve tamlığı,
- Muhasebe tahminlerinin etkinliği,
- Raporlama şeffaflığı,
- Gerçeğe uygun değer muhasebe sorunlarının giderilmesi,
- Küresel muhasebe standartlarının geliştirilmesi,
- Denetimin etkinliği,
- Etkin yönetim kontrol sistemlerinin oluşturulması,
- Etkin bütçeleme sistemlerinin oluşturulması gibi konularda katkılar

sağlayabilmektedir.

Geleneksel teknoloji, saniyeler içinde yığın halinde üretilen veri kümelerinden oluşan büyük veriyi işlemek ve analiz etmek için yetersiz kalmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise büyük verinin farklı yapılandırılmış veri hacimlerini içermesidir (Cao vd, 2015). Büyük verinin tanımları kesinlik taşımamakta olup büyüklüğü ifade etmek için simgeler kullanılmaktadır. Bugünkü tanımlama ve simgeleştirme çalışmaları gelecekte farklı anlam taşıyacaktır. Bu nedenle büyük veriyi anlamlı ve anlaşılır yapmak için bazı bileşenler belirlenmiştir. Büyük verinin bu bileşenleri bazı kaynaklarda 3V olarak tanımlanmaktadır. Bunlar hacim, çeşitlilik ve hızdır (Hurwitz ve Kaufman, 2013). Zhang, Yang ve Appelbaum (2015) doğruluk bileşenini de ekleyerek 4V olarak tanımlı genişletmiştir. Bir diğer bileşen olan verinin değerinin de eklenmesiyle tanımın kapsamı 5V olmuştur (IMA, 2013). Ancak, bu tanımda eksik olduğu düşünülen altıncı bir bileşen olarak maliyet unsuru bu çalışmada eklenerek Şekil 1’de büyük verinin bileşenleri sunulmuştur.

Şekil 1: Büyük Verinin 6 Bileşeni (Kaynak: Erturan İ. E, 2018)

Büyük veri araçlarının ve yazılımlarının kullanımı, şirketlerin, hangi verilerin değerli olduğunu anlamalarına yardımcı olur ve gelecekte operasyonel kararlar alınmasında gereken bilgileri değerlendirmek için birikmiş olan büyük miktardaki verileri sıralamasına olanak tanır. Hem yapılandırılmış hem de yapılandırılmamış veriler, bir kuruluşun tüm düzeylerinden

toplanır ve veri kümeleri, eğilimleri ve diğer yararlı iş verilerini saptamak için birleştirilebilir, karşılaştırılabilir ve analiz edilebilir (Beal, vd., 2021).

Unutulmaması gereken bir diğer nokta, büyük veri analitiği, şirketler için fırsat sunmasının yanı sıra bazı tuzakları da barındırmaktadır. Bu tuzaklardan kaçınmak için, şirketlerin sadece veri analitiğini değil, işi de anlayan bireylerden faydalananı olması gerekmektedir. Mevcut uygulamalar, bu bağlamda, işi anlayan kişiler ile muhasebecilerin bir arada çalışmaya başladığını göstermektedir. Bu noktada, gelecekte muhasebecilerin sahip olması gereken özellikler içerisinde sayılması gereken noktalardan biri, büyük veri analitiği yapabilmesi olacaktır. Başka bir deyişle, gelecek için bir yetkinlik haritasının temel unsurları oluşturulmak istendiğinde bu madde karşımıza sıklıkla çıkacaktır. Böyle bir yeterlilik haritasının oluşturulması için başlangıç noktası, tek bir teknolojiyle değil, birbiriyle ilişkili bir dizi teknolojiyle ilişkide olunacağı anlayışına şu andan sahip olması gerektiğidir (Hampton ve Stratopoulos 2016).

İş zekâsı, iş analizi ve büyük veri kavramlarını doğru şekilde anlayabilmek için, ilgilendikleri soruları ayırt edebilmek önemli hale gelmektedir. Bu kavramların doğru anlaşılması, bir bakıma konunun devamı olan iş analitiğini daha doğru anlamayı ve takiben yönetim muhasebesi ile daha doğru ilişkilendirebilmesini sağlayacaktır. Bu doğrultuda, iş zekâsının ilgilendiği sorular, en yalın haliyle şöyle ifade edilebilir:

- Ne oldu?
- Kaç tane?
- Olayların tekrar etme sıklığı nedir?
- Hangi sistemler bu olaylardan ne kadar etkilenmektedir?
- Maliyeti nedir?
- Gelirler nelerdir?
- Problem nerede olmaktadır?
- Neler yapılması gerekir?

İş analizi temelde altı adet soruya yanıt aramaktadır ve bunlar şu şekilde ifade edilebilir (Çetin ve Özcan, 2013):

- Çalışanın, bahsi geçen işi doğru şekilde yerine getirmesi için sahip olması gereken fiziksel ve zihinsel yetenekler nelerdir?
- İş ne zaman tamamlanmalıdır?
- İş nerede tamamlanmalıdır?
- Çalışan işi nasıl yapmalıdır?
- İş niçin yapılmaktadır?
- İş gerçekleştirmek için hangi niteliklere ihtiyaç duyulmaktadır?

Diğer taraftan, veri bilimi ve onun bazı bileşenleri, uzun süredir ortalıkta dolaşıyor olsa da büyük verinin mevcudiyetinin yarattığı anlamlı yeni sorular, aynı şekilde fırsatları da ortaya çıkarmaktadır.

İş Analitiği: Operasyonları ve istatistiksel analizleri kullanan verilerin bir incelenmesidir. Bu nedenle iş analitiği, karar verme ve iş modelleme için nicel yaklaşımlar ve kanıta dayalı veriler gerektirir (Evans, 2016). İş analitiği “veri, bilgi teknolojisi, istatistiksel analiz, nicel yöntemler ve matematiksel veya bilgisayar tabanlı modellerin kullanımı” olarak tanımlanmıştır ve aynı zamanda “örgütsel karar verme ve problem çözme bağlamında analiz ve içgörüler yoluyla verileri eylemlere dönüştürme süreci” olarak ifade edilmektedir (Evans, 2016).

Temel olarak, iş ve yönetim perspektifinden bakıldığında, iş analitiği, yöneticiler tarafından kuruluşları hakkında bilgi edinmek ve iç görülü kararlar almalarına yardımcı olmak için kullanılan hayati bir unsurdur ve yöneticilere kuruluşun satışlarının geleceğini tahmin etmede önemli bilgiler de sağlar. İş analitiği kuruluşların şunları yapmasını kolaylaştırır ve yardımcı olur:

- İş uygulamaları ve müşteri davranışları hakkında fikir edinme
- Tahmin edilebilirliği artırma
- İlgili alanda riskin belirlenmesi
- İletişimin etkinliğini artırma
- Çalışma verimliliğini artırma

İş analitiği hakkında günümüze kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde iş analitiğini dört bölüme ayırmak veya başka bir ifade ile dört boyutta incelemek, amaç ve araçlarını ifade etmek, en uygun yaklaşım olarak görülmektedir (Schniederjans, vd., 2014; Banerjee, vd., 2013):

Tablo 1: İş Analitiği Bölümleri Amaç ve Araçları (Kaynak: Schniederjans vd., 2014)

BÖLÜMLER	AMAÇLAR	ARAÇLAR
Tanımlayıcı	Büyük veri setlerinde veya veri tabanlarındaki eğilimleri ortaya çıkarır, yani veri setinin genel bir resmini çekerek, neye benzediğini, nasıl bir seyir izlediğini, ne işe yarayabileceğini anlamayı amaçlar	Tanımsal istatistikler, histogram gibi bazı şekiller, değişkenlere ait olasılık dağılımları, ana kütlede en iyi örneği tanımlayabilecek örnekleme teknikleri, Kümeleme Analizi, Birliktelik Kuralları Analizi ve Link Analizi
Öngörüsöl	Öngörücü (kestirici) modeller kurarak gelecek eğilimleri (trendleri) öngörmeyi amaçlar	Regresyon, Çoklu Regresyon, ANOVA gibi istatistiksel teknikler, Metin Madenciliği, Yapay Öğrenme, Karar Ağaçları, Yapay Sinir Ağları Tahmin Teknikleri, Karar Destek Sistemleri ve Yöneylem Araştırması teknikleri
Yönlendirici	Yapılan öngörülerini veya gelecekteki fırsatları avantaja dönüştürmek için eldeki kaynakları optimum şekilde dağıtmayı amaçlar	Lineer Programlama ve Karar Teorisi gibi Yöneylem Araştırması konuları
Teşhis Edici	Bir problemin ana sebeplerini (köklerini) keşfedebilmeyi amaçlar	Tanımlayıcı Analitik kısmındaki araçlardan faydalanır, gerektiği yerde veri toplama araçlarına başvurup daha fazla veri toplar

İş analitiği, başka bir kaynakta, daha iyi ve doğru kararlar alabilmek adına çeşitli yapıdaki verilerin analizini, farklı tekniklerden yararlanarak yerine getirebilen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Delen ve Zolbanin, 2018). Bu doğrultuda yönelttiği sorular ile mevcut

durumun yanı sıra geleceğe dair bilgi edinmeyi ve tahminde bulunabilmeyi de sağlar. Bu anlamda ilgili olduğu sorulara bazı örnekler şöyledir:

- Bu olay neden oluyor? Sebebi Nedir?
- Bu gidiş devam ederse ne olur?
- Bu olaydan sonra nasıl bir devam beklenebilir?
- Bu durumda alınabilecek en iyi pozisyon ya da aksiyon nedir?

İş analitiği sürecinin sistematik bir şekilde yürütülmesi, organizasyonel planlama ve karar verme süreçlerine rehberlik ederek iş performanslarının iyileştirilmesine olanak sağlamaktadır (Schniederjans vd., 2014).

İş analitiğinin problemler için sağlam gerekçelere dayalı çözümler üretebilmesi ve yeni fırsatların keşfini mümkün kılabilmesi sebebiyle işletmelerde performans artışını sağlayarak rekabet avantajının önünü açabilmektedir. Bu nedenle, organizasyonlar için yüksek performans kültürü oluşturma hedefinde olan performans yönetimi için iş analitiğinin önemli bir bileşen olduğu çıkarımı yapılabilir. Esasen, yüksek performans kültürü oluşturmak için öncelikle organizasyonda iş analitiğinin etkin bir şekilde uygulanabilmesini sağlayacak bir kültür değişiminin olması gerekir. Yani organizasyonların bilgi yönetiminde ve analitik uzmanlığında yetkin olmaları gerekirken, aynı zamanda iş analitiği çıktılarına değer verip uygulamaya istekli yöneticilerinin de olması beklenmektedir (Özkan, 2021).

3) YÖNETİM MUHASEBESİ ve TEORİK ÇERÇEVE

Birçok alanda olduğu gibi, yönetim muhasebesi alanında da değişen zamanla birlikte ilgili rolden beklentiler değişmiş ve gelişmiştir. Daha önceleri, yönetim muhasebesi finansal kararların alınmasını, bütçenin kontrolünü ve karlılık analizini içermekte iken, günümüzdeki rolü, işletmenin performans yönetimini, analiz yapmaktan ayrı olarak karlılığını artırmayı hedeflemektedir ve bu bağlamda, iş analitiğini ve mevcut verilerin tanımlayıcı ve tahmine dayalı analizini de içerisine almaya ihtiyaç duymuştur.

Sektördeki üretim, operasyon ve yatırımla ilgili kararlar, bir kuruluşa, firmaya veya bireye yardımcı olan herhangi bir iş süreci için dahili maliyetler izlenerek alınır. Yönetim muhasebesine duyulan ihtiyaç, bütçelerin verimliliğini, işletme maliyetlerini anlamak, fonları

üretim, satış ve yatırıma göre tahsis etmektir. Şirketin refahı hakkında endişeler varsa, orada yönetim muhasebesi rolünün çok daha önemli hale geldiği söylenebilir ki yönetim muhasebesinin bu anlamda durduğu nokta, küçük bir hata da şirketin geleceğini tehlikeye atar boyutta olabilir.

Yönetim Muhasebesi: yöneticilerin görevlerini yerine getirmek için yardımcı muhasebe kayıtlarından üretilen bilgileri kullanılması ile başlar. Yönetimin en önemli fonksiyonlarından biri, çalışanların izlenmesi ve performanslarının değerlendirilmesidir. Yönetim muhasebesi işletmenin bütçeleme ile ilgili faaliyetlerini de kapsamaktadır. Geleneksel bütçeleme faaliyetleri, içe dönük olması, rekabet üstünlüğünü engellemesi gibi birçok açıdan ayrıca eleştirilmektedir (Warren vd., 2015).

Geleneksel olarak kullanılan muhasebe teknikleri, nicel, istatistiksel ve yapılandırılmış verilere dayalıdır. Geçmişte en gelişmiş iş analitiği teknikleri istatistiksel veri analizinden gelirken, daha yakın zamanda araştırmalar, makine öğreniminden, yapay zekâya, derin öğrenme, metin madenciliği ve veri madenciliği (Oracle, 2015; Schneider vd., 2015; Warren vd., 2015) gibi birçok tekniği de dahil etmeye başlamıştır. Ancak bu tekniklerin bazıları, altta yatan veriler hakkında herhangi bir istatistiksel varsayımda bulunmaz ve sonuç olarak gerçek olmayan modeller üretebilir.

Cokins'e (2013) göre yönetim muhasebesi, maliyet muhasebesi, maliyet raporlaması ve analizi ve karar verme olarak sınıflandırılabilir ve maliyet planlaması ile de desteklenir. Maliyet muhasebesinde, yönetim muhasebecileri iç verileri kullanmaya odaklanır ve kuruluşun mali raporlarını oluşturur. Performans ölçümü içgörülere, çıkarımlara ve analize odaklanır ve kurumsal performansı ölçmek için gerçekleşen süreçler veya olayları dikkate alır. Performans ölçümünde kullanılan veriler çoğunlukla dahili verilerdir. Ancak, endüstri kıyaslama bilgileri gibi harici veriler de performans değerlendirmesi için kullanılabilir.

İşletmenin belirlediği amaçlarına ulaşabilmesi, yönetim açısından performansa ilişkin önemli bir gösterge konumundadır. Hedeflere ulaşabilmek adına, karar verme mekanizmalarının sağlamış olduğu verilerin doğru, yerinde ve yeterli olması, kararın isabetliliğini, dolayısıyla da amaçlara ulaşmayı artıran bir faktör haline gelmektedir. Maliyet ve yönetim muhasebesi kapsamında elde edilecek bilgilerin, büyük veriden de faydalanarak, hızlı bir şekilde ve alternatiflerle beraber sunulması, karar alma ve kararı uygulama aşamasında stratejik bir üstünlük sağlayacaktır. Bu açıdan, maliyetlerin yönetimi ve işletme faaliyetlerinin oluşturulacak kontrol mekanizmaları vasıtasıyla izlenmesi, büyük verinin mevcut değişim ve

dönüşümüyle beraber stratejik maliyet yönetimini ön plana çıkarmış bulunmaktadır (Blocker vd., 2002). Bu bağlamda yönetim muhasebesi, en temelde, hedefler, müşteriler, çalışanlar, süreçler ve bilgi ile ilgilenir ve sorularını bu boyutlara göre konumlandırır.

Kurumsal sistemlerde yaşanan gelişmeler, yönetim muhasebecilerinin daha fazla veriye ve veri türüne, daha büyük veri depolamaya ve daha iyi bilgi işlem gücüne erişmesini sağlamaktadır ve bu ek verileri içeren sistemler veri analitiği tekniklerini kullanabilir. Ancak yapılan araştırmalar, yönetim muhasebesinin doğasının ve kapsamının bu tür tekniklerden yararlanmak için gelişmediğini de göstermektedir (Sangster vd., 2009). Bu durum yönetim muhasebesine özgü de değildir. Gartner'a (2016) göre, bu anlamda en önemli konu, büyük veriye yatırım yapan işletmelerin, bu veriden tam olarak nasıl değer veya bilgi elde edileceğini belirlemesi gerektiğidir.

Yönetim muhasebecileri tarafından seçilen analitik tekniklerin ve analitik yoluyla üretilen bilgilerin kullanılabilirliğini sağlamak için, uygun ve doğru yöntem olmasının yanı sıra, analiz için seçilen veriler veya büyük veriler, ilgililik, güncellik ve uygunluk gibi yüksek kalite özelliklere de sahip olmalıdır.

Yönetim muhasebecileri, günümüzde yalnızca büyük zorluklarla değil, aynı zamanda karar verme ortamının iyileştirilmesinin bir parçası olma fırsatı ile de karşı karşıyadırlar.

Lojistik ve finans gibi diğer iş alanlarındaki trendlerden esinlenerek, yönetim muhasebesi araştırması, bir analitik hareketi sunar ve gerçeğe dayalı teoriler ve öneriler geliştirmeye imkân verir, bunu yaparken, yüksek dış geçerliliğe sahip kararlar, yani çabayı ilgili yere kanalize edecek araştırma ve uygulamalar sağlar.

4) İŞ ANALİTİĞİ ve YÖNETİM MUHASEBESİNİN ENTEGRASYONU

Teknoloji, iş analitiği gibi konularda yakın zamanda olan gelişmeler, kuruluşlarda, rutin elektronik tablolarla sınırlı kalmak yerine, değer yaratan süreçler oluşturmayı sağlamıştır. Burada özellikle verilen mesaj, iş analitiğinin bilinmesinin ve bununla ilgilenmenin gerektiği, aynı zamanda yönetim muhasebesinin de bu noktada kesişen kısımları fırsata çevirerek değer yarattığına dair tespitlerdir.

Yönetim muhasebecilerinin önünde zor bir görev durmaktadır ki, sağlanan fırsatlardan yararlanamazlarsa, dijital bilgi devrimiyle, kuruluşlarının işletim performansını tehlikeye atabilir ve rekabet avantajını kaybedebilirler. Görüldüğü üzere, iş analitiği çözümleri herkese uyan tek beden bir uygulama değildir, her işletme ve birimin gereksinimlerine göre

uyarlanmaları beklenmektedir. Bu bağlamda iki alanın kabiliyetlerini doğru şekilde anlamak ve birbirine en üst düzeyde fayda sağlayacak şekilde entegre edebilmek daha da önemli hale gelmektedir.

4.1) İş Analitiğinin Kabiliyetleri

İş analitiği süreci işi geliştirmek için fırsatları belirleyebilir ve sorunları iş performansını artırmak adına çözebilir. Bu süreçte kuruluşlara, rehberlik edecek stratejiler de belirleyebilir. Bu bağlamda operasyonlar ve rekabet avantajları elde edilmesine yardımcı olur. Genellikle problem çözme ve izlenecek stratejik fırsatların belirlenmesi, kuruluşun karar verme görevlerindedir ve fırsatları belirleme, çözüm gerektiren bir strateji seçimi sorunu olarak görülebilir.

İş Analitiği Yönetmel Kabilieti Kapsamında: Yöneticilerin iş operasyonlarını daha iyi hale getirme ve gerçeğe dayalı kararlar almaları için gelişmiş içgörü kazanmasına yardımcı olur. Bu yönüyle iş analitiği, yönetim muhasebesinin ana görevi olan yöneticilere karar almalarında ihtiyaç duydukları desteği vermek adına önemli bir enstrüman haline gelmektedir.

Ancak iş analitiğinin nasıl kullanılacağına dair anlayış eksikliği, rekabet eden iş öncelikleri, yetersiz analitik beceriler, iyi veri elde etmede ve bilgi paylaşmada zorluk ve algılanana karşı faydaları anlamamak, analitik çalışmaların maliyetleri gibi sıkıntılar, ilgili faydaların elde edilmesini zorlaştırabilmektedir.

İş Analitiğinin Planlama Kabilieti Kapsamında: İş analitiğinin temelleri düşünüldüğünde, bu kavramın iş planlaması ile bağlantısı öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, iş planı bir sonuç olarak da görüldüğünde, bunu oluşturmak için ihtiyaç duyulan eğitim, teknoloji, yeterlilikler ve her türlü uygulama, iş analitiğinin gereklilikleri arasında söylenmektedir (Şeker, 2016). Planlama kabiliyeti ile iş analitiği, yönetim muhasebesinin uzun dönemli stratejik karar verme rolüne önemli katkılar sağlamaktadır.

Temel olarak iş analitiğini bir dönüşüm noktası olarak tanımlamak aslında mümkündür. Bunun nedeni ise iş analitiği kapsamında yapılan iş planının, çoğu zaman yeni bir işin başlangıcını ifade etmesi ya da iş sürecinde etkili bir değişimi gösteriyor olmasıdır (Beller vd., 2009).

İş Analitiğinin Karar Verme Kabiliyeti Kapsamında: Davenport ve Harris, 2007 yılında yaptıkları iş analitiği tanımında, kararları ve faaliyetleri yürütmeye veri, istatistik ve sayısal analizlerin, keşfedici ve öngörücü modellerin ve gerçek temelli yönetimin yoğun kullanımını derken, aslında karar verme faaliyetlerine etkisine vurgu yapmıştır.

İş analitiği, kullanan şirketlerin stratejik karar vermede daha başarılı olduğu (Cao vd., 2015; Davenport vd., 2010; Teece vd., 1997), daha iyi performans gösterdiği (Bronzo vd., 2013; Krishnamoorthi ve Mathew, 2018) ve rekabette üstünlükler elde ettiği (Davenport ve Harris, 2007) yapılan çalışmalardan açıkça görülmektedir. Bu bağlamda, yönetim muhasebesinde de hayati önem taşıyan karar verme rolü, iş analitiği ile anlamlı düzeyde desteklenmektedir.

İş analitiğinden elde edilen değer ile şirketler ve kurumlar verilerdeki saklı bilgiyi keşfederek karar verme süreçlerini geliştirebilmektedir ve bu da stratejik olarak yapılan planları ayakları yere basan aksiyonlar ile destekleme fırsatı sunmaktadır. Diğer taraftan, karar verme mekanizmasının etkili bir biçimde işleyebilmesi, işletme bünyesinde veri kontrolü sağlayan bilgi teknolojilerinin ve karar destek sistemlerinin kullanımıyla da doğru orantılıdır.

İş Analitiğinin Koordinasyon Kabiliyeti Kapsamında: Yönetim eyleminin gerçekleştirilebilmesi için, söz edilen fonksiyonlardan biri koordinasyon olarak ifade edilmiş olsa da zaman içerisinde yazarlar ve araştırmacılar tarafından yapılan incelemeler ile koordinasyon kabiliyetinin, her fonksiyonun içinde hali hazırda yer alması gereken bir özellik olduğu kanısına varılarak ayrı bir fonksiyon olarak incelenmekten çıkarılmıştır. Diğer bir adıyla eşgüdümleme olarak tanımlanan koordinasyon hem organizasyonun içinde hem de dışında sağlanması gereken bir unsur halini almıştır. Çünkü dış dünyadan bağımsız olarak çalışan bir organizasyonun başarılı olması mümkün değildir. Bu gerekçeler ile hem kendi bölümleri içinde hem de yaşadığı çevre ile koordineli ilerlemek zorunda olduğu kabul edilmiştir. İş analitiği, bu noktada, mevcut verilerin analiz edilip raporlanmasını ve bilgiyi daha da iyi anlamayı sağlayarak, koordinasyona katkı da bulunacak sonuçlar çıkarmaya yardımcı olur. Yapılacak iş ve işlemlerin, daha doğru analizi ile, uyumlu ve düzenli hale getirilmesi, iş analitiği ile sağlanabilmektedir.

İş Analitiğinin Kontrol Kabiliyeti Kapsamında: Firmaların en temelde kurulma amacı, belli hedeflere ulaşmak ve varlıklarını devam ettirebilmektir. Bu noktada organizasyonların durumlarını yer yer belli faaliyetlerle takip etmek önemlidir. Bu nedenle de kontrol yeteneğini, başka bir adla denetimi, yapılması zorunlu olan bir faaliyet ve başarılması

istenilenlerle başarılanlar arasında kurulan bir köprü olarak düşünmek daha doğru olacaktır. İş analitiği de tam bu noktada, kullandığı amaç ve araçlar ile bu fonksiyona hizmet eder ve tanımlayıcı, öngörülse, yönlendirici ve teşhis edici yöntemler ile kontrolü geriye dönük, ileriye dönük ve eş zamanlı gerçekleştirebilmeyi sağlar.

4.2) Yönetim Muhasebesinin Kabiliyetleri

Yönetim muhasebesi, organizasyon yöneticilerine, işletme yönetiminde alacakları kararlarda ihtiyaç duydukları bilgi ve raporları sağlayarak bunları yorumlayan, iş programları ve yıllık bütçe uygulamasıyla denetim imkânı veren muhasebenin yönetim ile en çok ilişkilendirilebilecek türü olarak ifade edilebilir (Ergüden, 2021). Ayrıca işletme yöneticileri, ilgili bilgileri ve raporları sağlayabilmek için birtakım tekniklerden de yararlanırlar. Bu teknikler arasında en önemli yeri muhasebe alır. Özellikle yönetim muhasebesi, işletme içine yönelik bir muhasebe türü olarak dikkati çekmektedir.

Yönetim Muhasebesi Yönetimsel Kabiliyeti Kapsamında: Kavramın yukarıdaki ifadesinden yola çıkarak, yönetim muhasebesinin ana sorumluluğu, yöneticilere karar almalarında ihtiyaç duydukları istatistiksel ve finansal bilgilerin sağlanması olarak tanımlanabilir ve yönetimin gereksinim duyduğu bu bilgi ve kaynakların önemli bir kısmını yönetimsel organizasyon çerçevesinden edinmektedir. Yönetim muhasebesinin yapısı, organizasyon için karar verme, planlama ve kontrol araçları ve tekniklerini ihtiva eder. Bir başka ifade ile yönetim muhasebesi araçları ve teknikleri işletmelerin başarı devamlılıkları için en önemli unsurlardandır ve iş analitiği sahip olduğu yönetimsel kabiliyet yeteneği ile bu alanda organizasyonları desteklemektedir.

Yönetim Muhasebesinin Kontrol Kabiliyeti Kapsamında: Yönetim muhasebesi raporları genel olarak haftalık ve aylık olarak organizasyonun üst düzey yöneticilerine sunulur ve kontrollerinin yapılması sağlanır. Yönetim muhasebecileri de bunu gerçekleştirebilmek için, finansal verileri analiz ederek kritik kararlar vermektен ve bununla bağlantılı olan tahminleri yapmaktan sorumlu kişilerdir. Yönetim muhasebecileri tarafından sağlanan raporlar, organizasyon ile ilgili yeni ve faydalı stratejiler oluşturmakta kullanılmaktadır. Bu raporlar, ürün farklılaştırma stratejisini belirlemek, iş genişletmelerini tanımlamak, birleşme, satın alma, ortak girişim ile şirketi genişletmek gibi konularda karar alabilmek adına en iyi yolu seçmek

için önemli girdilerdir. Bunun yanı sıra, organizasyon için önemli kararları verebilmek adına üst yönetim, oran analizlerini, tahminleri ve bütçelerinden de faydalanmaktadır.

Yönetim Muhasebesinin Karar Verme Kabiliyeti Kapsamında: Yönetim muhasebesi, yöneticinin işletme adına alacağı uzun vadeli yani stratejik kapsamlı kararlarında hayati önem taşımaktadır. Yönetici, alacağı kararlar için yönetim muhasebesi fonksiyonu tarafından derlenen ve raporlanan, işletme iç ve dış çevresine ait, finansal ve finansal olmayan verilere ihtiyaç duymaktadır. Bu verilerin yardımıyla geleceğe yönelik planlar oluşturarak organizasyonun stratejisi kurulmaktadır. Yönetim muhasebesi bulunduğu konumuyla, yöneticinin alacağı kararlarda ve bu kararların hedeflere olan hizmetinin kontrolünde en büyük yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada iş analitiği organizasyonlara, yeni fırsatların keşfini mümkün kılabilmesiyle, performans artışını sağlayacak farklı alternatifler geliştirerek, karar vermeye çok daha uzun soluklu bir destek sağlamaktadır ve rekabet avantajının önünü açabilmektedir.

5) SONUÇ

Yönetim muhasebesi, özellikle bir iş analitiği kurulumundaki farklı muhasebe uygulamalarının birleşimi olarak düşünüldüğünde, iş analitiğinin tüm aşamalarından geçmek anlamına da gelir. Farklı araçların ve muhasebe uygulamalarının artıları ve eksileri ve karar vermeye destekleri hakkında yıllardır güçlü bir tartışma devam etse de bu muhasebe modellerinin ana fikri, daha iyi bir temel oluşturmak için kaynakları ve maliyetleri karar vermek için izlemektir. Ancak karar vericiler, bilgilerini farklı muhasebe uygulamalarının bu tür kombinasyonlarından gelen sayılara ve senaryolara dayandırmak istiyorlarsa, farklı modeller oluşturmaya, deneyler yapmaya ve sonucu belirsizlik olsun ya da olmasın değerlendirmek zorunda kalmaktadır. Dünün tekil çıktı tahminlerine sahip tek ve basit modelleme yaklaşımı, tüm model üzerindeki etkiyi görmek için bir girdi değişkenindeki küçük değişikliği test etme kararına olanak tanıyan bütünsel bir model yaklaşımıyla değiştirilebilir.

İş analitiğinin sahip olduğu kabiliyetler ile yönetim muhasebesinin öncelikle gerçekleştirmek durumunda olduğu roller ve buna paralel olarak beklenen ve sahip olması gereken kabiliyetleri, ortaklık göstermekte olup, bu da birbirlerine hizmet etmesine ve hatta önemli imkanlar elde etmesine ortam oluşturmaktadır.

İş analitiği, çeşitli ilişkileri tanımlayarak karar desteği olarak maliyetlendirme sistemlerinin oluşumunu, kaynaklar, faaliyetler ve çıktılar arasında, maliyet etkenlerini, kaynakları ve kapasiteyi tanımlayarak destekleyebilir. Bu nedenle, yönetim muhasebecileri, bu alanda yalnızca büyük bir zorlukla değil, aynı zamanda gerçek şirketler için karar ortamını iyileştirmenin bir parçası olmak için büyük bir fırsatla karşı karşıyadır (Cima Global Web Sitesi). Bahsi geçen gerçekler göz önüne alındığında, muhasebecilerin ve yönetim muhasebesinin, iş analitiği alanında, aktif bir rol oynayacağına şüphe yoktur ve bunu için istatistik metodolojisi ve yönetim bilimi metotları hakkında derinlemesine bilgi gerektirdiğinin de unutulmaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Banerjee, A., Bandyopadhyay, T., Acharya, P. (2013), Data analytics: Hyped up aspirations or true potential?. *Vikalpa: The Journal for Decision Makers*, 38(4), 1-12. Erişim adresi: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0256090920130401>, Web Erişim: 2019.
- Beal, V. (2021), Big Data Analytics. *Webopedia.*, Erişim adresi: https://www.webopedia.com/TERM/B/big_data_analytics.html, Web Erişim: 2021.
- Beller, Michael J., Barnett, A. (2009), Next Generation Business Analytics, Lightship Partners LLC. Web Erişim: 2009.
- Blocker E. J., Chen Kung H., Lin T. W. (2002), *Cost Management, A Strategic Emphasis*, Boston, McGrawHill.
- Brands K., Holtzblatt M. (2015), *Business Analytics: Transforming the Role of Management Accountants*, CMA, DM, CPA, Ph.D.
- Bronzo, M., De Resende, P.T.V., De Oliveira, M.P.V., McCormack, K.P., De Sousa, P.R., Ferreira, R.L. (2013), Improving Performance Aligning Business Analytics with Process Orientation. *International Journal of information management*, 33(2), 300-307.
- Brown, D. E., Famili, F., Paass, G., Smith-Miles, K., Thomas, L. C., Weber, R., Maldonado, S. (2011), Future trends in business analytics and optimization. *Intelligent Data Analysis*, 15(6), 1001-1017.
- Cao, G., Duan, Y., Li, G. (2015), Linking Business Analytics to Decision Making Effectiveness: A Path Model Analysis. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 62(3), 384-395.
- Cima Global Web Sitesi (2023), Erişim adresi: <http://www.cimaglobal.com/Events-and-cpd-courses/Events/Mastercourses/Strategic-Management/Business-analytics/>, Web Erişim: 2023.
- Cokins, G. (2013), Top 7 trends in management accounting. *Strateg. Financ.* 95 (6), 21–30.
- Çetin, C., Özcan, E. D. (2013), *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Davenport, T. H., Harris, J. G. (2007), *Competing on Analytics: The New Science of Winning*. Harvard Business School Press.
- Davenport, T. H., Harris, J. G., Morison, R. (2010), *Analytics at work: Smarter decisions, better results*: Harvard Business Press.
- Delen, D., Zolbanin, H.M. (2018), the Analytics Paradigm in Business Research. *Journal of Business Research*, 90, 186-195.
- Ergin M.G. (2020), *İş Analizi Tanımı, Etüdü, Tasarımı*, Ankara Üniversitesi.
- Ergüden, E. (2021), Erişim adresi: <https://vergialgi.com/yonetim-muhasebesi-ile-yonetim-bilisim-sistemleri-arasindaki-iliskiler>, Web Erişim: 2021.

- Erturan İ. E., Ergin E. (2018), Büyük Verinin Muhasebe ve Denetim Alanlarına Uyum, The Journal of Academic Social Science Yıl:6, Sayı: 81, s. 208-222.
- Evans, J. R. (2016), Business Analytics, Methods, Models and Decisions. Pearson Education Inc.
- Gartner. (2016), Gartner Survey Reveals Investment in Big Data is Up but Fewer Organizations Plan to Invest. Gartner Newsroom Press Release, Stamford, Conn October 4, Erişim adresi: <http://www.gartner.com/newsroom/id/3466117> , Web Erişim: 2016.
- Hurwitz, J. N., Kaufman, M. (2013), Big Data for Dummies, New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
- IMA, A. (2013), Big Data: Is Power and Perils, Erişim adresi: www.accaglobal.com/futures , Web Erişim: 2018.
- Kaygusuz S., Dokur Ş. (2012), Yönetim Muhasebesi, Dora Yayınları, Bursa, 2012.
- Köklü K. (2018), İş Analizi, İş Analistliği ve İş Zekâsı, Lectio Socialis July 2018, Volume 2, Issue 2, 121-142.
- Krishnamoorthi, S., Mathew, S.K. (2018), Business analytics and business value: A comparative case study. Information & Management, 55(5), 643-666.
- Kurumsal Zeka, İş Zekası ve Ötesi. (2014), Erişim adresi: <http://iszekasiveotesi.blogspot.com/2014> , Web Erişim: 2014.
- Leonhardi, D. (2011), Soft Skills: The Killer app' for Analytics, Analytics Magazine Org, November /December, pp. 34-37.
- Oracle. (2015), Big data analytics with oracle advanced Analytics, In: Oracle White Paper.
- Özkan A. (2021), Performans Yönetiminde İş Analitiğinin Önemi, İşletme, Ekonomi ve Siyaset Bağlamında Yönetim (Pp.130-140), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Hacettepe Üniversitesi.
- Sangster, A., Leech, S.A., Grabski, S. (2009), ERP implementations and their impact upon management accountants. JISTEM-J. Inf. Syst. Technol. Manag. 6 (2), 125–142.
- Schmueli, G., Koppius, O., Predictive analytics in information systems research, MIS, Quarterly, Vol. 35, pp. 553-572.
- Schniederjans, M.J., Schniederjans, D.G., Starkey, C.M. (2014), Business Analytics Principles, Concepts, and Applications: What, Why, and How. New Jersey, Pearson Education.
- Svarrea, T., Gaardboea, R. (2018), Characterizing Business Intelligence Tasks, Use and Users in the Workplace, Journal of Intelligence Studies in Business. 8/3, 45-54.
- Teece, D. J., Pisano, G., Shuen, A. (1997), Dynamic Capabilities and Strategic Management. Strategic management journal, 18(7), 509-533.
- Warren Jr., J.D., Moffitt, K.C., Byrnes, P. (2015), How big data will change accounting. Account. Horiz. 29 (2), 397–407.
- Zhang, J. Y., Yang, X., Appelbaum, D. (2015), Toward Effective Big Data Analysis in Continuous Auditing, Accounting Horizons, 29/2, s. 469–476.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 186-214

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALPIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

ELEKTRİKLİ EV ALETLERİ SEKTÖRÜNDE YEŞİL TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ FAALİYETLERİ: LİTERATÜR İNCELENMESİ¹

Nurcihan KARAMANLI

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Ana Bilim Dalı*

ORCID: 0000-0003-2021-915X

nurcihankaramanli@gmail.com

ÖZET

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve ilerlemelerin her alanda büyük etkileri bulunmaktadır. Özellikle insanın ihtiyaçlarının giderilmesi adına birçok araştırma ve çalışma yapılmaktadır. İnsanın günlük ihtiyaçlarının çeşitliliği bu kapsamı genişletmektedir. Söz konusu günlük ihtiyaçların giderilmesinde önemli bir yere sahip olan alanlardan biri elektrikli ev aletleri sektörüdür. Sektörün; satın alma, üretim, depolama, paketleme, ambalajlama, dağıtım ve tersine lojistik gibi faaliyetleri göz önüne alındığında kapsamın genişliği ve paydaşlarla olan ilişkiler ağının karmaşıklığı anlaşılmaktadır. Bu tablo üzerinden değerlendirildiğinde birçok üretim alanında olduğu gibi bu sektörün de bir yandan ihtiyaçları karşılarken diğer yandan çevresel sorunlara neden olduğu bilinmektedir. Bütün bunlar önemli bir ar-ge alt yapısını gerektirmekte ve bilimsel çalışmaları da zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de elektrikli ev aletleri sektörü ve yeşil tedarik zinciri yönetimi bağlamında yapılmış yirmi bilimsel çalışma üzerinden mevcut durum analizinin yapılmasıdır. Ayrıca makale, yüksek lisans ve doktora tezleri, bildiri ile bilimsel araştırma projesi üzerinden değerlendirmeler yapılarak bazı istatistiksel ve niteliksel sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Bu anlamda yapılan literatür taramasında, doğrudan elektrikli ev aletleri sektörünü yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetleri kapsamında inceleyen çalışmalara rastlanılamamıştır. Yapılan araştırma sonucunda bu alanda doğrudan konuyu ele alan çalışmaların yapılabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca tarama sonucunda yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin farklı sektörlerde de uygulanma gerekliliği de ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Elektrikli Ev Aletleri, Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi, Literatür İncelemesi.

¹ Bu çalışma, Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde yazım aşamasında olan *Elektrikli Ev Aletleri İmalatında Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Üzerine Bir Alan Araştırması: İstanbul Örneği* isimli tez çalışmasından yararlanılarak üretilmiştir.

GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT ACTIVITIES IN THE ELECTRICAL APPLIANCES INDUSTRY: LITERATURE REVIEW

Nurcihan KARAMANLI

*Graduate Student, Bursa Technical University, Graduate Education Institute,
Department Of International Trade and Logistics, Main Department*

ORCID: 0000-0003-2021-915X

nurcihankaramanli@gmail.com

ABSTRACT

Today's technological developments and advances have great effects in every field. Many researches and studies are carried out especially to meet human needs. The diversity of human daily needs expands this scope. One of the areas that has an important place in meeting these daily needs is the electrical household appliances sector. The sector; Considering activities such as purchasing, production, storage, packaging, distribution and reverse logistics, the breadth of the scope and the complexity of the network of relationships with stakeholders are understood. When evaluated from this table, it is known that this sector, like many other production areas, not only meets the needs but also causes environmental problems. All of these require a significant R&D infrastructure and necessitate scientific studies. The aim of this study is to analyze the current situation through twenty scientific studies conducted in the context of the electrical home appliances sector and green supply chain management in Turkey. In addition, it aims to reach some statistical and qualitative results by evaluating articles, master's and doctoral theses, papers and scientific research projects. In this sense, in the literature review, no studies were found that directly examined the electrical home appliances sector within the scope of green supply chain management activities. As a result of the research, it was determined that studies that directly address the issue can be carried out in this field. In addition, as a result of the scanning, it was revealed that green supply chain management activities should be implemented in different sectors.

Key Words: Electrical Home Appliances, Green Supply Chain Management, Literature Review

1) GİRİŞ

İnsan ilk günlerinden bugüne ihtiyaçlarını gidermek üzere bir gelişim seyrine sahip olmuştur. Her geçen gün öğrenmelerini bir sonraki nesle aktarmış ve önemli bir birikimin temellerini atmıştır. Sanayi Devrimi ile başlayan süreç bu birikimin en kritik dilimlerinden birini oluşturmuştur. Üretimin seri olarak yapılması bir yandan insan ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemli bir adım olurken diğer yandan birçok siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçları beraberinde getirmiştir. Bugün bu alanlarda gelinen noktanın insanlığın gelişimiyle paralelliği tartışma konusu olmakta ve tartışmalı konuların giderilmesi adına tedbirler alınmaya çalışılmaktadır. Bunlar arasında önde gelen alanlardan birisi çevre olmuştur. Üretim sektörü ile doğrudan bağlantılı olan çevre günümüzde devletlerin, uluslararası organizasyonların ve sivil toplum örgütlerinin öncelikli konuları arasına girmiştir. Böylelikle üretimin, günümüz şartları ve ilerlemeleri zemininde yapılabilmesi ve bütün bunlar yapılırken çevresel hassasiyetin oluşturulması belli kurallara bağlanmıştır.

Dünya nüfusunun büyük oranda arttığı bu dönemde insanın vazgeçilmez ihtiyaçları arasında yer alan elektrikli ev aletlerinin üretimi de nüfusa paralel olarak artmıştır. Dolayısıyla üretim ve çevre dengeleri açısından hassasiyetin öne çıkması da kaçınılmaz olmuştur. Türkiye'nin bu alanda üretimiyle belli bir seviyeye gelmiş olması sorumluluklarını arttırmış ve elektrikli ev aletleri sektöründe ulusal ve uluslararası prosedürlere uyum sürecini zorunlu kılmıştır. Bu durum doğal olarak sektör üreticilerinin sorumlulukları yanında ihtiyaçlarını da arttırmıştır. Firmalar ar-ge yatırımlarını arttırmak hatta çevre birimi gibi yeni departmanlar kurmak zorunda kalmışlardır. Her ne kadar bütün bunlar sadece yasal zorunluluklardan kaynaklanmasa da belli zaman diliminde olgunlaşmaya başlamıştır.

Sektörel ihtiyaçların karşılanması bilimsel altyapı gerektirdiğinden bu alanda araştırmalar literatürde yerini almaya başlamıştır. Üretim-çevre ilişkisini ortaya koyan çalışmalar, bir yandan yapıldığı dönemdeki durumun tespiti adına önemli verileri içinde barındırırken diğer yandan yeni ihtiyaçların belirlenmesine temel oluşturmuştur. Türkiye'de elektrikli ev aletleri sektörü ve yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetleri adına ayrı ayrı bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Yapılan taramada iki alanın doğrudan birlikte değerlendirildiği çalışmalara rastlanılamaması bu alanda yapılacak bilimsel faaliyetlere ihtiyacı göstermiştir. Ancak bu iki alanda yapılan bilimsel çalışmaların varlığı sürecin önemli göstergelerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çalışmalardan yirmi tanesi seçilerek literatür incelemesi gerçekleştirilmiştir.

2) ELEKTRİKLİ EV ALETLERİ SEKTÖRÜ

Son yıllarda dünya genelinde büyüme konusunda ivme gösteren üretim alanları arasında elektrikli ev aletleri sektörü bulunmaktadır. Sektör, Türkiye’de yenilikçilik odak noktası ile çalışan lider firmaları içinde bulundurmakta ayrıca sektörde yer alan bu firmalar ar-ge faaliyetlerini ön planda tutmaktadır. Yenilikçi olma düşüncesi sektörde sadece ana üreticiler ile sınırlı kalmamaktadır. Ana üreticilerin yan sanayisini oluşturan firmalar da rekabet koşulları gereği yenilikçilik fikrini benimsemişlerdir. Tüm bunların sonucu olarak geçtiğimiz 10 yıl içerisinde sektör, enerji verimliliğini %65’e kadar yükseltmiştir. Sektörde ar-ge çalışmalarına gösterilen özenin artması ve sektör müşterilerinin bilinç düzeyinin yüksek olması rekabetin hızlanmasına ortam hazırlamış ve sektörün belirli aşamaları geçerek ilerlemesine zemin hazırlamıştır.² Bu nedenle farklı üretim alanları, söz konusu sektördeki faaliyetleri yakından takip etme ihtiyacı hissetmiştir. Böylece kendi sektörleri ile elektrikli ev aletleri sektörü entegre edilerek teknolojik gelişmeleri hayata geçirilebilmişlerdir. Bütün bunlar elektrikli ev aletleri sektörünün hem yatay hem dikey bir sektör olduğunu ortaya koymuştur.³

3) YEŞİL TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ ve ELEKTRİKLİ EV ALETLERİ SEKTÖRÜ

3.1) Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimine Kavramsal Bakış

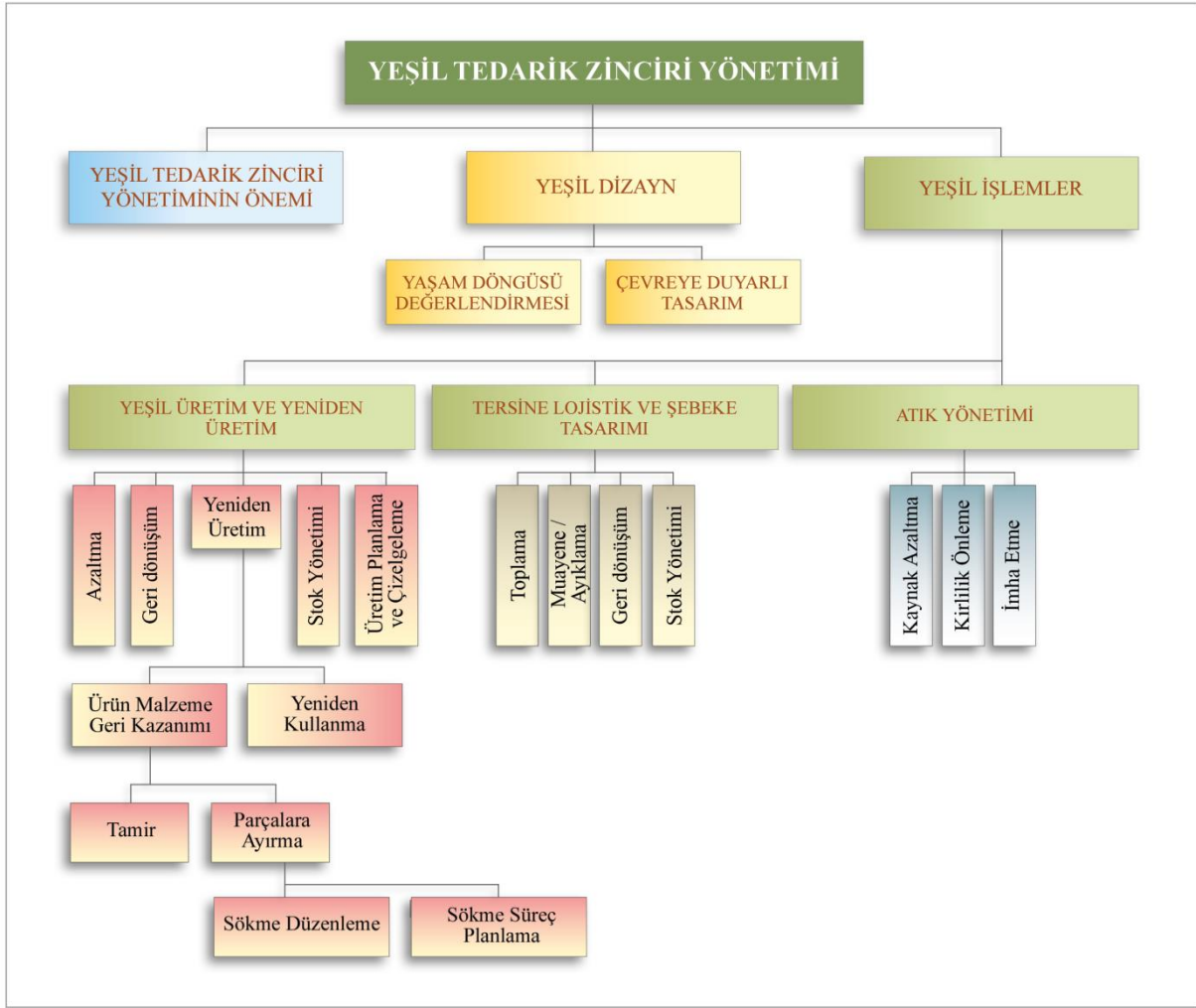
Yeşil tedarik zinciri yönetimi (YTZY), hammaddenin yeşil olarak temin edilmesinden başlayarak yeşil üretim, yeşil dağıtım, yeşil ambalajlama ve paketleme ile ürünlerin nihai müşteriye teslim edilmesini kapsamaktadır. Ancak ürünlerin müşteriye teslim edilmesi ile süreç tamamlanmadığından önemli aşamalardan olan tersine lojistik faaliyetler de bu süreç içerisinde değerlendirilmektedir. Tersine lojistik faaliyetlerin içerisinde geri dönüşüm, atık yönetimi, ürün geri çağırma, tamir, ürün yenileştirme, bertaraf etme gibi müşteriden üretime doğru birçok ters akış bulunmaktadır (Yaprak ve Doğan, 2019: 1147-1148), (Şekil 1). Gerçekleştirilen bu işlemlerde asıl hedef enerji kullanımını verimli hâle getirmek, süreçteki emisyon oranlarını düşürmek, atık yönetimini gerçekleştirebilmek böylelikle çevrede oluşturulan olumsuz durumları en aza indirgeyebilmektir (Büyüközkan ve Vardaloğlu, 2008: 5).

² 2023 Beyaz Eşya Sektör Raporu, Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, s.1.

³ 2021 Elektrik Elektronik Sektör Raporu, Sanayi Genel Müdürlüğü, s. 10.

Şekil 1: Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Faaliyetleri

Yeşil tedarik zinciri yönetimi kapsamında çevresel sorunların azaltılabilmesi adına ise ulusal ve uluslararası anlamda farklı yasal zorunluluklar oluşturulmuştur. Dünya ve Türkiye ekonomisi adına önemli bir noktada olan elektrikli ev aletleri sektöründe faaliyetlerin yeşil olabilmesi adına da zorlayıcı unsurlar bulunmaktadır. Bu nedenle elektrikli ev aletleri sektöründe faaliyette bulunan firmalar, yeşil uygulamaları bir şekilde sistemlerine entegre etmek zorunda bırakılmıştır. Sektörde; beyaz eşya, süpürge, su ısıtıcısı, kahve makinesi, televizyon gibi tüketici elektroniği ürünler üretilmektedir. Sektör birbirinden farklı çok sayıda ürünü içinde barındırmaktadır. Günümüz teknolojik ilerlemeleri ve ar-ge çalışmaları göz önüne alındığında ise bu ürün çeşitliliği giderek artmaktadır. Ayrıca sektör sadece üretici firmalar ile sınırlı kalmayıp mamullerin üretilmesinde rolü olan yan sanayi firmalarını da kapsamaktadır. Kapsamının genişlemesi sektörü, ekonomik olarak dünya ve Türkiye ticaretinde kilit bir

noktaya getirmektedir. Türkiye'nin 2020 yılında en fazla cari fazla verdiği ürünler elektrikli ev aletleri sektörü bünyesinde bulunmaktadır.⁴

3.2) Elektrikli Ev Aletleri Sektöründe Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Faaliyetleri

Üretim faaliyetlerinin dünyada ve Türkiye'de yoğun olduğu elektrikli ev aletleri sektöründe çevresel sorunların azaltılabilmesi adına 2006 yılında RoHS yani "Tehlikeli Maddelerin Kısıtlanması Yönergesi" yayınlanmıştır. Bu yönergeye göre Avrupa ülkelerinde satılan ürünlerde kurşun vb. maddelerin kullanımına sınırlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamadan üretici firmalar, tedarikçiler, dağıtıcılar ve müşteriler gibi tedarik zinciri paydaşları oldukça etkilenmiştir. RoHS yönergesinden yola çıkarak dünyada bu alanda önde gelen üreticilerden olan Çin'de de RoHS'a benzeyen Tehlikeli maddelerin kullanımı düzenlemesi 2007 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Yürürlüğe giren bu düzenleme sadece elektrik-elektronik sektöründe uygulanmaktadır (Eğilmez ve Koca, 2018: 7).

Yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili uygulamalara bakıldığında son yıllarda Türkiye'de gelişmekte olan bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2022 yılında elektrikli ve elektronik eşyaların yeşil faaliyetler kapsamında gerçekleştirilebilmesi için bir yönetmelik yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte temelde sürdürülebilir çevre koruması hedeflenmektedir. Ayrıca elektrikli ve elektronik eşyaların üretiminde kaynakların verimli kullanılması ve oluşturulan atıkların yönetilebilmesi adına geri dönüşüm ve geri kazanım faaliyetleri bir standarda bağlanmaya çalışılmıştır. Yönetmelik, sektörün üretim ve sonrası sürecinde meydana getirdiği atıkları insan sağlığına uygun biçimde bertaraf etmesi için hukuki bir alt yapı oluşturmaktadır.⁵

Sektörde oluşturulan gerek ulusal gerek uluslararası yasal düzenlemeler, firmaları yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili bilgi sahibi olmaya zorlamaktadır. Ancak yeşil faaliyetlerin uygulanabilirliği firmalar arasında her zaman paralellik göstermemektedir. Firmaların büyüklüğü, yöneticilerin bilinç düzeyi, yasal denetimlerin yetersizliği, konuya gösterilen hassasiyet gibi kriterler bu farklılığı oluşturan nedenler arasındadır. Ancak İstanbul'da elektrikli ev aletleri üretimi gerçekleştiren on firma üzerinden değerlendirme yapıldığında söz konusu farklılıklar yanında yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetleri ile ilgili bilinç düzeyi yüksek olup, üretimin herhangi bir aşamasında yeşil faaliyetler kullanılmaktadır. Yeşil tedarik zinciri

⁴ Sektör verileri için bkz. Sanayi Genel Müdürlüğü, *Elektrik Elektronik Sektör Raporu*, 2021.

⁵ Detaylar için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221226-1.htm>

faaliyetleri, yasal sürece bağlı zorunluluklar ve çevre sorumluluğu düşüncesi ile hayata geçirilmektedir.⁶

Elektrikli ev aletleri sektöründe yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetleri uygulayan firmalar bu faaliyetlerine tasarım aşamasından itibaren başlamaktadır. Bu anlayışla yapılan tasarım faaliyetleri *yeşil tasarım* olarak değerlendirilir. Yeşil tasarım geleneksel tasarım anlayışından farklı olarak hammaddenin üretilip müşteriye sunulması ile sınırlı kalmamaktadır. Bu nedenle yeşil tasarım anlayışı, olaya genel bir çerçeveden bakarak hammadde öncesi ve tüketim sonrası süreci çevreye etkileri ile içinde barındırmaktadır (Kasap ve Peker, 2011: 104).

Sektörde çevre duyarlılığı yüksek olan faaliyetler arasında üretim ve satın alma süreci bulunmaktadır. *Yeşil üretim*; mamullerin üretiminin gerçekleştirilebilmesi adına süreç içinde geçen tüm faaliyetlerin çevre ile ilgili oluşturacağı olumsuz durumların minimize edilebilmesinde, atık yönetimini geliştirmeyi ve hammadde kullanımını düşürmeyi hedefleyen işlemlerdir (Yaprak ve Doğan, 2019: 1148). Ayrıca firmalar yeşil üretim aşamasında suyun sürdürülebilirliği ile ilgili de faaliyetler gerçekleştirebilirler. Bu anlamda “suyun tek bir damlasının bile israf edilmeden çevre ile uyumlu olacak şekilde etkin kullanımının sağlanmasıdır” şeklinde ifade edilebilecek *sürdürülebilir su*, süreç içinde ayrı bir önem arz etmektedir (Kırtorun ve Karaer, 2018: 151). *Yeşil satın alma* ise hammadde seçiminde çevreye en az zarar verecek veya tekrar kullanmaya imkân sağlayacak hammaddelerin tercih edildiği bir süreçtir (Büyüközkan & Vardaloğlu, 2008: 6). Satın alma adımında yeşil kapsamında gerçekleştirilen faaliyet ise kalite ve analiz belgelerinin kontrolüdür. Tedarikçilerden istenilen belgeler, ticaret yapılacak ülkeye göre değişiklik gösterebilmektedir. Geri dönüşüm faaliyetleri, kalite ve analiz belgeleri, kaliteli ürün kriterleri gibi unsurlar sürdürülebilir üretimi destekler niteliktedir. Ayrıca kaynakların verimli kullanılabilmesi için sektörde, yeşil satın alma faaliyetleri kapsamında yeşil enerji de satın alınabilmektedir. *Yeşil enerji*, yenilenemeyen enerji kaynakları tüketiminden uzaklaşarak alternatif enerji kaynaklarını içinde barındırmaktadır. Yeşil enerji kaynakları olarak ise güneş enerjisi, hidroelektrik enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, biokütle enerjisi ve hidrojen enerjisi olarak değerlendirilmektedir.⁷

Ambalajlama ile ilgili sektörde en çok gerçekleştirilen uygulama ise geri dönüştürülebilir yani yeşil ambalajlamadır. *Yeşil ambalajlama*, çevre duyarlılığına hassas ambalajlama materyallerinin kullanılması ve geri dönüştürülebilir ya da yeniden kullanılmaya

⁶İstanbul’da üretim yapan on firma ile ilgili bilgiler Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü’nde devam eden yüksek lisans çalışması kapsamında yapılan gözlem ve derinlemesine görüşme yöntemiyle edinilmiştir.

⁷Söz konusu enerji türlerinin açıklamaları için bkz. Bekir Yelmen - M. Tarık Çakır, (2011), Yeşil Enerji Kaynakları ve Teknolojileri, https://www.emo.org.tr/ekler/1334053b9217604_ek.pdf

uygun ambalajların tercih edilmesi anlamına gelmektedir. (Mudgal vd., 2009: 152 Akt. Öztürk ve Akandere, 2022: 27). Yeşil ambalajlama çerçevesinde CE (Avrupa Standardı) gibi belirli standartlar uygulama zorunluluğu söz konusudur.

Sektörde üretilen ürünlerin bekletilmesi gerektiği durumlarda ise yeşil depolama faaliyetleri uygulanabilmektedir. **Yeşil depolama**, yaşamsal standartların maksimum şekilde devam ettirilebilmesi ve maliyet göz önünde bulundurularak çevre ile ilgili olumsuzlukları en aza indirgenmiş, depo içi işlemlerin maksimum fayda ile devam ettirilebilmesi için tasarlanmış teknolojik yapılarıdır (Akandere, 2019: 738).

Sektörde gerçekleştirilen yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili faaliyetlerden yeşil dağıtımın tercihi ise yaygın olmamakla birlikte bazı firmalar tarafından uygulanabilmektedir. **Yeşil dağıtım**, zamanında teslim gibi firma politikaları, ileri akışlı lojistiği etkilediği gibi geri akışlı lojistiği de etki altında bırakmaktadır. Taşıma modeline göre tercih edilen araçta kullanılan yakıt türü, gerçekleştirilen taşıma yoğunluğu, ürünlerin alıcılara teslim mesafesi ya da paketlemenin türü gibi durumlar yeşil dağıtım faaliyetlerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır (Büyüközkan ve Vardaloğlu, 2008: 7-8). Sektörde yeşil tedarik zinciri yönetimi kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler müşteriye teslim ile sınırlı kalmayıp müşteriden üretime doğru olan akışları yani tersine lojistik faaliyetleri de içine almaktadır. **Tersine lojistik faaliyetler**, firma tarafından istenmeyen ürünlerin tekrar kullanılabilir hâle getirilmesi, yok edilebilmesi, ortadan kaldırılabilmesi gibi çeşitli imkânları sunabilmektedir. (Carter ve Ellram, 1998, Akt., Yangınlar ve Sarı, 2014: 179). Firmaların tersine lojistik faaliyetlerinde ise tamir, geri dönüşüm ve ürün yenileştirme gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetleri kapsamında elektrikli ev aletleri sektöründe üretim yapan firmalarda son aşama atık yönetimi olarak değerlendirilmektedir. **Atık yönetimi**, çevre ile ilgili oluşan olumsuz durumları asgari seviyeye çekebilmeyi hedeflemektedir. Atık yönetimini meydana getiren etmenler ise bir şekilde elden çıkarılmak istenen ürünler, üretim faaliyetleri ve tasarımlardır (Bolat ve Gözülü, 2003: 41). Aynı zamanda atıkların çevre üzerinde oluşturduğu olumsuz durumlar için çözüm önerileri geliştirmek ve olumsuzlukları en aza indirmek atıkların kontrolü ile mümkündür (Özgen, 2005: 31). Firmalarda atık yönetimi ile ilgili faaliyetlerde, alanında uzman firmalar ile çalışmak tercih edilmekte ve tekrar kullanılabilir ürünler de satın alınabilmektedir.

4) ELEKTRİKLİ EV ALETLERİ SEKTÖRÜNDE YEŞİL TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ FAALİYETLERİNE YÖNELİK BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Çalışmanın bu kısmında, Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi ve Elektrikli Ev Aletleri Üzerine Yapılan Çalışmalar belirlenen kriterler çerçevesinde incelenerek, elde edilen sonuçlara göre değerlendirmeler yapılacaktır.

4.1) Elektrikli Ev Aletleri Sektöründe Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Faaliyetleri

Sözen (2007): *Bağlam Kapsamında Örgütler Arası Ağ Düzenekleri: Dayanıklı Ev Aletleri Sektörü Örneği* isimli doktora tezinde “Ulusal İş Sistemleri” yaklaşımından faydalanarak makrokurumsal ilişki ile firmalar arası ağ düzenekleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmasını Türkiye’de 1980 öncesi ve sonrası kurulan firmalar üzerine odaklanarak gerçekleştirmiştir. Dayanıklı ev aletleri sektöründe ise iki tane firma seçilerek ağ düzeneği araştırma yöntemleri kullanılmış ve firmalar arasındaki ağ ilişkileri belirlenerek sınıflandırma yapılmıştır. 1980’den önce ve sonra kurulan firmaların mevcut ağ ilişkileri değerlendirilerek 1980 öncesi kurulan firmaların daha güçlü bağlarının olduğu ve 1980’den sonra kurulan firmaların ise daha zayıf ilişkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özmehmet (2008): *Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları* üzerine yazdığı makalede sürdürülebilirlik kavramını açıklayarak sürdürülebilir kalkınma konusunu detaylandırmıştır. Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yaklaşımlar kronolojik olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucu olarak sürdürülebilirliğin dünya genelinde farklı çalışmalar ile hayata geçirildiği tespit edilmiştir. Yasal düzenlemeler, eğitimler ve farklı alanlardaki sektörlerin ortak çalışmalar etrafında hareket etmesiyle birlikte sürdürülebilirlik konusu faal olmakta ve devamlılığı sağlanmaktadır. Türkiye’de ise sürdürülebilirlik konusunun tam anlaşılmadığı belirlenmiştir. Çevre ile ilgili yetersiz önlemler, üretim faaliyetlerinde çevrenin göz ardı edilmesi, ürünlerin depolanması ve taşınması sırasında çevresel sorunlar meydana getirmesi gibi konuların mevcut durumu oluşturduğu belirlenmiştir. Türkiye için sürdürülebilir kalkınma adına teşvikler oluşturulursa Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde olumlu etki oluşturacağı tavsiye edilmiştir.

Aksoy (2014): *Elektrik Elektronik Sektöründe Yeşil Tedarik Zinciri İle Atık Yönetimi* adlı yüksek lisans tezinde, elektrikli eşyalar sektöründe faaliyette bulunan firmaların yeşil uygulamaları ve elektronik atık sistemleri incelenmiştir. Ayrıca belediyelerin elektrikli ve elektronik eşyaların toplaması adına gerçekleştirdikleri faaliyetler değerlendirilmiştir. Elektrik elektronik sektöründeki atık yönetimi faaliyetlerinin işlevsel olabilmesi adına öneriler geliştirilmiştir. Türkiye için yeterli bilinç düzeyinin bulunmadığı elektrikli ve elektronik eşyaların atık yönetimi süreci, Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesince değerlendirilerek Türkiye adına önerileri getirilmiştir.

Atrek ve Özdağoğlu (2014): *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamaları: Alüminyum Doğrama Sektörü İzmir Örneği* isimli makalede yeşil tedarik zinciri faaliyetlerinin genel durumunun belirlenmesi hedeflenmiştir. Veri toplamak için İzmir'de alüminyum doğrama sektöründe faaliyette bulunan firmalar ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Toplanan verilerin sonucu olarak yeşil faaliyetlerin alüminyum doğrama sektöründe yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Ancak çalışmanın İzmir'de sınırlı sayıda firma ile yapıldığı belirtilerek genelleme yapabilmek için engel oluşturduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın farklı sektörler ile tekrar yapılması ve yurtdışında yapılan uygulamalarla kıyaslanması tavsiye edilmiştir.

Güzel ve Demirdöğen (2015): *Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi* adlı makalede yeşil tedarik zinciri kavramı açıklanmıştır. Yeşil tedarik zincirinin tarihsel gelişimi anlatılarak yeşil kavramlar detaylandırılmıştır. Sonrasında yeşil tedarik zincirinin ortaya çıkmasında etkili olan nedenler değerlendirilmiştir. Bu uygulamaların hayata geçirilmesinde olumsuz etkisi olan durumlar açıklanmıştır. Yeşil tedarik zinciri yönetiminin olumlu ve olumsuz yanları tablo şeklinde sunularak detaylandırılmıştır. Çalışmanın sonucu olarak yeşil tedarik zinciri yönetiminin işletmeler tarafından uygulanması gerekliliği belirtilmiştir. Firmalara yeşil faaliyetler kapsamında verimliliklerini artırarak maliyetlerini düşürebilecekleri tavsiye edilmiştir.

Aydın ve Kiraz (2017): *Elektronik Atıklar ve Çevre Sağlığı* adlı makalede Pubmed ve Google Akademi veri tabanlarını kullanmışlardır. Uzman önerilerinden faydalanarak derleme niteliğinde bir çalışma meydana getirmişlerdir. Ortaya çıkan elektronik atıkların %50-%80 arası gelişmekte olan ülkeler tarafından ihraç edildiği tespit edilmiştir. Depolama ve atık yönetimi gibi faaliyetler sonucu çevreye olumsuz anlamda ağır metallerin yayıldığını belirtmişlerdir.

Gelişmekte olan ülkelerin çevre ve insan sağlığına olumsuz etkileri olduğu belirlenmiştir. Yasal zorunluluklar ile elektronik atıkların yönetiminin gerçekleştirilmesi gerekliliği vurgulanmış ve elektrikli ürünlerin çevreye zarar vermeyecek şekilde üretilmesi gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Geri dönüşüm faaliyetlerinde ülkelerin güncel yöntemleri kullanmaları teşvik edilmeli ve yasal zorunluluklar oluşturularak sektör denetlenmeli gibi öneriler geliştirilmiştir.

Yelok (2017): *Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi ve Çevresel Sürdürülebilirlik Olgusuna İlişkin Farkındalık Düzeyinin Ölçülmesi: Mersin İli Örneği* isimli yüksek lisans çalışmasında yeşil faaliyetlerin farkındalığını belirlemek amacıyla veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Bu yöntemle toplanan veriler ışığında bireylerdeki çevresel farkındalık düzeyi ile firmalarda gerçekleştirilen yeşil uygulamalar farkındalık düzeyi arasında olumlu bir ilişki tespit edilmiştir. Bu pozitif ilişkinin, firmaların tedarik zincirindeki tüm sürecini olumlu etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bireylerin farkındalığı yüksek olursa çevre sorunlarının azaltılmasına yönelik faaliyetlerin devamlı olacağı vurgulanmış ve firmalara yeşil uygulamaların sistemlerine entegre etmeleri tavsiye edilmiştir.

Burhandağ (2018): *Yeşil Tedarik Zinciri Değişkenleri ve Türkiye Uygulamaları: Yönetici Algıları Üzerine Bir Araştırma* adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’de faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli firmalardaki yöneticilerin yeşil faaliyetler kapsamında farkındalığının ne düzeyde olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Yapılan mülakatlar sonucunda Türkiye’de genel olarak YTZY’nin bilindiği ancak yeşil uygulamaların firmalara entegre edilme konusunda kısıtlı olduğu belirlenmiştir. Yeşil uygulamalarda maliyetlerin yüksek olması, eğitimlerin yetersizliği, devlet teşviklerinin yetersiz olması ve denetim sıklığının az olması gibi nedenler firmalar açısından karşılaşılan olumsuz durumlar olarak tespit edilmiştir.

Gilanlı (2018): *Sürdürülebilir Yeşil Tedarik Zinciri Kavramı Çerçevesinde Yapılan Araştırmalar* adlı bildiri, yeşil tedarik zinciri uygulamaları yanında söz konusu uygulamaların tesirlerini analiz eden araştırmalar üzerinde durulmuştur. Çalışma neticesinde ulaşılan tespitler ışığında yeşil tedarik zinciri yönetimi ile çevre yönetim sistemleri arasındaki bağlantının anlamlı ve pozitif olduğu sonucuna varılmıştır. Elektrik- elektronik sektöründe yeşil tedarik zinciri yönetimi uygulamalarının öncü konumda olduğu tespit edilmiştir. Buna göre yeşil tedarik zinciri hakkında gösterilen hassasiyet artırıldığında firmaların yeşil uygulama

seviyesinin yükseldiği tespiti yapılmıştır. Çalışma ile yeşil tedarik zinciri yönetiminde yapılacak araştırmalara fayda sağlaması hedeflenmiştir.

Günday (2018): *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamalarının İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Kimya Sektöründe Görgül Bir Analiz* doktora tezinde yeşil tedarik zinciri yönetimi kapsamında yer alan terminolojiye yer verilerek yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili performans yöntemleri anlatılmıştır. Saha araştırması yöntemi kullanılarak kimya sektörü araştırılarak veriler elde edilmiştir. Sonuç olarak yeşil faaliyetlerin, işletmelerin performansı üzerine olumlu bir etki yarattığı tespit edilmiştir. Firmalara fayda sağlayacak sürdürülebilir rekabet üstünlüğü ile ilgili çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

İpçioğlu vd. (2018): Proje Adı: *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamalarında Bilecik İli: Mevcut Durum Analizi ve Bilinçlendirilmesi* adlı bilimsel araştırma projesinde Bilecik'te faaliyette bulunan 6 firma ile mülakat gerçekleştirerek yeşil kapsamında satın alma, üretim, depolama, taşıma ve geri dönüşüm faaliyetlerini incelemiştir. Yaptığı görüşmelerin bir sonucu olarak yeşil uygulamalara gerekli önemin verilmediği belirlenmiştir. Firmalarda maliyet kaynaklı olarak yeşil faaliyet uygulamalarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Firmalara yeşil uygulamalar ile tedarik zincirinin entegre edilmesi tavsiye edilmiştir.

Kelleci (2018): *Yeşil Tedarik Zinciri Yönetiminde Tersine Lojistik, İstaç A.Ş.'de Bir Uygulama* isimli yüksek lisans tezinde teorik olarak lojistik ve tersine lojistik faaliyetleri anlatılmıştır. Çalışmanın uygulama bölümünde tersine lojistik kapsamında İstaç A.Ş.'den hizmet alan İstanbul'daki firmalara anket uygulanmıştır. SPSS 23.00 ile anket sonuçları analiz edilerek tablolastırılmıştır. Ankette 6 hipotez oluşturulmuş bunlardan üç tanesi kabul görmüş ancak üçü kabul edilmemiştir. Kabul edilen hipotezler ilgili firmalara geri dönüştürülmüş ürünlerin kullanılmasını arttırmaya yönelik öneriler geliştirilmiştir. Çünkü bu ürünler, çevre dostu olduğu gibi kalite noktasında diğer ürünlerden farklı olmadığı vurgulanmıştır. Firmaların alandaki etkinliğini arttırabilmeleri için yeşil uygulamaların firmalar tarafından sosyal sorumluluk olarak değerlendirilmesi ve devlet teşviklerinin gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.

Selçuk (2018): *Türkiye Hanehalkı Elektrik Tüketim Yapısı: Elektrikli Ev Aletleri ve Enerji Verimliliği* adlı makalede TÜİK verilerinden yararlanarak hanehalkı bütçe anketlerini

değerlenmiştir. Elektriğin tüketim eğilimlerini hanehalkları üzerinden yorumlamıştır. Çalışmada elde edilen bulguların, enerji politikalarının vizyon oluşumunda faydalı olacağı düşüncesiyle çalışmayı gerçekleştirmiştir. Haneleri, enerji verimliliğiyle ilgili bilinçlendirilmesi gerekliliği sonucuna ulaşmış ve evlerde kullanılan televizyon, buzdolabı gibi ürünlerin verimli kullanılmasıyla olumlu ekonomik geri dönüş sağlayacağı vurgulanmıştır.

Bozdam (2019): *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamalarının Tedarik Zinciri ve İşletme Performansı Üzerine Etkisi* adlı yüksek lisans tezinde anket yöntemi kullanılarak Konya’da faaliyette bulunan otomotiv yan sanayi firmalarında yeşil faaliyetlerin işletme performansına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Toplanan verilerin bir sonucu olarak firmaların tedarik zinciri performansı ile yeşil uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Firmalar ürünlerini tekrar kullanılabilir veya geri dönüştürülebilir şekilde tasarlırsa performanslarını da arttıracığı vurgulanarak çevre dostu uygulamalara geçilmesi yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.

Coşkun ve Bozyiğit (2019): *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamaları Üzerine Kimya Sektöründe Bir Alan Araştırması* isimli makalede, kimya sektörü seçilerek yeşil tedarik zinciri yönetiminin uygulama aşamaları ve seviyesi belirlenmeye çalışılmıştır. Örneklem olarak Mersin’de faaliyet gösteren yirmi beş kimyasal üretici firma seçilmiştir. Olasılığa dayalı olmayan yargısal örneklem yöntemi ile firmalar belirlenmiştir. Bu firmalara ait verilere derinlemesine görüşme yöntemiyle ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar ışığında yeşil tedarik zinciri hakkında bilgilerinin yetersiz olduğu anlaşılmış ayrıca yeşil uygulamaların firma açısından maliyetli bir süreç olduğu belirlenmiştir. Bunların dışında yasal prosedürler ve devlet kontrollerinden dolayı yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin hayata geçirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak firmaların yeşil uygulamaları sistemlerine tam olarak entegre edemedikleri belirlenmiştir. Çalışmanın farklı sektörlerde tekrar yapılarak yeşil tedarik zinciri yönetimi öneminin belirlenmesi ve yurtdışı çalışmaları ile kıyaslanması tavsiye edilmiştir.

Sağır (2019): *Firmaların Sürdürülebilirlik Stratejileri ile Yeşil Lojistik ve Lojistik Performans Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması* isimli yüksek lisans tezinde Mersin ili seçilerek buradaki lojistik firmaların personeli üzerinden veri toplanmıştır. Yöntem olarak anketin tercih edildiği tezde elde edilen veriler SPSS programında istatistiksel olarak analiz

edilmiştir. Korelasyon ve regresyon gibi parametreler kullanılarak önermelerin ilişkileri anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde yeşil lojistik ile lojistik performans ölçütleri arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca yeşil lojistiği oluşturan yeşil taşıma, yeşil taşıma işlemleri ve lojistik performans gibi unsurlar arasındaki ilişki pozitif ve anlamlı olarak değerlendirilmiştir.

Tunç (2019): *Yeşil İşletme Stratejileri ve Uygulamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma* adlı doktora tezinde, temel işletme fonksiyonlarına odaklanılmıştır. Sürdürülebilirliğin sağlanması adına yeşil hedeflerin Türkiye'deki uygulama seviyesini belirleyerek elde edilen neticeleri nitel olarak değerlendirmeyi amaçlamıştır. On bir ana tema kapsamında aralarında ilişki bulunan 71 adet kod ve alt kod tespit edilmiştir. Yeşil faaliyetlere genel bir çerçeve çizilmiştir. Firmalara rehberlik edecek kapsamlı bir yeşil faaliyet haritası çıkarılmıştır. Sürdürülebilirliği büyük ölçekli firmalar tarafından anlamlı bir şekilde değerlendirildiği, beklenen düzeyde anlaşıldığı ve içselleştirilerek uygulamalara yansıdığı sonucu elde edilmiştir. Öneri olarak ise firmaların tüm süreçlerinde yeşil uygulamaları sistemlerine entegre ederek revizyon yoluna gidilmesi dile getirilmiştir.

Yıldız (2020): *Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamalarının Performans Üzerindeki Etkisinin Yapısal Eşitlik Modeli ile Analizi* isimli makalede yeşil uygulamaların işletmelerin performansına ne şekilde etki ettiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda anket yöntemi kullanılarak yüz doksan bir firma ile görüşülmüştür. Toplanan veriler yapısal eşitlik modeli kullanılarak analiz yoluna gidilmiştir. Kullanılan modelde yeşil uygulamalardan tedarik, iç çevre yönetimi, eko tasarım ve müşterilerle iş birliğinin firmaların çevresel ve ekonomik performansına ne şekilde etki ettiği tahlil edilmiştir. Yapılan tahlil sonucunda iç çevre yönetiminin çevresel performans üzerinde olumlu etki yarattığı belirlenmiştir. İlâveten eko tasarımın hem çevre hem ekonomik performansta olumlu etki oluşturduğu tespit edilmiştir. Ancak çalışma bölgesel olarak gerçekleştirildiğinden sektör ayrımı yapılmamıştır. Yapılan çalışmanın farklı sektörler ile karşılaştırılarak analiz edilmesi tavsiye edilmiştir.

Acar vd. (2021): *İhracat İşletmelerinde Yeşil Tedarik Uygulamaları Üzerine Bir Alan Araştırması* isimli makalede ihracat faaliyetini gerçekleştiren işletmelerin, yeşil tedarik zinciri yönetiminin duyarlılığını ve işletme performansına etkisi analiz edilmiştir. Burdur şehrinde faaliyette bulunan 108 ihracat işletmesine anket yolu ile ulaşılarak veriler toplanmış, yapısal

eşitlik modellemesi yöntemi kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Yeşil konusunda gösterilen hassasiyet ve yeşil faaliyetlerin, işletmelerin yeşil tedarik uygulama seviyesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın farklı alanlarda da gerçekleştirilebileceği tavsiye edilmiştir. Ancak daha detaylı değerlendirme yoluna gidilebilmesi için farklı yöntemlerin yapısal eşitlik modellemesine eklenmesi gerekliliği de vurgulanmıştır.

Karataş (2023): *Elektrik Sektöründe Edas ve Vikor Yöntemi ile Yeşil Tedarikçi Seçimi* yüksek lisans tezinde yeşil tedarikçi seçimi gerçekleştirilirken kullanılan Rohs analizi ele alınmıştır. Rohs analizinin; civa, kurşun gibi değerlerin ölçülmesinde kullanılarak tedarikçi seçimini etkilediği belirtilmiştir. Çalışmada EDAS ve VIKOR yöntemlerini ayrı bir şekilde ele alarak firmalar için en uygun yeşil tedarikçi tercihleri gerçekleştirilmiş ve Rohs ile tutarlılığı değerlendirilmiştir. Uzman görüşü ve literatürden yararlanılarak yeşil üretim kriterleri olarak yeşil ürün tasarımı, uygunluk kalitesi ve yeşil satın alma olarak belirtilmiştir. Çalışmada yeşil tedarikçi sıralaması EDAS ve VIKOR teknikleri ile Rohs kıyaslanarak oluşturulmuştur. Çok kriterli karar verme teknikleri ile Rohs analizinin birlikte kullanılması, yeşil tedarikçi seçiminde yeni bir öneri olarak sunulmuştur.

4.2) Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son yıllarda çevreye gösterilen hassasiyetin artmasıyla birlikte yeşil tedarik zinciri yönetimindeki faaliyetlerin hayata geçirilme oranı da artmıştır. Günümüz Türkiye'sinde hem istihdam hem ihracat oranlarında önemli bir yeri olan elektrikli ev aletleri sektörü, üretimin yoğun olduğu bir sektör hâline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, sektörün çevre duyarlılığı konusunda hangi aşamada olduğunun belirlenmesiyle ilgili gerçekleştirilen çalışmaların analizini yapabilmektir. Yapılan literatür incelmeleri sonucunda doğrudan elektrikli ev aletleri sektörünün yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerini inceleyen bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu nedenle çalışmanın yeşil tedarik zinciri yönetimi konusunda hangi sektörlerin incelenip incelenmediği konusunda gelecek çalışmalara ışık tutması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca elektrikli ev aletleri sektörünün yeşil faaliyetler kapsamında değerlendirilmesinin faydalı olacağı tavsiye edilmektedir.

4.3) Yöntem ve Veri

Çalışmada yöntem olarak “doküman incelemesi” tercih edilmiştir. **Belge inceleme yöntemi**, araştırmada kullanılan verilerin birincil veya ikincil kaynak olarak adlandırılan farklı belgelerin temin edilmesi ile başlar. Sonrasında elde edilen veriler gözden geçirilerek sorgulanır ve analiz edilir (Özkan, 2019: 2). Yeşil tedarik zinciri yönetimi ve elektrikli ev aletleri sektörü ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalara farklı veri tabanları aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada genel ağ kaynakları ve YÖK Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla Türkiye’deki yirmi farklı çalışma incelenmiştir. Çalışmaya konu olan kaynaklar; doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, farklı dergilerde yayınlanmış makaleler, bildiri ve bilimsel araştırma projesinden meydana gelmektedir. Alanda yazılmış kaynaklar araştırılırken doğrudan elektrikli ev aletleri sektöründe yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmadığından araştırma, yeşil tedarik zinciri yönetimi (i) ve elektrikli ev aletleri sektörü (ii) şeklinde gerçekleştirilmiştir. İnceleme sonucunda toplanan veriler Microsoft Excel programı ile elde edilen grafikler aracılığıyla istatistiki veri haline getirilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda toplanan kaynaklar, analiz edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada kullanılan çalışmalar ile ilgili sınıflandırma kriterleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Çalışmanın Alanı: İncelenen çalışmaların yeşil tedarik zinciri yönetimi (i) ve elektrikli ev aletleri (ii) alanlarını ifade eder.

Çalışmanın Türü: İncelenen çalışmaların doktora tezi, yüksek lisans tezi, makale, bildiri ve araştırma projesi olarak ayrımını göstermektedir.

Çalışmanın Araştırma Yöntemi: İncelenen çalışmaların araştırmalarında kullanılan yöntemin nicel veya nitel olduğunu ifade eder.

Yayınlanma Zamanı: İncelenen çalışmaların yayın yılını belirtir.

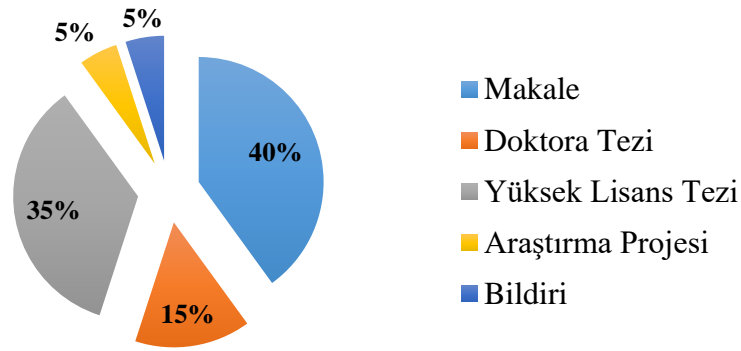
Çalışmanın Bulgusu: İncelenen çalışmalardaki ulaşılan sonuçların yasal sürece bağlı zorunluluklar, düşük bilinç düzeyi, yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin uygulanması gerekliliği, yetersiz devlet teşvikleri, çalışmanın farklı sektörler ve yurtdışı örnekleri ile kıyaslanmasını ifade etmektedir.

Anahtar Sözcükler: İncelenen çalışmalardaki odaklanılan ana kavramları belirtir.

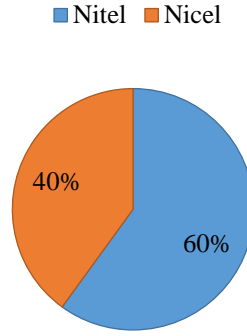
4.3) Bulgular

Çalışma alanı olarak yeşil tedarik zinciri yönetimi (i) ile 15, elektrikli ev aletleri sektörü (ii) ile ilgili 5 ve toplam 20 farklı çalışma için değerlendirme yoluna gidilmiştir. Çalışma türü olarak 8 makale, 3 doktora tezi, 7 yüksek lisans tezi, 1 bilimsel araştırma projesi ve 1 bildiri bulunmaktadır. Yeşil tedarik zinciri yönetimi (i) ile ilgili seçilen çalışmalarda ise ortak bir sektör tercih edilmemiştir. Farklı sektörlerde gerçekleştirilen yeşil tedarik zinciri yönetimi uygulamalarının ortak değerlendirmeleri yapılabilmesi adına değişik sektörlerin incelenmiş olması, çalışmaya daha geniş bir vizyon kazandırmıştır. Konu ile ilgili ağırlık merkezi genelde makale ve yüksek lisans tezlerinden meydana gelmektedir (Grafik 1).

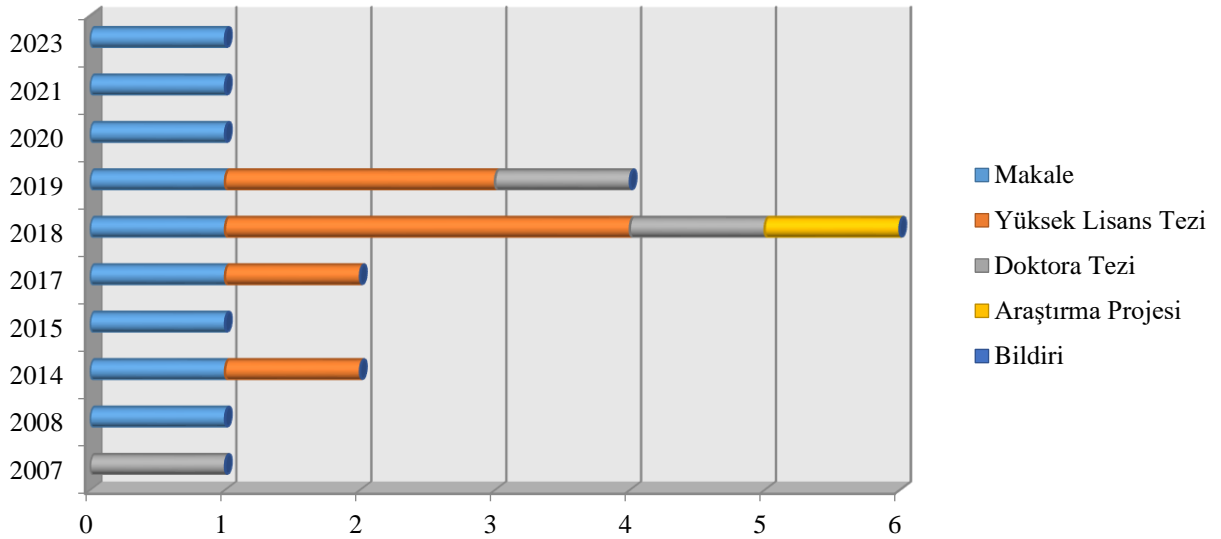
Grafik 1: İncelenen Çalışma Türlerinin Yüzdelerik Dağılımı

Yeşil tedarik zinciri yönetimi (i) ve elektrikli ev aletleri sektörü (ii) ile ilgili olan çalışmaların araştırma yöntemleri analiz edildiğinde 12 nitel, 8 nicel çalışma olduğu belirlenmiştir (Grafik 2). İncelenen çalışmalarda farklı araştırma yöntemleri kullanılmasına rağmen aynı sorunların tespit edildiği görülmüştür. Elektrikli ev aletleri sektöründe yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin belirlenebilmesi adına nitel veya nicel çalışmalar meydana getirilebilir.

Grafik 2: İncelenen Çalışmaların Araştırma Yöntemi

İncelenen çalışmaların yayınlanma yılları 2007 ile 2023 yılları arasında sınırlı bulunmaktadır. İncelenen çalışmalar arasında en çok 2018 yılında yayın yapıldığı belirlenmiştir. Sonrasında en çok yayın gerçekleştirilen yıl ise 2019'dur. 2017 ve 2014 yıllarında iki farklı türde çalışma değerlendirilmiştir. Diğer yıllarda ise farklı türlerde birer çalışma mevcuttur. İncelenen çalışmalar arasında tür olarak en yoğun olan ise makaledir. Sonrasında yüksek lisans çalışmaları gelmektedir. Seçilen örneklem arasında en az payı olan çalışma türleri ise bildiri ve araştırma projesidir (Grafik 3).

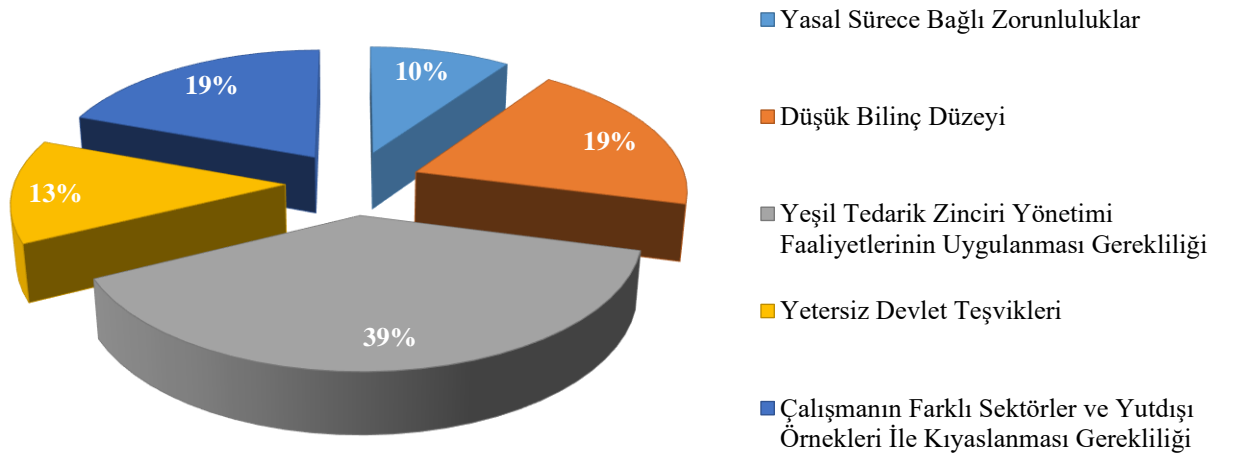
Grafik 3: İncelenen Çalışmaların Yayınlanma Zamanı

Araştırmada seçilen çalışmaların bulguları genel olarak değerlendirildiğinde 5 farklı başlığın ortak sonuç olarak tespit edilmesi dikkat çekmektedir. Çalışmaların bulguları olarak değerlendirilen başlıklar; yasal sürece bağlı zorunluluklar, düşük bilinç düzeyi, yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin uygulanması gerekliliği, yetersiz devlet teşvikleri, çalışmanın

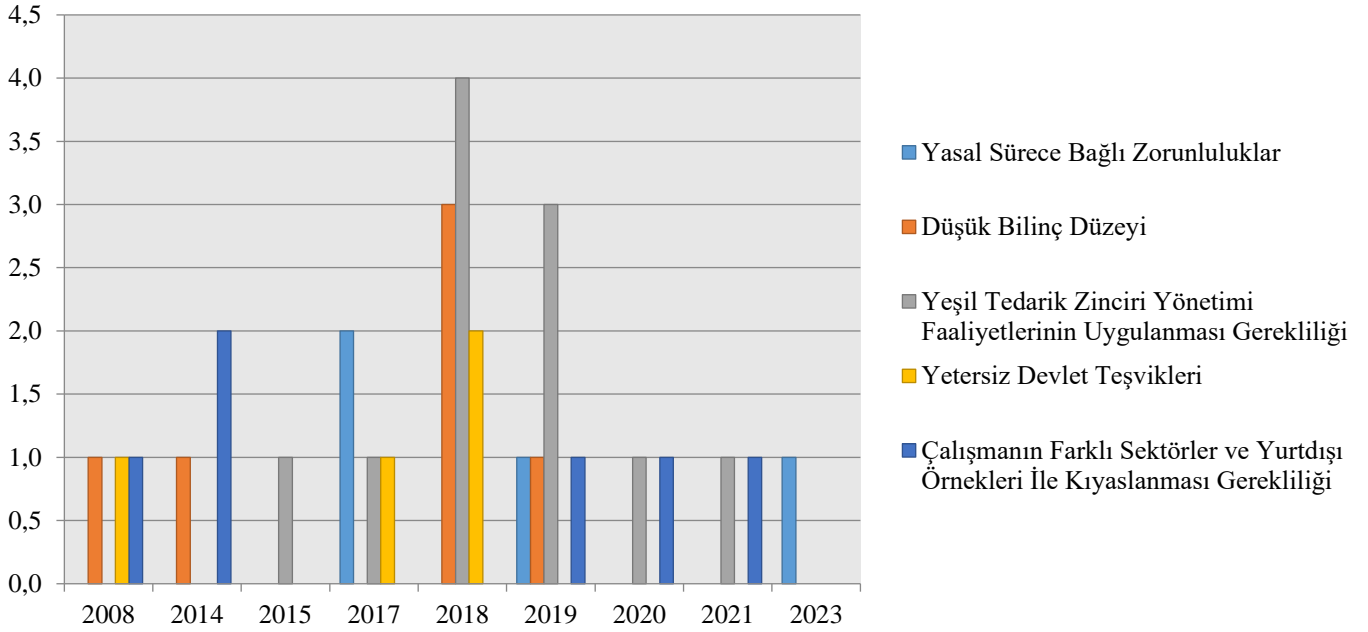
farklı sektörler ve yurtdışı örnekleri ile kıyaslanması şeklindedir. İncelenen çalışmalarda ele alınan sektörler tek çatı altında değerlendirilemese de söz konusu çalışmalarda elde edilen bulgular paralellik göstermektedir. Nitel veya nicel araştırma yöntemi ve farklı örneklemeler kullanılmasına rağmen yeşil faaliyetlerin hayata geçirilebilirliği izlenebilmektedir.

Seçilen çalışmaların bulguları arasında %39 ile en sık karşılaşılan yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin uygulanması gerekliliği tespit edilmiştir. Sonrasında en sık rastlanılan bulgular ise %19'luk payla düşük bilinç düzeyi ve çalışmanın farklı sektörler ya da yurtdışı örnekleri ile kıyaslanması gerekliliğidir. %10 ile en az paya sahip bulgu ise yasal sürece bağlı zorunluluklar şeklindedir (Grafik 4).

Grafik 4: İncelenen Çalışmaların Bulguları

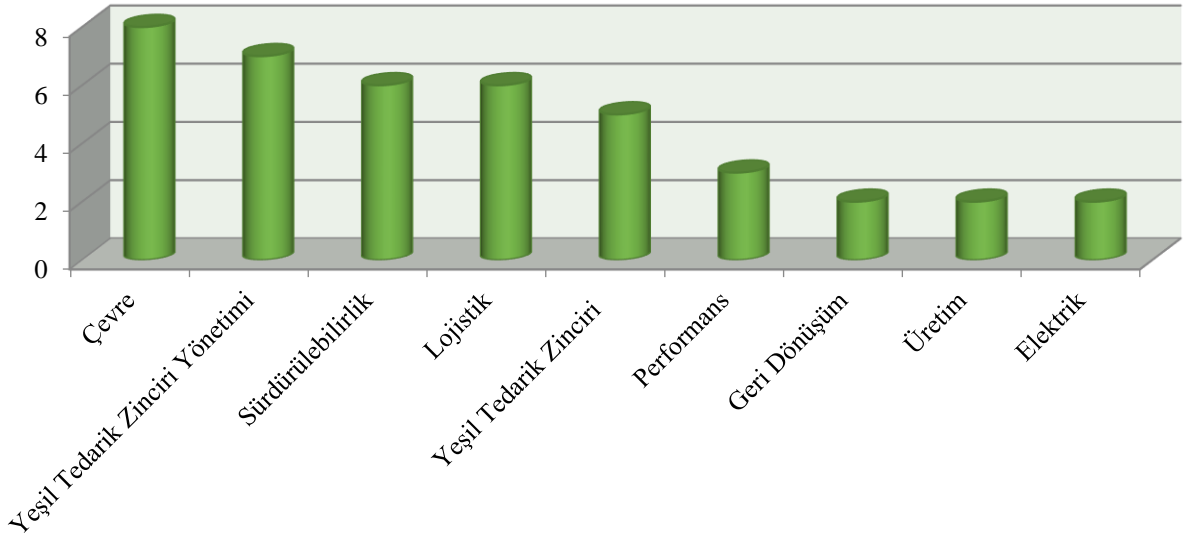
Ele alınan çalışmalardaki bulguların derinlemesine analiz edilebilmesi için çalışma yılı ve çalışma sayısı baz alınarak değerlendirme yapılması faydalı olacaktır. Bu kapsamda çalışma bulguları, sayıları ve yılları birlikte düşünülerek analiz yoluna gidilmiştir (Grafik 5).

Grafik 5: İncelenen Çalışmaların Bulguları, Sayıları ve Yılları

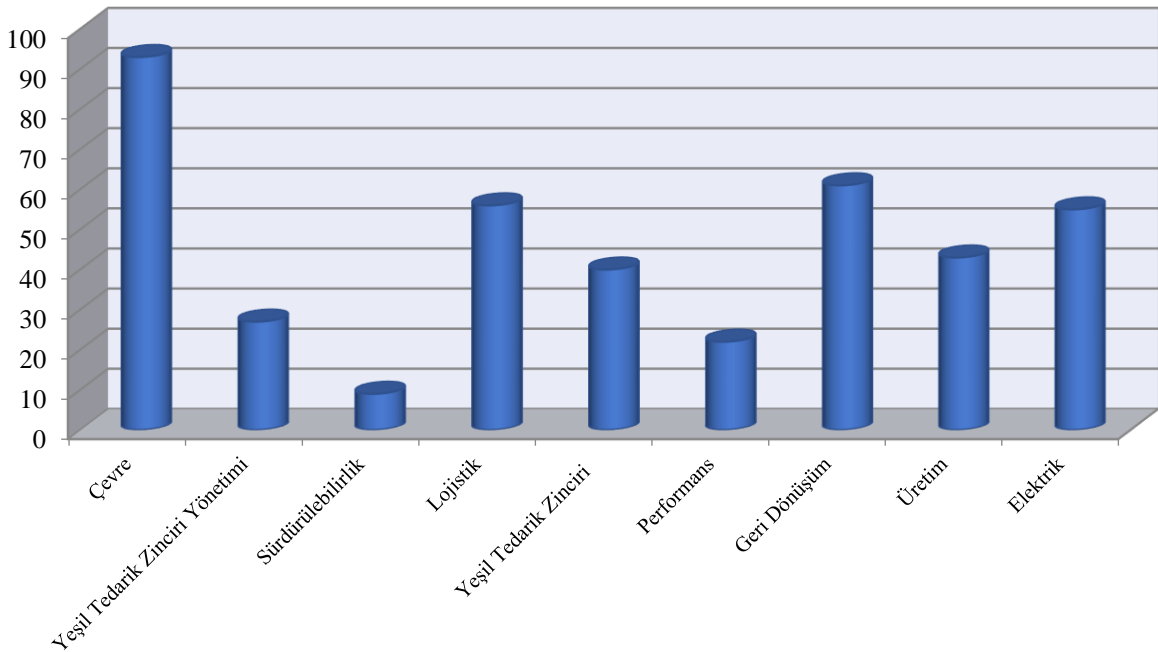
Ele alınan çalışmalarda düşük bilinç düzeyi bulgusu ilk olarak 2008 yılında tespit edilmiştir. 2014, 2018 ve 2019 yıllarında yine bu bulgu değerlendirilmiş ve günümüze gelindiğinde ise rastlanılamamıştır. Yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili düşük bilinç düzeyi yaklaşık 8 yıl devam etmiş ve sonrasında konu ile ilgili bilinç düzeyinde artışlar meydana geldiği tespit edilmiştir. Yetersiz devlet teşvikleri bulgusu, değerlendirilen çalışmalar çerçevesinde 2008 yılında tespit edilmiştir. 2019 yılına kadar bu bulguya rastlanılmıştır. Buna göre farklı sektörlerde devlet teşviklerinin yetersizliği karşılaşılan sorunların ortak olduğunu gösteren parametreler arasında yer almıştır. Yeşil tedarik zinciri yönetimi faaliyetlerinin uygulanması gerekliliği, incelenen çalışmalar arasında en sık rastlanılan bulgudur. 2008 yılı ile başlayıp günümüze kadar devam ettiği görülmüştür. Bu bağlamda farklı sektörlerde yeşil faaliyetlerin uygulanabilirliğinin firmalara olumlu dönüşler sağlayacağı düşünülmektedir. Yine değerlendirilen çalışmalar arasında tavsiye niteliğinde olan çalışmanın farklı sektörler ve yurtdışı örnekleri ile kıyaslama gerekliliği bulgusu, sık tekrarlanmaktadır. Bu da yapılan çalışmaların tek bir sektör ile sınırlı kalmadığını ve evrensel nitelikte olduğunu göstermektedir.

İncelenen çalışmaların anahtar sözcükleri değerlendirildiğinde araştırmacıların ağırlık noktaları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda en sık karşılaşılan kelimeler sırasıyla çevre, yeşil tedarik zinciri yönetimi, sürdürülebilirlik, lojistik, yeşil tedarik zinciri, performans, tedarik zinciri yönetimi, geri dönüşüm, üretim ve elektriktir (Grafik 6).

Grafik 6: İncelenen Çalışmaların Anahtar Kelime Sıklığı

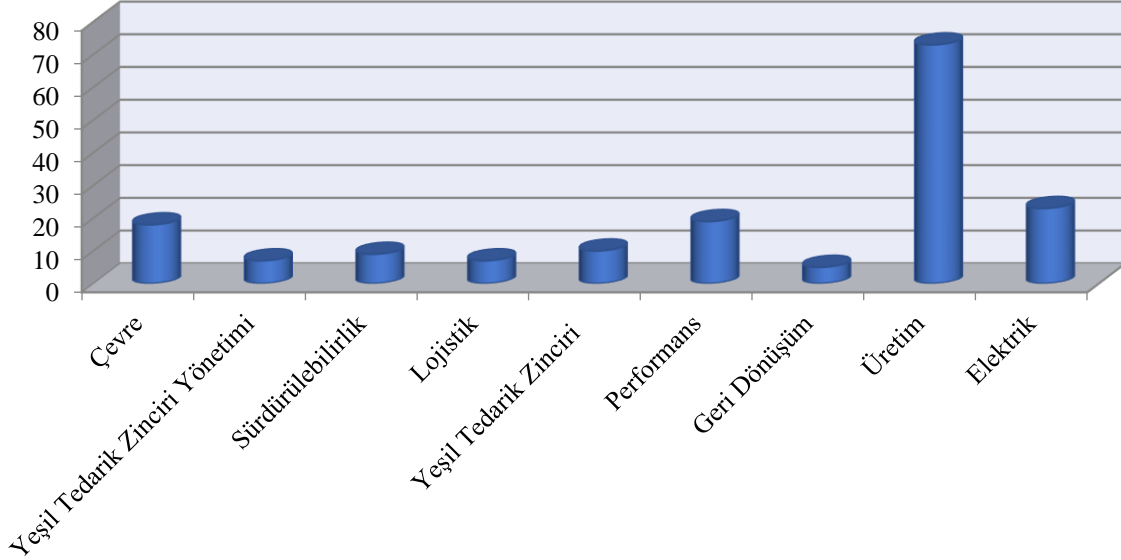
İncelen çalışmalar arasındaki iki yüksek lisans tezinde anahtar kelimeler verilmemiştir. Bu nedenle söz konusu tezlerde yapılan taramalarda en çok kullanılan kelime ve kelime gruplarıyla ilgili istatistik çıkarılmıştır. Bu istatistik taramasının yapıldığı ilk tezde⁸ çalışmanın ağırlık noktalarını gösteren veriler ortaya konmuştur (Grafik 7).

Grafik 7: Aksoy, (2014) Yüksek Lisans Tezi Taranan Kelimeler

⁸ Hazal Meriç AKSOY (2014), *Elektrik Elektronik Sektöründe Yeşil Tedarik Zinciri ile Atık Yönetimi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

İstatistik taramasının yapıldığı diğer tezde⁹ de ortaya çıkan veriler değerlendirme yapacak sonuçlar vermiştir (Grafik 8).

Grafik 8: Karataş, (2023) Yüksek Lisans Tezi Taranan Kelimeler

5) SONUÇ

Dünyadaki sanayileşmeyle beraber hızlanan üretim faaliyetlerinin bir yandan insanlık açısından faydaları tartışılmazken diğer yandan bu faaliyetlerin beraberinde getirdiği ağır çevresel sonuçlar devletleri ve çeşitli organizasyonları tedbir almaya itmiştir. Bu tedbirler kapsamında birçok yeni kavram, yöntem ve uygulama ortaya çıkmıştır. Üretim - çevre ilişkisi değerlendirildiğinde karşımıza çıkan en önemli unsurlar arasında yeşil tedarik zinciri yönetimi karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve firmalar çeşitli çalışma ve uygulamalar gerçekleştirmektedirler. Buna bağlı olarak yeşil uygulamalara dair bilimsel altyapı oluşturacak çok sayıda yayın dünyada ve Türkiye’de kaleme alınmış ve alınmaktadır.

Türkiye’de yayımlanan yeşil tedarik zinciri yönetimi uygulamaları ve elektrikli ev aletleri sektörüyle ilgili çok sayıda bilimsel çalışma tespit edilmiştir. Seçilen 20 bilimsel çalışmanın literatür incelemesi neticesinde bazı bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre analizi yapılan çalışmalarda yeşil tedarik zinciri faaliyetlerinin elektrikli ev aletleri sektörüyle sınırlı kalmayıp

⁹ Özlem KARATAŞ (2023), *Elektrik Sektöründe Edas ve Vikor Yöntemi ile Yeşil Tedarikçi Seçimi*, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.

tüm üretim firmalarında uygulanabilirliğinin söz konusu olduğu görülmüştür. Yeşil uygulamalar konusundaki bilinç düzeyinin istenilen seviyede olmadığı ancak son birkaç yılda bu konudaki farkındalığın oluşmaya başladığı belirlenmiştir. Çalışmalarda tespit edilen yasal sürece bağlı zorunluluklar firmaları yeşil uygulamalar konusunda şekillendirmektedir. Ancak bu durum firmaların büyüklüğü ve sektörüne göre değişiklik göstermektedir. Başka bir ifade ile büyük ölçekli bir firmada yeşil uygulamalar ve çevre konusunda ayrı bir departman olarak süreç oldukça etkili yürütülürken küçük ölçekli firmalarda aynı performansın gerçekleştirilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda küçük ölçekli firmaların genel olarak yasal prosedürlerle kendilerini sınırladığı tespit edilmiştir. Yeşil faaliyetleri uygulamak isteyen farklı sektörlerdeki firmaların ortak sorunu devlet teşviklerinin yetersiz seviyelerde kalması olarak dile getirilmiştir. Sonuç olarak yasal prosedürlerin zorlayıcılığı seviyesinde bir devlet teşviki olmaması yeşil uygulamaların yetersiz kalmasına sebep olduğu gibi bilinçlenmenin de artmasını sağlamamaktadır. Bütün bunların dışında değerlendirmesi yapılan literatürün önemli bir kısmında söz konusu çalışmaların farklı sektörlerde de yapılmasını gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca daha evrensel sonuçlar elde edebilmek adına uluslararası literatürle de kıyaslanmasının bir ihtiyaç olduğu sıklıkla belirtilmiştir.

Bu literatür çalışması sonucunda elde edilen veriler ışığında bazı önerilerin gerekliliği kanaati oluşmuştur. Bu kapsamda;

- Yasal prosedürlerin altyapısının devlet teşvikleriyle desteklenmesi ve bu desteklerin firmaların küçük, orta ve büyük ölçekli olmasına göre ihtiyaçları belirlenerek yeşil alandaki ilk yatırım maliyetlerinin düşürülmesi
- Hem ulusal hem de uluslararası örgütler ile çevre konusunda belli birikimleri olan sivil toplum örgütlerinin etkinlik alanlarının genişletilmesiyle firmalardaki bilinç düzeyinin artırılması
- Bilimsel çalışmaların farklı sektörlerde gerçekleştirilmesi ve yapılan bilimsel çalışmaların hem ulusal hem de uluslararası düzeyde karşılaştırmalarının yapılabilmesi adına devlet, sektör ve üniversiteler tarafından desteklenmesi

Toplumda yeşil ve çevre bilincinin artırılması adına temel eğitim ve ortaöğretimde dağınık şekilde yer alan bilinçlendirme çabasının daha derli toplu bir şekilde farkındalığa dönüştürülmesi gibi öneriler sıralanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar R., Şahin Y., & Kılıç B. İhracat İşletmelerinde Yeşil Tedarik Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 22(1), 1-17.
- Akandere, G. (2019). Yeşil Depo Yönetimi Uygulamalarının İşletme Performansı Üzerine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), 737-754.
- Aksoy, H. M. (2014). *Elektrik Elektronik Sektöründe Yeşil Tedarik Zinciri İle Atık Yönetimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atrek, B., & Özdağoğlu, A. (2014). Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamaları: Alüminyum Doğrama Sektörü İzmir Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 13-25.
- Aydın, Ç. Y., & Kiraz, E. D. E. (2017). Elektronik Atıklar ve Çevre Sağlığı. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 43-52.
- Bolat, B. - Gözlü, S., (2003). ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Uygulamasında Etkin Olan Faktörler. *İTÜ Dergisi/d Mühendislik*, 2(2), s. 39-48.
- Bozdam, Ş. (2019). *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamalarının Tedarik Zinciri ve İşletme Performansı Üzerine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Burhandağ, O. (2018). *Yeşil Tedarik Zinciri Değişkenleri ve Türkiye Uygulamaları: Yönetici Alguları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Büyüközkan, G., & Vardaloğlu, Z. (2008). Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi. *Lojistik Dergisi*, 8, 66-73.
- Coşkun, S., & Bozyiğit, S. (2019). Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamaları Üzerine Kimya Sektöründe Bir Alan Araştırması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 605-637.
- Demirci, A., Çalışkan, A., & Yelok, Y. (2017). Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi ve Çevresel Sürdürülebilirlik Olgusuna İlişkin Farkındalık Düzeyinin Ölçülmesi: Mersin İli Örneği. *The International New Issues in Social Sciences*, 5(5), 601-626.
- Gilanlı, E., (2018) Sürdürülebilir Yeşil Tedarik Zinciri Kavramı Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar. *IV. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış ticaret ve Lojistik Kongresi Bildirileri*, 7-8 Eylül Aydın, 902-909.
- Günday, A. H. (2018). *Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamalarının İşletme Performansı Üzerine Etkisi: Kimya Sektöründe Görgül Bir Analiz*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güzel, D., (2011). *Tedarik Zinciri Bütünleşmesi, Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamaları ve İşletme Performansı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Güzel, D., & Demirdöğen, O. (2015). Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi. *The International New Issues in Social Sciences*, 1(1), 45-70.
- İpçioğlu, İ., Eğilmez, Ö., & Koca, G. (2018). Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamalarında Bilecik İli: Mevcut Durum Analizi ve Bilinçlendirilmesi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma Sonuç Raporu*. Bilecik.
- Karataş, Ö. (2023). *Elektrik Sektöründe Edas ve Vikor Yöntemi İle Yeşil Tedarikçi Seçimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kasap, G. C., & Peker, D. (2011). Çevreci Bir Yaklaşım: Yeşil Tasarım/An Environmentalist Approach: Green Design. *Business and Economics Research Journal*, 2(2), 101.
- Kelleci, E. (2018). *Yeşil Tedarik Zinciri Yönetiminde Tersine Lojistik, İstaç Aş'de Bir Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırtorun, E., & Karaer, F. (2018). Su Yönetimi ve Suyun Sürdürülebilirliği. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 1(2), 151-159.
- Özgen, I. (2005). *Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinde Atık Yönetimi ve İber Otel Sarıgerme Park Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi.). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. İzmir.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi, 4. Baskı.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Öztürk, M., & Akandere, G. Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi ve Uygulamaları. *Üretim Yönetimi ve Pazarlamada Güncel Araştırmalar Dergisi*
- Resmî Gazete, *Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Yönetimi Hakkında Yönetmelik*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/12/20221226-1.htm> (Erişim Tarihi: 03.11.2023).
- Sağır, T. (2019). *Firmaların Sürdürülebilirlik Stratejileri İle Yeşil Llojistik ve Lojistik Performans Arasındaki İlişki: Bir Alan Araştırması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Sanayi Genel Müdürlüğü, (2021). *Elektrik Elektronik Sektör Raporu*.
- Selçuk, I. Ş. (2018). Türkiye Hanehalkı Elektrik Tüketim Yapısı: Elektrikli Ev Aletleri ve Enerji Verimliliği. *Fiscaoeconomia*, 2(2), 125-140.
- Sözen, H. C. (2007). *Bağlam Kapsamında Örgütler Arası Ağ Düzenekleri Dayanıklı Ev Aletleri Sektörü Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, (2023). *Beyaz Eşya Sektör Raporu*.

- Tunç, T. (2019). Yeşil İşletme Stratejileri ve Uygulamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yangınlar, G., & Sarı, K. Yeşil Lojistik Uygulamaları ve İşletme Performansı Üzerine Bir Literatür Araştırması. *III. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi*, 15-17 Mayıs 2014, Trabzon
- Yaprak, İ., & Doğan, N. Ö. (2019). Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi: İlgili Literatüre Dayalı Bir Mevcut Durum Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1143-1165.
- Yelmen, B., & Çakır, M. T. (2011). Yeşil Enerji Kaynakları ve Teknolojileri. https://www.emo.org.tr/ekler/1334053b9217604_ek.pdf (Erişim tarihi: 25.10.2023).
- Yelok (2017): *Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi ve Çevresel Sürdürülebilirlik Olgusuna İlişkin Farkındalık Düzeyinin Ölçülmesi: Mersin İli Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yıldız, B. (2020). Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamalarının Performans Üzerindeki Etkisinin Yapısal Eşitlik Modeli İle Analizi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-22.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 215-242

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALPIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE HALI SEKTÖRÜNE YÖNELİK YEŞİL FİYATLANDIRMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR PERFORMANSIN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Şehnaz ÇAKICI

Dr. Öğretim Görevlisi, Gaziantep Üniversitesi,

Rektörlük

ORCID: 0000-0002-3026-7836

sehnazsakici@gmail.com

Mehmet AYTEKİN

Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi,

Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bölümü

ORCID: 0000-0001-5464-0677

aytekin@gantep.edu.tr

ÖZET

İklim değişikliğine bağlı farkındalık sürecinin başlangıcı 1970'li yıllara uzanmaktadır. 1990'lı yıllarda çevresel konuların etkilerini anlamaya dair çalışmaların yapılması için firmalara yönelik yoğun bir toplumsal baskı dönemi başlamıştır. Bu süreçte firmalar, karşılaştıkları baskılar neticesinde sürdürülebilir ve yeşil uygulamalara yönelik mevcut ve gelecekteki yol haritalarını belirlemek ve gelecekte tabi olacakları muhtemel denetim süreçlerini anlamak durumunda kalmışlardır. Sürdürülebilirlik ve yeşil konusu ile ilgili kavramlar günümüzde pazarlama alanında en güncel ve önemli faktörler arasında yer almakla birlikte literatürde; yeşil fiyatlandırma ve bir firmanın sürdürülebilir performansının ilişkisi ve boyutlarına dayalı çalışmaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde pazarlama karmasının en güncel unsurlarından olan yeşil fiyatlandırma yoluyla bir firmanın performansının nasıl ve ne şekilde etkilediğini detaylarıyla inceleyen bir nitel çalışmadır. Türkiye'de halı sektöründe henüz yeşil fiyatlandırma uygulanmamaktadır. Bu çalışma kapsamında Birleşik Krallık'ta ev tekstili çatısı altında halı sektöründe faaliyet gösteren öncül bir firma ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Keşifsel araştırma yöntemi ile odak grup görüşme sonuçları nesnel şekilde raporlanmış; Maxqda programında içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi dayalı sonuçlar betimsel olarak analiz edilerek tematik analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların beyanlarına dayanarak; yeşil fiyatlandırmanın bir firmanın sürdürülebilir performansına olumlu yönde etkisi ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca yeşil fiyatlandırmanın kavramsal olarak değerlendirmelerine, süreçte karşılaşılan mevcut ve olası sorunlar ile çözüm önerilerine ulaşılmıştır. Bu kapsamda çalışma literatüre katkısı ile;

Türkiye’de halı sektöründeki firmalara yönelik değerlendirmeler, denetim ve standartlar çerçevesinde yol haritalarını içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Performans, Yeşil Pazarlama, Yeşil Pazarlama Karması, Yeşil Fiyatlandırma.

A QUALITATIVE STUDY ON GREEN PRICING AND EVALUATION OF SUSTAINABLE PERFORMANCE IN THE CARPET INDUSTRY WITHIN THE FRAMEWORK OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Şehnaz ÇAKICI

Assist. Prof. Dr, Gaziantep University,

Rectorship

ORCID: 0000-0002-3026-7836

sehnazsakici@gmail.com

Mehmet AYTEKİN

Doç. Dr., Gaziantep University,

Production Management and Marketing

ORCID: 0000-0001-5464-0677

aytekin@gantep.edu.tr

ABSTRACT

The awareness process related to climate change traces back to the 1970s. In the 1990s, a period of intense societal pressure began for companies to conduct studies on understanding the impacts of environmental issues. During this period, companies found themselves compelled to determine current and future roadmaps for sustainable and green practices and comprehend the potential audit processes they would face in the future, as a result of the pressures they encountered. While concepts related to sustainability and green issues are among the most current and significant factors in the field of marketing today, literature suggests that studies based on the relationship and dimensions of green pricing and a company's sustainable performance are quite insufficient. In this context, this study is a qualitative examination that thoroughly investigates how and in what ways a company's performance is affected through green pricing, one of the most current elements of the marketing mix within the framework of sustainable development. Green pricing has not yet been implemented in the carpet sector in Turkey. In the scope of this study, a focus group interview was conducted with a pioneering company operating in the carpet sector under the umbrella of home textiles in the United Kingdom. The results of the focus group interview were reported objectively using the exploratory research method and subjected to content analysis in the Maxqda program. Based on content analysis, results were analyzed descriptively, and thematic analyses were performed. As a result of the study, it was expressed, based on participants' statements, that green pricing has a positive impact on a company's sustainable performance. Within the scope of the study, conceptual evaluations of green pricing, current and potential problems encountered in the process, and solutions were also reached. In this context, along

with its contribution to the literature, the study encompasses evaluations for companies in the carpet sector in Turkey, including roadmaps within the framework of audits and standards.

Key Words: Sustainable Development, Sustainable Performance, Green Marketing, Green Marketing Mix, Green Pricing.

GİRİŞ

Türkiye, Ortadoğu gibi ana pazara yakın, iplik ve yün üreten esnek bir üretim yapısına sahip, otomasyona dayalı teknolojik kullanan ve serbest ticaret anlaşmaları bulunan ve en önemlisi marka değerine sahip bir ülkedir. Bu yanıyla sürekli artan bir ihracat hacmine sahiptir (Tekstil Bilgi, 2022). Türkiye aynı zamanda, Birleşik Krallık halı ithalatı pazarında 129 milyon USD ile üçüncü sırada yer almaktadır (GAİB, 2022). Dolayısıyla Türkiye, halı sektörü adına Avrupa ve özellikle Birleşik Krallık için çok önemli bir ihracat ortağı durumundadır. Türkiye, tüm halı gruplarının ihracatçısı konumunda olmasında dolayı, rekabet avantajı elde etmesi ve sürdürmesine yönelik çalışmalarına devam etmek zorundadır (Sarıçoban ve Yalçın, 2020). Firmalar için bu çalışmaların temelini sürdürülebilir uygulamalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, sürdürülebilir uygulamaların yakın zamanda firmalar için talep edilen bir zorunluluk haline geleceği öngörüldüğünde, bu süreçten en çok da uluslararası tedarik zincirlerinde yer alan firmaların etkileneceği söylemek mümkündür. Bu durum firmalar için, bu tür uygulamalara yönelik bir uyum ve bütünleşme sürecini de beraberinde getirmektedir. Avrupa’da uygulanan yeşil adımlara yönelik çalışmaların Türkiye’deki halı sektöründe faaliyet gösteren firmaların da uygulamasına yönelik bir yol haritası gerekmektedir.

Birleşik Krallık halı endüstrisi 16,5 milyon sterlin tutarında bir iklim zararından bahsetmektedir. 2019 yılındaki verilere göre, hiçbir paydaş tarafından karşılanamayan ve karbon fiyat endeksine göre hesaplanan 8 milyon ile 25 milyon sterlin arası bir maliyet söz konusudur. Bu süreç sonrasında Birleşik Krallık; Çevre, Gıda ve Kırsal İşler Bakanlığı olarak adı geçen DEFRA ve Çevre Ajansı ile bu sorunun ciddiyetinin farkına vararak satın alma noktasında tüm halılar için sorumlu geri dönüşümü ve endüstride yeni sürdürülebilir gelişme sürecini başlatmaya yönelik bir misyon edinmişlerdir (Carpet Recycling UK, kişisel görüşme, Ağustos 2022). Bahsi geçen maliyet unsurları bir firmanın yeşil fiyatlandırma politikasını da etkileyebilir. Dolayısıyla geri dönüşüm gibi sürdürülebilirlik ve yeşil odaklı çalışmaların yeşil pazarlama karması unsurlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda Birleşik Krallık; sürdürülebilirlik, sürdürülebilir performans ve yeşil pazarlama karması uygulamaları konusunda sadece Türkiye için değil, Avrupa ve dünya kapsamında iyi uygulamaların başladığı ve devam ettiği bir ülke konumundadır.

Yeşil fiyatlandırma, yeşil pazarlama karmasının tanımlanması en zor aracı olarak ifade edilmektedir. Bir firmanın çevresel ve sosyal etki ve masraflarını dikkate alarak bir fiyatlandırma yapabilmesi sürdürülebilirliği de teşvik edebilecektir. Müşteriler ve rakipler yönünden ise yeşil fiyatlandırma, rekabet avantajı ile müşteri algısı ve satın alma davranışında olumsuz bir süreç yaşanmaması maksadıyla bir denge oluşturabilecektir. Bu nedenle yeşil

fiyatlandırma hem rekabet edebilir hem de kârlılık sağlayacak şekilde firmalar için bir anlamlılık taşımalıdır (Soonthonsmai, 2007). Türkiye’de yeşil pazarlama karması ve sürdürülebilir performansa yönelik çalışmaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Halı sektöründe ise yeşil fiyatlandırmaya yönelik bir uygulama henüz yapılmamaktadır.

Bu bağlamda çalışma, halı sektörünün sürdürülebilir performansını iyileştirme amacı temelinde; (1) yeşil fiyatlandırmayı nasıl benimseyebileceğini, (2) bu stratejilerin halı sektöründe nasıl uygulanabileceğini ve (3) sürdürülebilir kalkınma temelinde uygulama sürecinde ve yol haritası belirleme noktasında odak grup sonuçlarına göre ortaya çıkan başlıkların birer performans ölçütü olarak değerlendirilmesi hususlarını irdelemektedir. Bu çerçevede ayrıca; Birleşik Krallıkta gerçekleştirilen odak grup görüşme beyan ve sonuçlarına dayanarak yeşil fiyatlandırmanın nasıl tanımlandığı, uygulama noktasında süreçte yaşanan zorluklar, sınırlılıklar çerçevesinde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri de tartışılmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Sürdürülebilir Kalkınma:

Topluma daha iyi bir yaşam kalitesi sunabilmek için kaynakların verimli kullanımı, fırsat eşitliğinin sağlanması, doğa ve insan arasındaki dengenin kurulması gibi gerekli ve ihtiyaç duyulan tüm aşamaları içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Scheidel vd., 2018). Sürdürülebilir kalkınma, bir süreç ve aynı zamanda bir terim olarak, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemeden, topluma yönelik mevcut ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan bir kalkınma mihenk taşı niteliğinde bir diğer aşama, Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne (SKH) uzanan şeklidir (WCED, 1987).

SKH; kalkınma sürecinin sürdürülebilir kılınması için süreçte yol olarak karşımıza çıkmaktadır. 1987 yılında ortaya konan Brundtland Raporu’ndan sonra, 2000’li yıllara uzanan Binyıl Kalkınma Hedefleri ve sonrasında BM SKH ile sürdürülebilirlik gündeminde kaçınılmaz şekilde artık her firmanın da gündeminde yer almaya başlamıştır. Bu hedefler, 2030 yılına kadar sosyal refah temelini gerçekleştirmek amacıyla 17 ana hedefi içeren kapsamaktadır (UNDP, 2019). Bu hedeflerin detaylandırılması bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil pazarlama karması unsurlarının arasındaki pozitif ilişkinin varlığına ve bu yolla sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesine dikkat

çekilmektedir (Kumar vd., 2023). Sonuç olarak firmalar, SKH'ni bir araç olarak kullanabilir; yönetsel/ stratejik kararlarına yön verebilir ve uygulamalarını sürdürülebilir kılmaya yönelik çerçeve ve standartlarını şekillendirebilirler (Asadikia vd., 2021).

Yeşil Fiyatlandırma:

Yeşil ürünlerin pazarlaması sırasında ortaya çıkan ekonomik ya da çevresel maliyetlerle ilgili bir fiyatlandırma uygulaması olarak tanımlanmakta ve aynı zamanda müşteri değerini artırırken firmaya makul bir kârlılık sağlamaktadır (Martin ve Schouten, 2014). Benzer şekilde, Belz ve Peattie (2009) çalışmasında; yeşil fiyatlandırmanın, üretim ve pazarlama faaliyetlerin ekonomik ve çevresel maliyetlerini dikkate aldığından; aynı zamanda müşteriler için değer yaratmayı ve firma için de kârlılık sağlamayı hedeflediğinden bahsetmektedir.

Yeşil fiyatlandırma kapsamında müşteriler, çevresel hassasiyet ile birlikte bir fiyat hassasiyetine sahip olmaktadır. Bu kapsamda yeşil fiyatlandırma, firmanın ve ürünün çevresel performansına karşılık olarak; müşterilerin bu doğrultuda ödemek istedikleri fiyat ile firmanın çevresel hassasiyeti ve performansına denk gelmesi olarak tanımlanabilmektedir (Grove vd., 1996). Firmaların yeşil fiyatı içselleştirdiği durumlarda; daha sıkı denetim ve vergiler, daha pahalı malzemelerin kullanılması, çevresel etkinin azaltılmasına yönelik kısıtlamalar ve artan maliyetler gibi unsurlar yeşil ürünlerin fiyatlarını arttırabilen unsurlar olabilmektedir (Peattie ve Crane, 2005). Bu unsurlar bir yana; çevreyi ve kaynakları koruma amacı taşıyan ürünlerin tercih edilmesi, yeşil fiyatlandırmayı ve aynı zamanda o ürün için daha fazla fiyatı ödemeyi göze almak üzere bir davranış değişikliğini de beraberinde getirmektedir (Kotler ve Armstrong, 2018).

Üretimin sosyal ve çevresel maliyetleri müşterilerin ödediği fiyatlara yansıtıldığında, üreticilerin bu maliyetleri azaltma ve daha sürdürülebilir hale gelme konusunda önemli teşvikleri olabilmektedir (Baker, 2012). Dolayısıyla yeşil fiyatlandırma, bir firmanın markası ile ilişkilendirilen ve marka kalitesi algısına olumlu katkı sağlayan pazarlama karması olarak da ifade edilmektedir (Dangelico ve Vocalelli, 2017). Tüm bu hususlar dikkate alındığında; çevresel sorumluluk, firmanın bu konudaki performansı ve tüketicilere iletilebilen etkili mesajlar yoluyla müşterilerin yeşil ürüne daha fazla fiyat ödemesi konusunda ikna edilebileceğinden söz edilebilir (Chan vd., 2012).

Sürdürülebilir Performans ve Performans Ölçütleri:

Bir firmanın uygulanarak değerini maksimize edebilen sürdürülebilir performans; bir firmanın ulaşmak istediği sosyal, ekonomik ve çevresel alandaki üç ana hedefleri ile uyumlu olması hali şeklinde tanımlanabilmektedir (Rizki vd., 2022). Sürdürülebilir ve yeşil uygulamalar ise bir firmanın sürdürülebilir performansını etkileyen başlıca unsurlar olarak ifade edilmektedir. Literatürde; sürdürülebilir kalkınma sürecinde bu uygulamaların firmaların hem uyum ve entegrasyon sürecini kolaylaştırdığı hem de bir firmanın performansını olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Carter ve Rogers, 2008; Guang Shi vd., 2012).

Bir firmanın sürdürülebilir performansının ölçülmesi ve firmalar için belli performans metrikleri ile ilişkilendirilmektedir. Performans metrikleri diğer adıyla performans ölçüm sistemleri; faaliyetlerin ve firma ile ilgili tüm eylemlerin etkinlik ve verimliliğini nicel şekilde değerlendirme için kullanılan tüm ölçütlerdir (Neely vd., 2005). Bir firmanın sürdürülebilir performansı ve ilişkili olan performans metrikleri diğer bir ifadeyle performans ölçütleri konusunun günümüzde gelişen önemine karşın, tedarik zinciri performans ölçütleri üzerine yapılan çalışmalar sınırlı kalmaktadır (Hassini vd., 2012). Yaşanan teknolojik ve iklimsel değişimler; çevresel etkilerin azaltılması ve yönetsel stratejilerin yeniden düzenlenmesi için bilginin önemini yeniden ortaya çıkarmıştır. Özellikle tedarik zinciri yönetiminde ve buna bağlı lojistik sektöründe öngörülemez değişimler yaşanmıştır. Bu kapsamda gerekli performans ölçütleri için stratejik bilgi oldukça önemlidir. Bu kapsamda ilgi ve amaç ile donatılmış verilerin bilgiye dönüştürülmesi için uzmanlaşmaya ve teknolojik bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır (Drucker, 1992).

Performans Ölçütleri ve Yeşil Fiyatlandırma:

Performans ölçütleri, firmaların performanslarının ölçülmesinde önemli rol oynamaktadır. Bir firmanın performansının ölçülmesinin, tedarik zincirinin daha iyi anlaşılmasındaki kolaylaştırıcılık rolü; aynı zamanda tüm aktörlerin davranışlarında ve firmanın genel performansına olumlu ve iyileştirici rolü de savunulmaktadır (Shepherd ve Günter, 2006). Devaraj ve Kohli (2002) çalışmasında, metrik kavramını ölçümlemek ile ilişkilendirmiş olup; metriklerin kârlılık, verimlilik ve müşteri değerine göre sınıflandırılmıştır. Yapılan literatür çalışmalarına bakıldığında ise sürdürülebilir performans ile yeşil pazarlama karması unsurlarının (yeşil ürün, yeşil fiyatlandırma, yeşil dağıtım, yeşil promosyon) her birinin spesifik olarak ilişkilerinin özellikle nitel olarak irdelenmemiş olmasıdır. Literatürde bu kapsamda referans gösterilebilecek çalışmalara bakıldığında; Leonidou, Katsikeas ve Morgan

(2013), çalışmasında yeşil pazarlama karması programlarının firmanın performansına etkilemedeki rolünü; Goh vd. (2019), çalışmasında ise elektrik ve elektronik sektörüne yönelik olarak yeşil pazarlama karışım programlarının firma performansına etkisini incelemiştir. Bu kapsamda doğrudan halı sektörüne yönelik herhangi bir çalışma bulunamamıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada Birleşik Krallık'ta bulunan, halı sektöründe faaliyet gösteren ve alanında öncül bir firmanın yeşil fiyatlandırma ve sürdürülebilir performansı ilişkisi ve boyutlarını değerlendirmek için öncelikle keşifsel araştırma yapılmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda araştırma verilerinin toplanması ve değerlendirilmesi sürecinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi yöntemi uygulanan bu nitel çalışmada, Birleşik Krallık'ta halı sektöründe faaliyet gösteren, ülkesel olarak alanında kapasiteleri en büyük ve Küresel Geri Dönüşüm Standardı Sertifikası'na (GRS) sahip firmanın yönetim, satış, tasarım, depo operasyonu, üretim, satın alım, yükleme ve kalite kontrol departmanlarında görev yapan yedi yönetici ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları hazırlanırken öncelikle detaylı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir ve bunun sonucunda ilgili kavramlar arasında bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Odak grup sorularında yeşil fiyatlandırma ve sürdürülebilir performansın ilişkisi ve boyutlarına; yeşil fiyatlandırmanın içerik ve kavramsal olarak değerlendirmelerine ve süreçte karşılaşılan sorunlar, sınırlılıklar ile bu sorunlar ve sınırlılıklara yönelik çözüm önerilerine yönelik sorulara yer verilmiştir.

1) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırma kapsamındaki uygulamalarınız ve taktikleriniz nelerdir?

2) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın bir firmanın sosyal performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

3) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın bir firmanın ekonomik performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

4) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın bir firmanın çevresel performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

5) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırma esnasında karşılaşılan sorunlar/ sınırlamalar ve çözüm önerileri nelerdir?

Görüşme raporları Maxqda nitel araştırma programı kullanılarak içerik analizi sonuçları betimsel olarak analiz edilmiştir. İçerik analizi için kodlama sistemi kullanılmıştır. Veri analizi sürecinde öncelikle odak grup görüşmelerine ait belgeler raporlanmış ve tek tek ana temalar belirlenerek kodlanmıştır. Kodlama sonrası ana temalar tekrar gözden geçirilmiş ve alt temalar belirlenmiştir. Bu bağlamda; kod-teori modeli ve hiyerarşik kod -teori modeli tematik analizleri gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Yeşil Fiyatlandırma İçerik ve Kavrama Yönelik Bulgular

Yeşil fiyatlandırma ana teması pembe ile kodlanmıştır. İlgili ana tema altında içerik ve kavram alt teması beş farklı alt koddan oluşmaktadır. İçerik ve kavram alt teması toplam 41 defa kodlanmıştır.

Şekil 1: Yeşil Fiyatlandırma İçerik ve Kavram Alt Teması Alt Kod Açılımları

▼ ● Yeşil fiyatlandırma	0
▼ ● İçerik ve kavram	18
● Daha fazla ödemeye razı olma	3
● Müşteri fiyat algısı	8
● Geridönüşüm maliyeti	5
● Kar payı	7
● Dönüştürülmüş içerik miktarı	5

Yeşil fiyatlandırma altında yer alan ilk boyut içerik ve kavramdır. Yeşil fiyatlandırma sürecinde firmaları etkileyen hususlara bu başlık altında yer verilmiştir. Firmalar bu süreçte tasarruf, marj ve beklenti düzeyleri yeterli fiyatlandırma konusunda oldukça zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda; Yeşil fiyatlandırma kapsamındaki uygulamalarınız ve taktikleriniz nelerdir? Sorusuna verilen cevaplardan elde edilen alt temalar, kodlar ve açıklamaları şu şekildedir:

1) Daha Fazla Ödemeye Razi Olma: Yeşil fiyatlandırma ile yeni bir şey üretmek yerine mevcut ürünün geri dönüştürülmesini ya da yeniden kullanım maliyetine değiştirmeyi içermektedir. Bu tasarrufu çevreye yönelik sorumluluk ile yapmak üzerine kurgulanmaktadır. Sıfırdan bir ürün üretmenin gerçek maliyetinin, malzemenin geri dönüşüm maliyeti kadar olduğu söylenmektedir. Bu nedenle firma yeni bir ürün üretmek yerine çevre sorumluluğu ile geri dönüşüm maliyetlerine katlanıyorsa bu tasarrufu ve sorumluluğu tedarikçilerinden satın aldığı ürün ve ham madde açısından da bir değişiklik olarak görmek istemektedirler. Bununla birlikte müşterilerin tercih sebebi haline gelmesini sağlayan bir davranış değişikliğini amaçlamaktadırlar. Diğer yandan müşterinin her daim bütçesi oldukça düşüktür. Bu nedenle müşteriler geri dönüşüm ürünü ve ham madde için daha fazla ödemeye razı oldukları durumlarda yeşil fiyatlandırmadan söz edilebildiğinden bahsedilmiştir.

2) Müşteri Fiyat Algısı: Müşterilerin, kâr payının düşük olduğu belirtilen aldıkları yeşil ürün hakkında fiyatlandırmanın yeterince düşük marjlarda kaldığını benimsemeleri ve firmaların kendi marjlarından tasarruf ettikleri konusunda yeterli algıya sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda firma, müşteri fiyat algısını hem müşteri hem de kendi marj ve hedefleri doğrultusunda beklenen düzeyde fiyatlandırma yapabilmelidir.

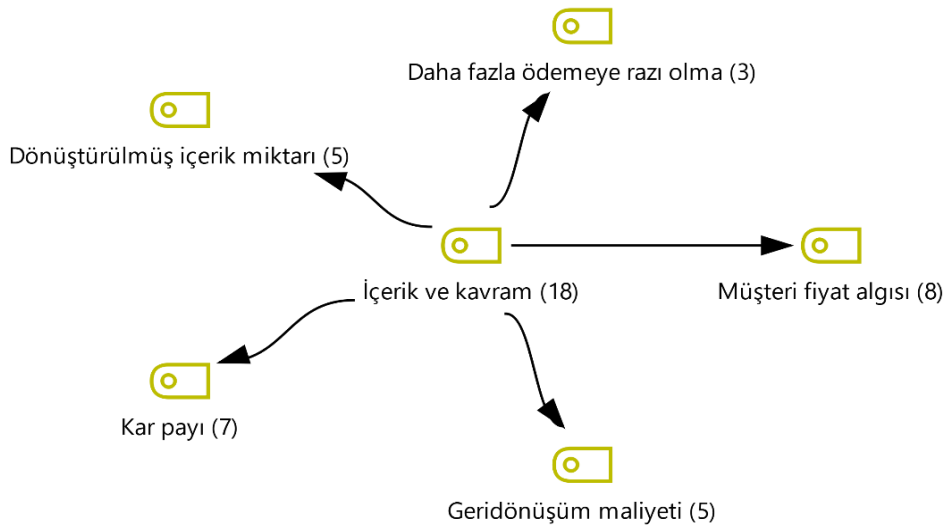
3) Geri Dönüşüm Maliyeti: Yeşil fiyatlandırma kapsamında ürün içerisindeki geri dönüştürülmüş içerik için katlanılan maliyeti ifade etmektedir. Dolayısıyla geri dönüşüm sürecin yine temelinde bulunmaktadır.

4) Kâr Payı: Birleşik Krallık'ta odak grup görüşmesi yapılan firma yeşil ürünlerinin fiyatlarının çok uygun olduğundan bahsetmiştir. Pazarda çok fazla geri dönüştürülmüş içerik bulunmakla birlikte, müşterilere ilettikleri açısından bir firma olarak tamamladıkları birçok şey olduğundan, diğer yandan bu çabaya karşılık müşterilerin çok uygun fiyatlı sürdürülebilir ürünler satın aldıklarını ifade etmişlerdir. Firmaların hali hazırda göz önünde bulundurmaları gereken kâr payları, ulaşacakları marjları ve hedefleri bulunmaktadır. Yeşil fiyatlandırma kapsamında göz önünde bulundurmaları gereken bu durumlar dışında aslında bekledikleri kâr payını daha düşük tuttuklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla firmalar yeşil fiyatlandırma sürecinde kâr paylarını da dikkate almaktadırlar.

5) **Dönüştürülmüş İçerik Miktarı:** Dönüştürülmüş içerik miktarı üretim aşamasında ürün içerisinde ham madde miktarının ne kadarının geri dönüştürülmüş bir hammadde olduğunu ifade etmektedir. Bu oran Birleşik Krallık'ta %30'dur. Geri dönüştürmüş ürünün kendi içerisinde tek çeşit olmasının maliyet hesabını dolayısıyla ürünün fiyatlandırılmasına destek olduğundan bahsedilmiştir.

Alt tema ve kod açıklamalarına yer verilen yeşil ürün içerik ve kavrama ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli değerlendirme sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2: Yeşil Fiyatlandırma İçerik ve Kavram Alt Teması Kod-Alt Kod Modeli Sonuçları

1) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırma kapsamındaki uygulama ve taktikler nelerdir?

Odak grup görüşmeleri sonucunda içerik ve kavram alt temasına ait dönüştürülmüş içerik miktarı, daha fazla ödemeye razı olma, müşteri fiyat algısı, geri dönüşüm maliyeti ve kâr payı alt kodları bulunmaktadır. Yapılan odak grup görüşmeleri sonucunda en fazla vurgulanan alt kod, müşteri fiyat algısı olmuştur. Müşterilerin fiyatlara yönelik algıları incelendiğinde yüksek buldukları firmalar tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca kâr payı durumu da yine firmaların gözettiği konular arasındadır.

Yeşil Fiyatlandırma ve Firmanın Sosyal Performansı İlişkisi ve Boyutlarına Yönelik Bulgular

Yeşil fiyatlandırma ana teması pembe ile kodlanmıştır. İlgili ana tema altında sosyal performans alt teması bir alt koddan oluşmaktadır. Sosyal performans alt teması toplam 10 defa kodlanmıştır.

Şekil 3: Yeşil Fiyatlandırma ve Sosyal Performans Alt Teması Alt Kod Açılımları

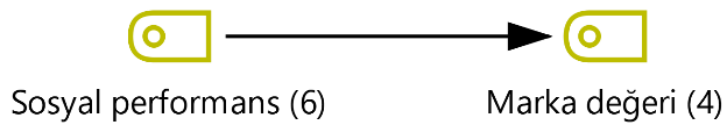
▼ ● Yeşil fiyatlandırma	0
▼ ● Sosyal performans	6
● Marka değeri	4

Yeşil fiyatlandırma altında ikinci boyut sosyal performans olmakla birlikte; Yeşil fiyatlandırma firmanızın sosyal performansına nasıl bir etkisi vardır? Neden böyle bir etki söz konusudur? Sorusu ile yeşil fiyatlandırmanın firmanın sosyal performansına etkisinin nasıl ve ne şekilde etkisi olduğunu anlatmaktadır. Bu kapsamda belirlenen alt temalar, kodlar ve açıklamaları şu şekildedir:

1) Marka Değeri: Yeşil fiyatlandırmanın firmanın paydaşları ve özellikle rakipleri ve müşterileri arasındaki sosyal itibarına ve marka değerine katkı sağladığından bahsedilmiştir.

Yukarıdaki açıklamada yer verilen yeşil fiyatlandırma ve sosyal performansa ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli değerlendirme sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4: Yeşil Fiyatlandırma ve Sosyal Performans Alt Teması Kod-Alt Kod Modeli Sonuçları

2) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın firmanın sosyal performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

Odak grup görüşmeleri sonucunda sosyal performans alt temasına ait marka değeri alt kodu ortaya çıkmıştır. Firmaların sosyal açıdan en büyük beklentilerinin marka değerini yukarıya çıkarmak olduğu buradan anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirliğin marka değerini yukarıya çıkaracağına inanılmaktadır.

Yeşil Fiyatlandırma ve Firmanın Ekonomik Performansı İlişkisi ve Boyutlarına Yönelik Bulgular

Yeşil fiyatlandırma ana teması pembe ile kodlanmıştır. İlgili ana tema altında ekonomik performans alt teması tek alt koddan oluşmaktadır. Ekonomik performans alt teması toplam 6 defa kodlanmıştır.

Şekil 5: Yeşil Fiyatlandırma ve Ekonomik Performans Alt Teması Alt Kod Açılımları

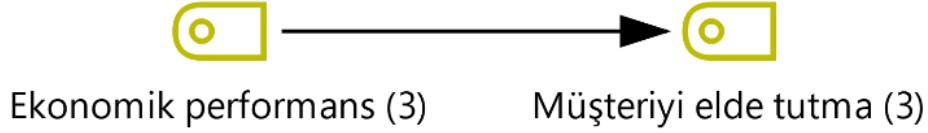
▼ ● Yeşil fiyatlandırma	0
▼ ● Ekonomik performans	3
● Müşteriyi elde tutma	3

Yeşil fiyatlandırma altında üçüncü ana tema ekonomik performans olmakla birlikte; Yeşil fiyatlandırma firmanızın ekonomik performansına nasıl bir etkisi vardır? Neden böyle bir etki söz konusudur? Sorusu ile yeşil ürün tasarımının firmanın ekonomik performansına etkisinin nasıl ve ne şekilde etkisi olduğunu anlatmaktadır. Bu kapsamda belirlenen alt temalar, kodlar ve açıklamaları şu şekildedir:

1) Müşteriyi Elde Tutma: Birleşik Krallık'ta odak grup görüşmesi yapılan firma ekonomik performanslarını geliştirmek adına müşteriyi elde tutmanın değerinden bahsetmiştir. Mevcut müşterilere yönelik daha farklı ve derinlemesine stratejiler ve özel teklifler geliştirmektedirler.

Yukarıdaki açıklamada yer verilen yeşil fiyatlandırma ve ekonomik performansa ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli değerlendirme sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Şekil 6: Yeşil Fiyatlandırma ve Ekonomik Performans Alt Teması Kod-Alt Kod Modeli Sonuçları

3) Problem Cümlesi: *Yeşil fiyatlandırmanın firmanın ekonomik performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?*

Odak grup görüşmeleri sonucunda ekonomik performans alt temasına ait müşteriyi elde tutma alt kodu ortaya çıkmıştır. Ekonomik açıdan firmalar için en önemli hususun müşteriyi elde tutma olduğu gözlemlenmektedir. Buradan hareketle firmalar, sürdürülebilir ürünler ve bu bağlamda fiyatlandırmalarda firmalar müşterilerin olumlu tutum sergileyeceğini düşünmektedirler. Dolayısıyla sadık müşteri oluşumu da mümkün olacaktır.

Yeşil Fiyatlandırma ve Firmanın Çevresel Performansı İlişkisi ve Boyutlarına Yönelik Bulgular

Yeşil fiyatlandırma ana teması pembe ile kodlanmıştır. İlgili ana tema altında çevresel performans alt teması iki alt koddan oluşmaktadır. Çevresel performans alt teması toplam 17 defa kodlanmıştır.

Şekil 7: Yeşil Fiyatlandırma ve Çevresel Performans Alt Teması Alt Kod Açılımları

▼ ● Yeşil fiyatlandırma	0
▼ ● Çevresel performans	8
● BSCI sonuçları	4
● Çevresel saygınlık	5

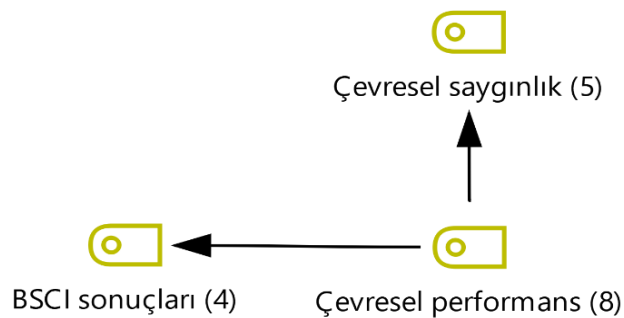
Yeşil fiyatlandırma altında dördüncü ana tema çevresel performans olmakla birlikte; Yeşil fiyatlandırma firmanızın çevresel performansına nasıl bir etkisi vardır? Neden böyle bir etki söz konusudur? Sorusu ile yeşil fiyatlandırmanın firmanın çevresel performansına etkisinin nasıl ve ne şekilde etkisi olduğunu anlatmaktadır. Bu kapsamda belirlenen alt temalar, kodlar ve açıklamaları şu şekildedir:

1) BSCI Sonuçları: Uluslararası Kapsamlı Fabrika ve Sosyal Denetim (Business Social Compliance Initiative - BSCI), 2003 yılında Alman Ticaret ve Sanayi Odası (DIHK) tarafından başlatılan bir önceliktir. BSCI, firmaların küresel tedarik zincirinde sosyal sorumluluk ve işçi haklarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Yeşil fiyatlandırma uygulayan firmaların Uluslararası Kapsamlı Fabrika ve Sosyal Denetim (BSCI) sonuçlarına olumlu etkisinden söz edilmiştir. Firma bu yolla hem sosyal sorumluluklarını yerine getirirken diğer yandan tedarik zincirindeki firmalar arasında en iyi uygulamaların paylaşılmasını teşvik etmektedir. Çevresel performansa yarar sağlar nitelikte yeşil fiyatlandırma uygulamalarının paylaşılmasını ve iş birliklerinin güçlendirilmesini sağlamaktadır, denilmektedir.

2) Çevresel Saygınlık: Yeşil fiyatlandırma uygulayan firmalar için çevresel saygınlık, çevresel sorumluluk kapsamındaki getirilerden bir diğeridir. Bu kapsamda firma müşteriler ve rakipler arasında yeşil ve sürdürülebilir odaklı çalışmalarından dolayı çevresel itibar sahibi olduklarından bahsetmiştir.

Yukarıdaki açıklamalarda yer verilen yeşil fiyatlandırma ve çevresel performansa ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli değerlendirme sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Şekil 8: Yeşil Fiyatlandırma ve Çevresel Performans Alt Teması Kod-Alt Kod Modeli Sonuçları

4) Problem Cümlesi: *Yeşil fiyatlandırmanın firmanın çevresel performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?*

Odak grup görüşmeleri sonucunda çevresel performans alt temasına ait çevresel saygınlık ve BSCI sonuçları alt kodları ortaya çıkmıştır. Bu alt kodların firmalarla yapılan odak grup görüşmeleri sonucunda en fazla vurgulanan kod, çevresel saygınlık olmuştur. Firmalar, ürünlerinde çevreye karşı saygılı olmayı arzulamaktadırlar. Bu bağlamda üretilen ürünler ve fiyatlandırma politikaları gütmek istemektedirler.

Yeşil Fiyatlandırma Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bulgular

Yeşil fiyatlandırma ana teması pembe ile kodlanmıştır. İlgili ana tema altında sorunlar ve çözüm önerileri alt teması iki alt koddan oluşmaktadır. Çözüm önerileri üç ve sorunlar iki alt koda sahiptir. Sorunlar ve çözüm önerileri alt teması toplam 40 defa kodlanmıştır.

Şekil 9: Yeşil Fiyatlandırma Sorunlar ve Çözüm Önerileri Alt Teması Alt Kod Açılımları

▼ ● Yeşil fiyatlandırma	0
▼ ● Sorunlar ve Çözüm önerileri	11
▼ ● Sorunlar	9
● Müşteri farkındalığı	5
● Geridönüştürülmüş ürün miktarı	2
● Düşük kar payı	4
▼ ● Çözüm önerileri	4
● Paylaşımçı strateji	1
● BSCI uyum	4

Yeşil fiyatlandırma altında beşinci ve son ana tema sorunlar ve çözüm önerileri olmakla birlikte; *Yeşil fiyatlandırma esnasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Bu sorunlara çözüm önerileriniz nelerdir? Bu sorunlara çözüm önerileriniz nelerdir?* Sorularına verilen cevaplardan elde edilen alt temalar, kodlar ve açıklamaları şu şekildedir:

1) Sorunlar: Yeşil fiyatlandırma sürecinde yaşanan sorunlar ana kod başlığı altında elde edilen alt kodlar şu şekildedir:

1.1) Müşteri Farkındalığı: Tüketicinin uygun fiyatlı geri dönüştürülmüş ürün alırken firmalar için kâr marjı ve firma hedefleri gibi tasarruflarının farkında olmamasının bir sorun olduğu belirtilmiştir. Buna karşın firmaların müşterilere geri dönüştürülmüş ya da dönüştürülebilir ürün sağlamak isterken müşterilerin bakış açılarını bilememeleri de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Geri dönüşüm sürecinin firmalar için marj düşüklüğü ve maliyetleri dikkate alınmayarak müşteriler tarafından halen firmaların belli bir oranda marj elde ediyormuş gibi görüldüklerini ifade etmişlerdir.

1.2) Geri Dönüştürülmüş Ürün Miktarı: Geri dönüştürülmüş ürün içeriğine bakıldığında, örneğinin halıdan önce ipliklerine bakılması gibi, geri dönüştürülmüş fazla çeşit olduğu görülmektedir. Bu durum geri dönüştürülecek ürünün içeriğinin net olarak belirlenememesine neden olmaktadır. Halının içeriğinde %70 oranında pamuk kullanıldığı tahmin edilirken gerçekte %30-35 oranında kullanması örnek gösterilebilmektedir. Benzer şekilde, geri dönüşüm ürünü pamuk olduğunda ise ürünün içerisinde akrilik ve yeri geldiğinde kurşun da çıkabilmektedir. Bu durum, yeşil fiyatlandırma sürecinde net bir biçimde bir maliyet ortaya koymaya engel olmaktadır. Ayrıca ürünü satarken geri dönüştürülmüş içeriği karışık olan veya tek ürün olarak müşteriye sunulduğunda farkı yaklaşımlarla karşılaşılabilmektedir.

1.3) Düşük Kâr Payı: Birleşik Krallık'ta yapılan görüşmeler sırasında, mevcut iklimde firmaların enerji maliyetleri, geri dönüşüm maliyetleri, atık yönetimi maliyetleri gibi unsurları dikkate alarak pazarda hayatta kalmak zorunda oldukları belirtilmiştir. Firmalar halen sırf geri dönüştürülmüş diye pamuktan yapılan ve biraz daha yüksek fiyatlı bir halının, sürdürülebilir olduğu için almayı düşünen bir müşteri grubunun olduğuna dair inançları olmadıklarını ifade etmişlerdir. Müşteri ihtiyaç ve bütçe yönetimi arasında karar vermeye çalışırken firmalarda fiyatlandırma sürecinde düşük kâr payı seviyelerinde kaldıklarını belirtmişlerdir.

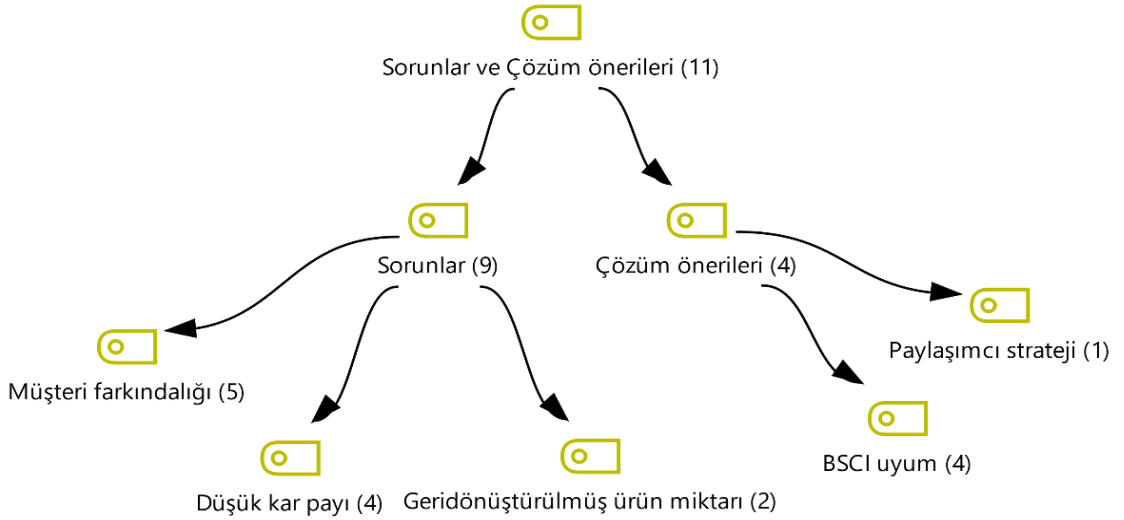
2) Çözüm Önerileri: Yeşil fiyatlandırma sürecinde sırasında yaşanan sorunlara yönelik önerilen çözüm önerileri ana kod başlığı altında elde edilen alt kodlar şu şekildedir:

2.1) Paylaşımçı Strateji: Perakendecilikte sürekliliğin sağlanması ve düşünce sürecinin kırılmasının öneminden bahsedilmiştir.

2.2) BSCI Uyum: Birleşik Krallık'ta odak grup görüşmesi gerçekleştirilen firma, son dönemde BSCI kapsamında ciddi uyumluluk süreçleri geçirdiklerini ve tutarlı çalışmalar yürüttükleri için çok yüksek puanlar aldıklarından bahsetmiştir. Aynı zamanda %96 oranında başarı sağlamışlardır. Dolayısıyla denetim süreçleri öncesinde geçirilen uyum sürecinde çevresel, sosyal ve hükümet düzeyinde ve tüm paydaşların katılımıyla yapılan düzenlemeler firmalar için sorunların çözümüne yönelik bir araç olarak ifade edilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalarda yer verilen yeşil fiyatlandırma ve çevresel performansa ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli değerlendirme sonuçları Şekil 10'da yer almaktadır.

Şekil 10: Yeşil Fiyatlandırma Sorunlar ve Çözüm Önerileri Alt Teması Kod-Alt Kod Modeli Sonuçları

5) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırma esnasında karşılaşılan sorunlar/ sınırlamalar ve çözüm önerileri nelerdir?

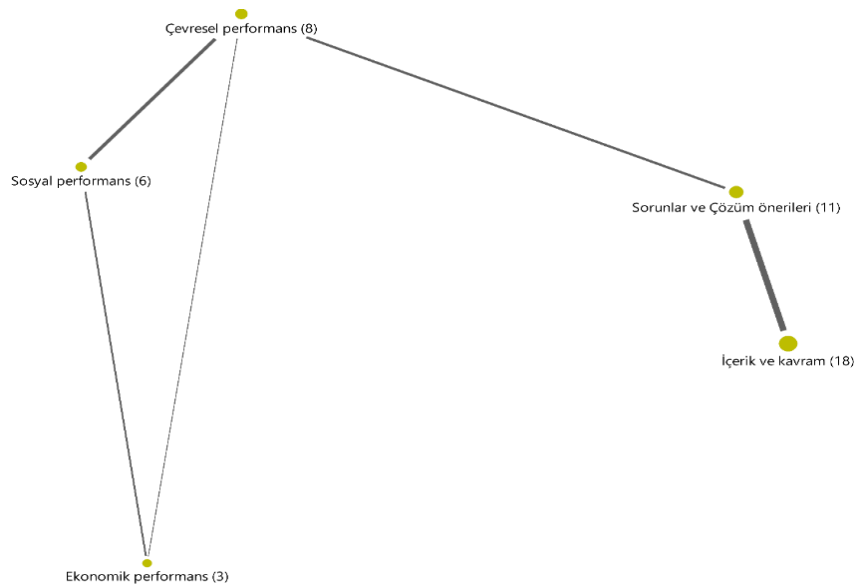
Odak grup görüşmeleri sonucunda sorunlar ve çözüm önerileri alt temasına ait sorunlar ve çözüm önerileri alt kodları ortaya çıkmıştır. Bu alt kodlardan sorunlar; müşteri farkındalığı, düşük kâr payı ve geri dönüştürülmüş ürün miktarı olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu alt

kodlardan en fazla vurgulanan müşteri farkındalığıdır. Buradan hareketle fiyatlandırma politikalarına karşı müşterilerin olumsuz tutum sergiledikleri söylenebilir. Firmalar ise bu durumun çözümlenmesi için müşterilerin bilgilendirme düzeylerinin yükseltilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Çözüm önerileri ise paylaşımcı strateji ve BSCI uyum olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu alt kodlardan en fazla vurgulanan BSCI uyum alt kodudur. Uluslararası Kapsamlı Fabrika ve Sosyal Denetim anlamına gelen BSCI Birleşik Krallık'ta faaliyet yürüten firmanın denetim mekanizmasından olumlu sonuçlar aldığını göstermektedir. Aynı durumun tüm dünyada benzer şekilde uygulanması çalışmada firmalar tarafından önerilmektedir.

Yeşil Fiyatlandırma Ana Tema Kod Haritası

Araştırmada ana tema altında yer alan alt kodlar arasında kod haritası oluşturulmuştur. Kod haritası kullanılarak her bir ana temanın altında yer alan alt kodların arasındaki ilişkilerin düzeyi ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında ikinci olarak yeşil pazarlama karmasının ikini ana teması olan yeşil fiyatlandırma altındaki içerik ve kavram, sosyal performans, ekonomik performans, çevresel performans ve sorunlar ve çözüm önerileri alt kodlarının arasındaki ilişki incelenmiştir. Kod haritası Şekil 11'de detaylı olarak gösterilmektedir:

Şekil 11: Yeşil Fiyatlandırmanın Ana Teması Kod Haritası

1) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın firmanın sosyal performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

2) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın firmanın ekonomik performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

3) Problem Cümlesi: Yeşil fiyatlandırmanın firmanın çevresel performansına etkisi ve bu etkinin boyutları nelerdir?

Alt kodlar arasındaki yoğun ilişkiyi anlayabilmek için çizgi kalınlıkları takip edilirken, en yoğun ilişki içinde olan alt kodun belirlenmesinde ise simge büyüklüğü takip edilmektedir. Yeşil fiyatlandırma ana temasının altında yer alan alt kodlar arası ilişkiler incelendiğinde, en yoğun ilişkinin içerik ve kavram ile sorunlar ve çözüm önerileri alt kodları arasında olduğu saptanmıştır. Diğer alt kodlarla en fazla ilişki içinde olan alt kod ise, içerik ve kavramdır. Bu bilgilerden hareketle firmaların, yeşil fiyatlandırma konusunda sahip oldukları hedeflere ulaşmada sorunlarının olduğu gözlemlenmektedir. Sorunları bertaraf edildikçe hedef ve amaçlarına ulaşabilecekleri ve yeşil fiyatlandırma politikalarını geliştirebilecekleri tahmin edilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Odak grup görüşmesi sonucunda yeşil fiyatlandırmaya yönelik olarak; müşteri fiyat algısı, dönüştürülmüş içerik miktarı, daha fazla ödemeye razı olma, geri dönüşüm maliyeti ve kâr payı vurgulanmıştır. Müşteri fiyat algısı üzerine, Birleşik Krallık'ta yapılan odak grup görüşme bulgularına göre müşteriler halen yeşil ürün için belirlenen fiyat konusunda fiyatın yüksek olduğuna dair bir algıya sahip olduğu belirtilmiştir. Bu durumda vurgulanan tüm konular, yeşil fiyatlandırmayı etkileyen faktörler olarak düşünülmelidir. Daha fazla ödemeye razı olma sonucunu destekler nitelikte literatürde Meng vd. (2021) çalışmasında, araştırmalarda halen yeşil ürün için daha fazla prim ödemeye hazır olan bir müşteri grubunun varlığına işaret etmiştir.

Odak grup görüşmesi sonucunda yeşil fiyatlandırma ve firmanın sosyal performansı ilişkisine yönelik vurgulanan kavram marka değeri olmuştur. Çalışma sonucunda marka değerinin firmanın sosyal performansına olumlu etkisinden bahsedilmiştir. Bu sonucu destekler nitelikte, Wang (2017) çalışmasında; algılanan yeşil değer, yeşil markaları satın alma davranışına dönüştüğünü ortaya koymuştur. Birleşik Krallık'ta odak grup görüşmesi yapılan firma, BSCI denetiminden aldıkları yüksek puanlara istinaden, sağladıkları istikrar ve uyum ile sosyal performansa etkisinin oldukça olumlu olduğunu vurgulamışlardır.

Odak grup görüşmesi sonucunda yeşil fiyatlandırma ve firmanın ekonomik performansı ilişkisine yönelik vurgulanan konu müşteriye elinde tutmak olmuştur. Bu sonucu destekler nitelikte, Majeed vd. (2022) çalışmasında; yeşil ürün ve yeşil fiyatlandırmanın yeşil satın alma davranışı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu vurgulanmıştır. Bu davranış, satın alma güdüsüyle birlikte firmanın ekonomik performansını olumlu etkileyebilir. Yeşil fiyatlandırmanın müşteri tarafından yüksek algılanması, odak grup görüşmelerinin bir sonucudur. Bu sonucu destekler nitelikte, Leonidou vd. (2013) çalışmasında bu durumun; yeşil fiyatlandırmanın, yeşil ürün ya da yeşil dağıtımına göre çok daha az görünür olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Birleşik Krallık'ta odak grup görüşmesi gerçekleştirilen firma, yeşil fiyatlandırmanın ekonomik performansa etkisinin olumlu olduğunu ve bu performansın dengelendiğini belirtmiştir. Diğer yandan marj üzerinde yoğun bir baskı olmasına rağmen, müşteriye elde tutma ile ekonomik performansın dengelenerek sürdürülebilir kılındığını ifade edilmiştir.

Odak grup görüşmesi sonucunda yeşil fiyatlandırma ve firmanın çevresel performans ilişkisine yönelik vurgulanan konu, çevresel saygınlık olmuştur. Bununla birlikte BSCI (Firma Sosyal Uyumluluk Girişimi) sonuçlarının çevresel performansa etkisi konusuna da vurgu yapılmıştır. BSCI sonuçları, çalışmanın öneriler bölümünde değinildiği üzere, Türkiye'deki aynı sektördeki firmalar ve karar alıcılar/ politika yapıcılar için dikkate alınacak standartlar ve denetimler arasındadır. Bu sonucu destekler nitelikte, Kaufmann (2014) çalışmasında; BSCI'nın tüm sektörler için çevresel performansı artırmak ve çevresel etkileri azaltmak için ulaşılabilir bir araç olduğunu vurgulamıştır.

Odak grup görüşmesi sonucunda yeşil fiyatlandırma sürecinde karşılaşılan temel sorun müşteri farkındalığı olmakla birlikte diğer vurgulanan sorunlar arasında düşük kâr payı ve geri dönüştürülmüş ürün miktarı olmuştur. Müşteri farkındalığının artırılması ile müşteri katılımının daha fazla olabileceği konusunu destekler nitelikte, Liu, Cao ve Zhu (2021) çalışmasında, yeşil fiyatlandırma ile müşteri katılım oranı arasındaki pozitif ilişkiye değinmiştir. Önerilen çözümler arasında en çok vurgulanan çözüm önerisi BSCI denetime uyum ve paylaşımcı strateji kullanımlarıdır.

Öneriler

Bu çalışma; gelecekteki özellikle nitel temelli diğer çalışmalara yönelik uygulanabilecek yöntem, bulgular ve sonuçlar ile güncel kavram ve konuları içermektedir. Bu çalışma sadece literatüre katkı sağlamakla kalmayıp, hedef kitlesi bakımından aynı zamanda

firmalardaki üst yöneticiler, sürdürülebilirlik temelinde çalışan karar alıcılar, eğitmenler, uzmanlar, araştırmacılar ve danışmanlara yönelik önerileri de kapsamaktadır. Firmalar tarafından dikkate alınarak yeşil pazarlama karması unsurlarının firmanın sürdürülebilir performansını iyileştirme noktasında referans hatlar sağlayabilir. Bu kapsamda yeşil fiyatlandırma sürecinde vurgulanan sorun ve çözüm önerilerine yönelik çalışmalar yapan firmanın fiyatlandırma sürecinde bu hedeflere daha kolay ulaşabilecekleri söylenebilir.

BSCI, Birleşik Krallık'tan sonra tüm dünyada ve Türkiye'de benzer şekilde uygulanması çalışmada firmalar tarafından önerilebilir. BSCI gibi araçların kullanımını yaygınlaştırmak ve iş dünyası için çevresel performansı artırma amacıyla sivil toplum kuruluşları yardımıyla platformlar kurulabilir.

Yeşil fiyatlandırma ile ilgili unsurlar dikkate alındığında; yeşil fiyatın belirlenmesi ile ilgili belirli bir süreç bulunmamakla birlikte, müşteri beklentileri, fiyatlandırmanın bu beklentiye karşılama arasında bir denge kurulmasına zorlamaktadır. Yeşil fiyatlandırmayı etkileyen en önemli unsurlar, maliyetler ve müşterilere ulaştırılan bilgilendirici, farkındalık yaratıcı mesajlar olmaktadır. Bu koşullarla firmanın istediği yeşil fiyat düzeyini yakalayabileceği varsayılmaktadır. Bununla birlikte denetim ve vergilendirme noktasında hükümet ve diğer karar alıcılar ile ilgili dengenin de sağlanması ve bu unsurların göz ardı edilmemesi de gereklidir. Zira hükümet ve karar alıcılar, sürdürülebilir bir davranıştan sapabilecek firmalara yönelik vergileri artırarak veya cezalar vererek tam tersi yönde hareket edebilmektedirler. Sonuç olarak firmalar, farklı paydaşların beklentilerini karşılamak, dengede tutmak ve bir yandan da kendi pay (marj) beklentilerini desteklemek üzerine bir karar süreci ile karşı karşıyadırlar.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Ağustos 2022'de Birleşik Krallık'ta gerçekleştirilmiş olup; yeşil fiyatlandırma ve sürdürülebilir performans ilişkisi ve boyutlarının incelenmesiyle sınırlıdır. Bu çalışma, "Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yeşil Pazarlama Karması Bağlamında Sürdürülebilir Performansın Değerlendirilmesi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

KAYNAKÇA

- Asadikia, A., Rajabifard, A., ve Kalantari, M. (2021). Systematic prioritisation of SDGs: Machine learning approach. *World Development*, 140, 105269, 1-11.
- Baker, M. (2012). *The marketing book*. Routledge.
- Belz, F. M., ve Peattie, K. (2009). *Sustainability marketing*. Glasgow, Hoboken: Wiley ve Sons.
- Carter, C. R., ve Rogers, D. S. (2008). A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory. *International journal of physical distribution ve logistics management*, 38(5), 360-387.
- Chan, R. Y., He, H., Chan, H. K., ve Wang, W. Y. (2012). Environmental orientation and corporate performance: The mediation mechanism of green supply chain management and moderating effect of competitive intensity. *Industrial Marketing Management*, 41(4), 621-630.
- Dangelico, R. M., ve Vocalelli, D. (2017). "Green Marketing": An analysis of definitions, strategy steps, and tools through a systematic review of the literature. *Journal of Cleaner production*, 165, 1263-1279.
- Devaraj, S. ve Kohli, R. (2002). The IT payoff: Measuring the business value of information technology investment, Pearson Education/Prentice Hall, New York, ISBN: 0130650749.
- Drucker, Peter F., (1992) *Managing for the future: The 1990s and beyond*, Truman Talley Books/Dutton, New York, 243-265.
- GAİB, Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birlikleri. (2022). 2022 Halı Sektörü Analizi, İPAR- 3GAİB Eğitim ve Ekonomik Araştırmalar Şubesi, Nisan 2022, 2022 Halı Sektörü Analizi.pdf, URL: file:///C:/Users/kariyer2/Downloads/2022%20Hal%C4%B1%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20Analizi.pdf
- Goh, W. H., Goh, Y. N., Ariffin, S. K., ve Salamzadeh, Y. (2019). How green marketing mix strategies affects the firm's performance: a Malaysian perspective. *International journal of sustainable strategic management*, 7(1-2), 113-130.
- Grove, S. J., Fisk, R. P., Pickett, G. M., ve Kangun, N. (1996). Going green in the service sector: Social responsibility issues, implications and implementation. *European journal of marketing*, 30(5), 56-66.
- Grove, S. J., Fisk, R. P., Pickett, G. M., ve Kangun, N. (1996). Going green in the service sector: Social responsibility issues, implications and implementation. *European journal of marketing*, 30(5), 56-66.
- Hassini, E., Surti, C., ve Searcy, C. (2012). A literature review and a case study of sustainable supply chains with a focus on metrics. *International journal of production economics*, 140(1), 69-82.
- Kaufmann, C. (2014). UN Guiding Principles and BSCI's Code of Conduct: United Efforts to Improve Working Conditions in Supply Chains.(Interview). *Echo: BSCI (Business Social Compliance Initiative) Newsletter*, (12), 1-9.
- Kotler, P., ve Armstrong, G. (2018). *Principles of Marketing*, 17h Edition.
- Kumar, A., Shrivastav, S. K., Shrivastava, A. K., Panigrahi, R. R., Mardani, A., ve Cavallaro, F. (2023). Sustainable Supply Chain Management, Performance Measurement, and Management: A Review. *Sustainability*, 15(6), 5290.

- Leonidou, C. N., Katsikeas, C. S., ve Morgan, N. A. (2013). "Greening" the marketing mix: Do firms do it and does it pay off?. *Journal of the academy of marketing science*, 41, 151-170.
- Liu, G., Cao, H., ve Zhu, G. (2021). Competitive pricing and innovation investment strategies of green products considering firms' farsightedness and myopia. *International Transactions in Operational Research*, 28(2), 839-871.
- Majeed, M. U., Aslam, S., Murtaza, S. A., Attila, S., ve Molnár, E. (2022). Green Marketing Approaches and Their Impact on Green Purchase Intentions: Mediating Role of Green Brand Image and Consumer Beliefs towards the Environment. *Sustainability*, 14(18), 11703, 1-18.
- Martin, D. M., ve Schouten, J. W. (2014). Sustainable marketing through the natural step. In *Humanistic Marketing* (pp. 231-243). London: Palgrave Macmillan UK.
- Meng, Q., Li, M., Liu, W., Li, Z., ve Zhang, J. (2021). Pricing policies of dual-channel green supply chain: Considering government subsidies and consumers' dual preferences. *Sustainable Production and Consumption*, 26, 1021-1030.
- Neely, A., Gregory, M., ve Platts, K. (2005). Performance measurement system design: A literature review and research agenda. *International journal of operations ve production management*, 25(12), 1228-1263.
- Peattie, K., ve Crane, A. (2005). Green marketing: legend, myth, farce or prophesy?. *Qualitative market research: an international journal*, 8(4), 357-370.
- Rizki, A. F., Murwaningsari, E., ve Sudibyo, Y. A. (2022). Does Green Supply Chain Management Improve Sustainable Performance?. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 12(6), 323- 331.
- Sarıçoban, K., ve Yalçın, M. (2020). Türkiye'nin Halı Sektörü İhracat Rekabet Gücünün Belirlenmesi ve Halı İhracatında Söz Sahibi Ülkeler ile Bir Karşılaştırma. *Tekstil ve Mühendis*, 27(118), 98-110.
- Scheidel, A., Temper, L., Demaria, F., ve Martínez-Alier, J. (2018). Ecological distribution conflicts as forces for sustainability: an overview and conceptual framework. *Sustainability science*, 13, 585-598.
- Shepherd, C., ve Günter, H. (2006). Measuring supply chain performance: current research and future directions. *International journal of productivity and Performance management*, 55(3/4), 242 – 243.
- Soonthonsmai, V. (2007, June). Environmental or green marketing as global competitive edge: Concept, synthesis, and implication. In *EABR (Business) and ETLC (Teaching) Conference Proceeding, Venice, Italy*.
- Tekstil Bilgi. (2022). Dünya'da ve Türkiye'de Halı Sektörü, 17 Haziran 2022, URL: <https://tektstilbilgi.net/dunyada-ve-turkiyede-hali-sektoru-2022.html>
- UNDP. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Hedefler, Alt Hedefler Klavuzu, URL: <https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/SKH-AciklamaliAltHedeflerKilavuzu.pdf>
- Wang, H. J. (2017). Determinants of consumers' purchase behaviour towards green brands. *The Service Industries Journal*, 37(13-14), 896-918.
- WCED, S. W. S. (1987). World commission on environment and development. *Our common future*, 17(1).

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 243-266

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.

Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALPIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇ: ERZURUM İLİ MERKEZİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

İlkay GEZER

*Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İktisat Bölümü*

ORCID: 0000-0001-5689-9316

ilkayg97@gmail.com

Ömer Selçuk EMSEN

*Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü*

ORCID: 0000-0002-1809-0513

osemsen@atauni.edu.tr

ÖZET

Günümüzün en önemli konularından ve sorunlarından birisi Türkiye’de yaşanan göçlerdir. Dış göç, bireylerin kendi ülkelerindeki zor yaşam şartlarından kaçmak için başka ülkeye doğru hareket etmeleridir. Türkiye hem hedef ülke hem de transit ülke olduğu için çoğu ülkeye göre daha fazla dış göçe maruz kalmaktadır.

Bu çalışmanın temelinde, Türkiye’ye yönelik dış göç ele alınmıştır. Bununla birlikte özelden Erzurum ilindeki dış göç de incelenmiştir. Çalışmada ilk önce göçün tanımı, göçün türleri, göçün neden ve sonuçları ile etkileri açıklanmıştır. Daha sonra Türkiye’ye yönelik dış göç, dış göçün nedenleri ve sonuçları ile etkilerinin yanı sıra Erzurum iline yönelik dış göç, dış göçün nedenleri ve etkilerine yer verilmiştir. Sonuç olarak hem Türkiye’nin hem de Erzurum’un tercih edilmesindeki en büyük etkenlerin göç eden bireylerin ülkelerinde yaşadıkları savaş ve ekonomik sorunlar olduğu görülmüştür. Türkiye’ye veya Erzurum’a gelen göçmenlerin yaşadıkları bölge veya şehirdeki bireyleri de etkilediği kanısına varılmıştır. Daha fazla etkileri detaylı görebilmek için yüz yüze anket yöntemi kullanılarak Erzurum ili merkezinde İl Göç İdaresine gelen 429 göçmenle tercüman yardımıyla anket gerçekleştirilmiştir.

Analizler sonucunda; göçmenlerin en çok Afgan uyruklulardır. Gelme nedenlerinin ekonomik zorluklardan kaynaklanmaktadır. Erzurum’a Türkiye’nin bir başka şehrine gittikten sonra gelmektedirler. Göçmenler eşleri ve çocukları ile göçü gerçekleştirmektedirler. Erzurum’dan bir başka ile gitmeyi düşündükleri ve Erzurum’da yaşamaktan memnun olmadıkları görülmektedir. Sonuç olarak; göçmenler Türkiye’yi ve Erzurum’u bir tür ara durak olarak, yani diğer ülkelere göçmek için tercih etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Dış Göç, Dış Göçün Etkileri, Erzurum İli Üzerine Bir Saha Araştırması.

FOREIGN MIGRATION TO TURKEY: A STUDY ON ERZURUM CENTER

İlkay GEZER

Atatürk University, Institute of Social Sciences,

Department of Economics

ORCID: 0000-0001-5689-9316

ilkayg97@gmail.com

Ömer Selçuk EMSEN

Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,

Department of Economics

ORCID: 0000-0002-1809-0513

osemsen@atauni.edu.tr

ABSTRACT

One of the most important issues and problems of today is migration in Turkey. External migration is the movement of individuals to another country to escape the difficult living conditions in their own country. Since Turkey is both a destination country and a transit country, it is exposed to more out-migration than most countries.

On the basis of this study, external migration to Turkey is discussed. In addition to this, external migration in Erzurum province has also been examined. In the study, firstly, the definition of migration, the types of migration, the causes and consequences of migration and its effects are explained. Then, external migration to Turkey, the causes and consequences of external migration and its effects, as well as external migration to the province, the causes and effects of external migration are included. As a result, it has been seen that the biggest factors in the preference of both Turkey and Erzurum are the war and economic problems experienced by the immigrants in their countries. It has been concluded that immigrants coming to Turkey or Erzurum also affect the individuals in the region or city where they live. In order to see more effects in detail, a face-to-face survey method was used to conduct a survey with 429 immigrants who came to the Provincial Immigration Administration in Erzurum city center with the help of an interpreter.

As a result of the analysis, most of the immigrants are Afghan nationals. The reasons for coming are due to economic difficulties. They come to Erzurum after going to another city in Turkey. Migrants migrate with their spouses and children. It is seen that they are thinking of going with another person from Erzurum and they are not satisfied with living in Erzurum. In conclusion, immigrants prefer Turkey and Erzurum as a kind of intermediate stop, that is, to migrate to other countries.

Key Words: International Migration, The Effect of Emigration, A Field Research on Erzurum Province.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar göç sebepleri ve sonuçları ne olursa olsun önemini daima korumaktadır. İlk göç olgusu insanların yemek bulmak için, yani açlık sorununu çözmek için gerçekleştirdiği (Tanoğlu, 1966) ve bu bağlamda ilk insan iktisadi davranışı arasında toplayıcılığın ve devamında da avcılığın bu olguyla yapıldığı söylenmektedir. İnsanlık tarihinde, bireysel ve toplu olmak üzere göçler gerçekleştirilmiştir. Nedenleri ise; iklimdeki değişimler, kuraklık, kıtlık, nüfusta aşırı artışa paralel olarak bulunulan coğrafyanın yetmezliği ve böylece toprakların kıt olmasının etkili olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak, savaşlar, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi nedenlerin de göçün gerçekleştirilmesinde etkili olduğu görülmüştür.

Türkiye ise bulunduğu coğrafi konumu, bireylere verdiği imkânlar ve bu bağlamda görece sağladığı ekonomik ve siyasi istikrar gibi nedenlerden dolayı başta komşu ülkelerinin ve diğer ülkelerin göç için cazibe noktası haline gelmiş ve bu bağlamda 21. yüzyılın ilk çeyreği açısından Türkiye’de yaşayan göçmen sayısı göz ardı edilemeyecek kadar çok olduğu söylenebilir. Şöyle ki, coğrafi konumu itibarıyla Türkiye, Avrupa ve Orta ve Ön Asya ülkelerine geçiş için kullanılan transit ülke konumundadır. Ayrıca bu transit ülke olma konumunun yanı sıra hedef ülke olma konumu da bulunmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Türkiye göçmen çeken, çekmeye devam eden ve kuvvetle muhtemel çekecek olan ülke olması kaçınılmazdır. Türkiye, son dönemlerde ekonomik, siyasi ve kültürel düzelmelerden dolayı göçmenler tarafından hedef ülke haline gelmiştir. Ancak, göç hareketleri siyasi, ekonomik dalgalanmalara, iç savaşlar, Suriye’de ortaya çıkan karmaşalar, göç yönetimi ve entegrasyon gibi sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, göçün tanımı, göçün nedenlerini ve etkilerini açıklamak, Türkiye’ye yönelik dış göçü kronolojik olarak ele almak ve Erzurum ili üzerinden anket yolu ile saha çalışması gerçekleştirerek göçmen profili, sorunları ve etkilerini ele almayı amaçlamaktadır.

GÖÇ

Göçün temelinde bir hareket etme durumu yatmaktadır. Bu hareket belli bir uzaklığa ve başka yere hareket ederek gitme şeklinde oluşmaktadır. Göçün tanımı, teknik ve uluslararası boyutta ele alınacak olursa; “süresi, yapısı ve sebepleri ne olursa olsun uluslararası sınırı geçerek veya bir devlet içinde insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir” şeklinde bir tanımlaması yapılabilir. Bütün göç tanımlarının ortak yönleri vardır. Bu ortak olan yönler, bir

kişinin olması (göçmen) ve bu kişinin belli bir yerden başka bir yere geçme fiilini meydana getirmesi gerekliliği söz konusudur. Bu eylemi meydana getirirken belli sebeplerin ve amaçların, yani illiyet bağının olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir.

Göçün Türleri:

Göçün çeşitli boyutları olmasından kaynaklı olarak, göç türlerini bir başlık altında toplamak imkânsız olmaktadır. Çünkü bazı göç olayları isteğe bağlı yapılırken, bazıları zorunluluk olarak yapılmakta veyahut bazı göç olayları ülke sınırlarının dışına doğru olurken, bazıları ülke sınırları içerisinde gerçekleşmektedir. Göçün tanımındaki bu farklılıklar sebebiyle göç türlerinde de farklılıklar mevcuttur.

Koçak ve Terzi (2012) ile Günay, Atılgan ve Serin (2017)'in yaptıkları çalışmalarda da göçleri iç ve dış göçler olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır. Ancak, bu iki ana başlıkların da kendi içinde yine aynı şekilde alt başlıkları mevcuttur. Örneğin; dış göçleri alt başlık olarak beyin göçü, işçi göçü ve mübadele göçü olacak şekilde sınıflandırmışlardır.

İç Göçler:

İç göçler de aynı ülke sınırları içerisinde meydana gelen göç hareketidir. Bu göç türü; kırsaldan kente, kentten kırsala veyahut bir bölgeden başka bir bölgeye doğru olmak üzere meydana gelen göç hareketleridir. İç göç hareketinde ülkenin nüfusunda herhangi bir değişiklik meydana gelmemektedir. Sadece göç alan şehirde ve bölgenin nüfus istatistiklerinde değişimler gözlenmektedir.

İç göçler kendi içinde mevsimlik göçler, sürekli göçler, geçici göçler, emek göçleri ve zorunlu göçler olmak üzere altıya ayrılmaktadır.

Dış Göçler:

Dış göçler, bireyin yaşadığı ülke sınırlarından çıkarak başka bir ülkede yerleşmek amaçlı olarak o ülkeye doğru gerçekleştirdiği göç hareketlerini ifade etmektedir. Bu hareket sonucunda her iki ülkenin de nüfus istatistiklerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Dış göçler hem gönüllü hem de zorunlu şekilde gerçekleşebilmektedir. Dış göçler kendi içinde beyin göçleri, işçi göçleri ve mübadele göçü olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Göçün türlerinin farklı olmasından kaynaklı olarak birçok göç kuramı da ortaya atılmaktadır. Bunlar; Ravenstein'in Göç Kuramı, Ulusaşırı Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, İtme ve Çekme Kuramı, Neoklasik Ekonomi Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Petersen'in Beş Göç Tipi Kuramı ve Merkez Çevre Kuramı'dır.

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇLER

Türkiye'nin göç hareketlerinde göç alan ülke olmasının nedenleri arasında; mültecileri, sığınmacıları ve göçmenleri ilgilendiren politikaları ve ülkenin jeopolitik konumu olarak Avrupa'ya geçişin kolay olmasından kaynaklı transit ülke olmasının büyük etkisi vardır.

1923-1960 Yılları Arasındaki Dış Göç:

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye çeşitli göç hareketlerine şahit olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda ulus-devletin homojenleştirilmesi amacıyla göç hareketleri gerçekleşirken; 1980 ve sonrasında küreselleşme, iletişim ve ulaşım ağlarının yaygınlaşması, Avrupa Birliğine üyelik sürecinin neden olduğu olumlu beklentiler, soğuk savaşların bitmesi, siyasi ve ekonomik dengesizlikler gibi çeşitli etkenler göç dinamiklerini etkilemiştir ve bu yüzden Türkiye'ye yönelik göçlerde değişiklikler meydana gelmiştir.

Cumhuriyet dönemindeki ilk göç hareketi, 1923 yılında gerçekleşen Lozan Anlaşmasından dolayı Türkiye'de bulunan Yunan ve Yunanistan'da bulunan Türk vatandaşların yer değiştirmesi, yani mübadele edilmesi ile gerçekleştirilmiştir (Kirişçi, 2002).

1924 yılında Yunanistan'da ortaya çıkan veba hastalığının Türkiye'deki bireylere serpmemesi için mübadele gerekli önemler altında gerçekleştirilmiştir. 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı İskân Kanunu onaylanmıştır. İskân Kanunu'na göre, Türkiye'deki iskân yerleri belirlenmiş, mülteci kelimesinin tanımı yapılmış ve kimlerin ülkeye alınıp alınmayacağı ve sağlık güvencesi ile ilgili kararlar verilmiştir (Resmî Gazete, 1934). İskân Kanunu'na göre Türk soyundan olan ya da Türk Kültürüne sahip bireylerin Türkiye'ye gelmelerinde kolaylık sağlanmış ve ülkeye taşınmalarına imkân verilmiştir. Türkiye'de bazı mesleklerin yapılması sadece Türk ve 35 yaşını doldurmamış bireylere verilerek ticarete millileşmeye gidilmeye de çalışılmıştır (Aktar, 2012).

1923-1936 yıllarında faşist topluluklar Türk azınlıklarına yönelik saldırılar düzenlemiş ve onları yaşadıkları yerlerden sürmek istemişlerdir (Şimsir, 1986). Yugoslavya için göçler ise,

1923-1933 yıllarında serbest göçmen, 1934-1940 yıllarında iskânlı göçmen ve 1934-1949 yıllarında serbest göçmen olarak Türkiye'ye göç etmişlerdir. Yugoslavya'nın gerçekleştirdiği göçün nedenleri; mali, dini ve milli sebeplerdir. Romanya için göçler ise, 1923-1938 yıllarında iskânlı göçmen, 1939-1960 yıllarında hem iskânlı hem de serbest göçmenler şeklinde gerçekleştirilmiştir (Ağanoğlu, 2001).

1952-1967 yıllarında Yugoslavya ve Makedonya ülkelerinde olan Türk azınlıkları Türkiye'ye göç etmişlerdir. 1950-1980 yılları arasında göçmen sayısında azalma meydana gelmiştir. Gelen göçmenlerde serbest göçmen statüsünde gelmektedir. Sağlık açısından ülkeye gelen göçmenler hemen sağlık kontrolünden geçmiş ve rahatsızlığı olanlar tedavi ettirilmiştir. Ayrıca göçmenlerin çoğunluk olarak yaşadıkları yerlere göçmen hastaneleri yapılmıştır (Değerli ve Karakuzu, 2016).

Tablo 1: 1923-1949 ve 1950-1959 Yılları Arasındaki Göçmen Sayısı

YILLAR	BULGARİSTAN	YUGOSLAVYA	YUNANİSTAN	ROMANYA	DOĞU TÜRKİSTAN
1923-1949	220,385	117,212	394,753	121,339	-
1950-1959	154,473	138,585	147,087	5	2593

Kaynak: Koçyiğit; 2020: 31

1960-2000 Yılları Arasındaki Dış Göç:

1968 yılında Türkiye'nin Bulgaristan'la imzaladığı "Yakın Akraba Göçü" anlaşması ile göç yeniden mümkün hale gelmiştir (Şimşir, 1986). Bu anlaşmadan sonra ilk göç 1989 yılında gerçekleştirilmiştir. Romanya'dan gelen göçmen sayısında ise bu dönemde azalma meydana gelmiştir. 1950-1979 yıllarında gelen göçmenler serbest göçmen statüsünde ülkeye giriş yapmışlardır. Göç eden bireylerin çoğu ülkelerinde olan baskı ve şiddetten kaçmak için göç etmişlerdir.

1970'li yıllardan sonra dış göç çeşitli şekillerde gerçekleşmeyi sürdürmüştür. İran Devrimi'nden kaçan kişiler, Afganistan'da olan savaştan kurtulmak isteyen Özbek Türkleri gibi buldukları ülkelere göre Türkiye cazip olmuştur. Bu yıllarda gelen bireyler genelde siyasi nedenlerden dolayı Türkiye'ye göç etmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012). 1970 ve daha sonrası yıllarda Türkiye göç veren ülke konumuna gelmiştir (İçduygu, 2006). Son yıllarda Türkiye'ye Suriye, Irak ve İran'dan göçler meydana gelmektedir. Türkiye'ye gelen göçmenler Türkiye

üzerinden Avrupa ülkelerine göç etmektedirler. Yakın dönemlerde Türkiye'nin almış olduğu göçlerin sebepleri şöyle sıralanabilir;

- İran'daki rejimin değiştirilmesi, Irak'taki Saddam rejimi sonucunda ülkelerin kendilerini toparlayamaması, Afganistan'daki savaş ve kaos ortamı,
- Suriye'deki iç savaş,
- Sovyetler Birliği'nin dağılması.
- Türkiye'ye eğitim için gelmiş olup sonradan ülkeye yerleşen bireyler de mevcuttur.

1980'lerin sonlarına doğru Bulgaristan'ın aşırı milliyetçi rejiminden kaçan Türkler Türkiye'ye doğru göç etmeye başlamıştır. Bu göçte 300.000 kişi Türkiye'ye gelmiştir. 1982'de Afganistan'daki savaştan kaçarak Pakistan'a göç eden 4163 Özberk Türkü, Türkiye'ye alınmıştır (Kirişçi, 1999).

1990'lı yıllarda Türkiye komşu ülkelerdeki bireylerin gelişleri gitgide artmıştır. Coğrafi konumdan ya da vizedeki kolaylıklardan kaynaklı olarak Azerbaycan, Yunanistan ve Bulgaristan gibi ülkeler için Türkiye bir tür cazibe merkezi haline gelmiştir. 2000'li yıllarda da göç hareketleri aynı şekilde ve artarak devam etmektedir (Akan ve Aslan, 2008). 1991-1992 yıllarında Bosna savaşından kaynaklı olarak savaştan sonra 25.000 Bosnalı ve 18.000 Kosovalı Türkiye'ye göç etmiştir. Fakat ülkelerinde sorunlar bittiği zaman birçok göçmen ülkelere geri gitmişlerdir. Diğer taraftan I. Körfez Savaşı sırasında Irak'tan Türkiye'ye doğru göç hareketliliği gerçekleştirilmiştir. Bu göç sonucunda Türkiye'ye 600.000 Irak vatandaşı gelmiştir (İçduygu, 1995).

İran'dan alınan göçlerin diğer bir dönemi de 1990-2000 yılları arasındaki göçlerdir. Bu göçlerin temeli ise bireylerin ülkelere dair olan inançlarını kaybetmeleri ve kötü siyasal ve sosyoekonomik şartlardır (Akhlaghiolaghi, 2019). 1988 yılında yaşanan Halepçe olayı ile insanların hayatını kaybetmesi göç hareketinin yaşanmasını mecbur kılmış; Türkiye'ye mülteci girişi olmuştur. Türkiye'ye gelen mültecilere kalacak yer, hastane ve güvenlik gibi imkânlar sağlanmıştır. 1991 yılı itibariyle bazı mülteciler Türkiye'de yaşamaya karar vermiştir (Kaynak, 1992).

1992-1998 yıllarında Bosna Hersek'ten Türkiye'ye göç olmuştur (Göç Tarihi, t.y.). Büyük çoğunluğu daha sonra Bosna Hersek'e geri dönmüştür (Karasu, 2018). 1994-1997

yıllarında Türkiye'ye ekonomik sebeplerden kaynaklı olarak göçlerde artışlar dikkat çekmektedir. 1998'de Kosova Özgürlük ordusu ile Sırp Polisleri arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Bu olaylardan dolayı Kosova'dan Türkiye'ye yönelik göç hareketi olmuştur (Göç Tarihi, t.y.). Arnavut gerilla örgütleri Sırbistan ve Makedonya da yaşayan Arnavutların Kosova'ya bağlanmışlar ve Makedonya'ya saldırmışlardır (Makedonya'dan Türkiye'ye Göç, 2001). Bu durumlardan dolayı Makedonya'dan Türkiye'ye göç gerçekleştirilmiştir (Göç Tarihi, 2019). 1952,1965-1966 ve 1977 yıllarında Afganistan, Pakistan ve Keşmir ülkeleri tarafından Türkiye'ye göç edilmiştir (turkistan.ihh.org.tr, 2007).

Tablo 2: 1960-1969 ve 1970-1979 Yıllarındaki Göçmen Sayısı

YILLAR	BULGARİSTAN	YUGOSLAVYA	YUNANİSTAN	ROMANYA	DİĞER ÜLKELER
1960-1969	2,582	42,512	2,081	259	1,047
1970-1979	13,892	2,940	-	147	139

Kaynak: Koçyiğit; 2007: 27

Tablo 3: 1980-1989 ve 1990-1999 Yılları Arasındaki Toplam Göçmen Sayısı

YILLAR	TOPLAM
1980-1989	223,589
1990-1999	77,622

Kaynak: Gürler; 2017: 44

2000 ve Sonrası Dış Göçler:

1995-2010 yıllarında Türkiye'ye sığınmak için birtakım ülkelerden başvurular yapılmıştır. Bu başvuruların çoğunluğunu İran, Irak ve Afganistan da yaşayan kişilerdir. 2006-2007 yılları arasında Irak'ta meydana gelen iç savaştan dolayı bireyler Türkiye'ye göç etmektedirler (Şahin ve Düzgün, 2015). 2007 yılından itibaren Bulgaristan vatandaşlarının Türkiye'ye olan ilgisi azalmıştır. 1995-2008 yılları arasında Türkiye'ye düzensiz olarak Afgan göçü hareketi gerçekleşmiş ve halihazırda bu göçün devam ettiği görülmektedir. Türkiye'ye yönelik önemli göçlerden birisi de 2011 yılından günümüze kadar devam eden Suriye göçüdür. Suriyeli bireylerin ülkelerinde meydana gelen iç savaştan dolayı kendi ülkelerine sınırı olan

Türkiye'ye göç etmişlerdir. Türkiye'yi hem transit ülke olarak hem de kalacak ülke olarak kullanmışlardır.

Türkiye, Suriyeli göçmenler için açık kapı ve geçici koruma ilkelerine dayanarak kabul etmiştir. 2014'ten bu yana Türkiye'deki en çok göçmen sayısı Suriyeli göçmenlere aittir. İçişleri Göç İdaresi verilerine göre son yıllarda göçmenlerin büyük bir kısmı Suriye, Afganistan, Pakistan ve Irak'tan gelmektedir. Dış göç hareketleri doğrultusunda zorunlu göçler ve sağlık faktörleri gibi nedenler kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Karpat'a göre (2013), günümüzde Türkiye'nin orta sınıf kategorisindeki nüfusunu göç eden bireylerden oluşmaktadır. Türkiye'ye yönelik olan dış göç için bütün yıllara bakıldığında zaman son 10 yıldır göçün daha yoğun olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye için göç hareketleri sadece dış göç olarak değerlendirmek imkânsızdır. Dış göçlerin yanında ülke içerisinde gerçekleştirilen göçler de vardır. Ancak, konu gereği sadece dış göçü detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Tablo 4: 2016- 2019 Yılları Arasında Gelen Göçmen Sayısı

YILLAR	2016	2017	2018	2019
Irak	70,865	97,054	110,567	83,829
Afganistan	27,850	37,747	44,977	47,228
Pakistan	1,113	1,467	2,680	4,532
Suriye	25,689	28,189	38,997	43,190
İran	15,539	17,794	31,922	42,351

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇÜN NEDENLERİ

Dış göçün olmasının birçok nedeni vardır. Ekonomik, sosyal, siyasal, demografik ve eğitim gibi başlıklar altında incelenmektedir. Farklı başlıklar altında incelenmesinin nedeni kimi bireyler daha fazla gelir kazanmak için, kimisi eğitim ve sağlık için, kimisi de savaş ortamından kaçmak için dış göç yapmaya gerek duymaktadırlar (Bayraklı, 2007). Göç alan ve göç veren ülkelerin göç sonucunda çeşitli sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bununla ilgili olarak birkaç örnek verilecek olursa;

- Nüfus sayısındaki dengesizlik ortaya çıkar,

- Kötü kentleşme artar,
- Sağlık ve güvenlik konusunda harcamalarda dengesizlik ortaya çıkar,
- İstihdam ve işgücünde sorunlar meydana gelir,
- Suç oranlarında artış görülür.

Ekonomik Nedenleri:

Dış göçün en önemli nedenlerinden birisidir. Göç alan ülkenin sermayesinin işgücünden fazla olduğu durumda işgücüne olan gereklilik artacağından dolayı ücretlerde bir artış meydana gelecektir ve bundan kaynaklı olarak bu ülkeye gelen göçmenlerin sayısında da artış yaşanacaktır. İlerleyen zamanlarda işgücü ve sermaye arasındaki fark azalacağı için işgücünde fazla meydana gelecek ve ücretlerde düşme olacaktır. Parasız (2002)'a göre, "göçün temelinde, bireyin gelirinden yaşamı boyunca faydasında yükseliş beklentisi vardır."

Sosyal Nedenleri:

Dış göçün sosyal nedenleri dini, kültürel ve sosyal yapı olarak ele alınmaktadır. Dini açıdan bireylerin göç etmesinin en başında gelen neden; din yönünden baskı görmeleri ve dinlerini değiştirmeye zorlanmaları sonucunda meydana gelen göçlerdir. Bireylerin yaşadıkları ülkede ortaya çıkan sosyal yapıyla alakalı anlaşmazlıklar ve sorunlar da göçe sebep olmaktadır. Örneğin; kan davası, kız kaçırma veya başlık parası gibi orada yaşayan toplumun huzurunu bozan olaylarda bireyler göç etmeye karar verebilmektedir (Taşçı, 2009).

Siyasal Nedenleri:

Göç edecek bireylerin ülkelerinde olan siyasi istikrarsızlık ve belirsizlikten dolayı göçler gerçekleştirilmektedir. Savaş veya savaştan dolayı evsiz kalmak, aç kalmak gibi nedenlerden ötürü bireyler kendi ülkelerini terk ederek yaşam şartları daha rahat olan bir ülkeye göç etmektedir (Kaya, 2003). Savaş ve baskılardan dolayı vasıflı bireylerde kendilerini göç etme mecburiyetinde hissederek göç etmektedirler.

Demografik Nedenleri:

Az gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarının fazla olması nüfusun gün geçtikçe artmasına neden olmaktadır. Nüfus artışından dolayı ülkedeki kaynaklar bireylere yetersiz kalmaktadır ve bunun sonucu olarak eğitim, kültür ve ekonomik sorunlar meydana gelmektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı bireyler göç etmeye karar verebilirler. Gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının düşük olmasına rağmen iş imkânları fazladır. İş imkânlarının fazla olması ancak işgücündeki kısıtlılık nedeniyle ücretlerin fazla olmasına sebep olmaktadır. Bu eksikleri tamamlamak için farklı ülke ya da firmalardan kendi ülkelerine göç etmelerini sağlamıştır (Kaya, 2003).

Eğitim Nedenleri:

Dış göçün nedenlerinden biri olan eğitimin temelinde ülkelerin birbirlerinden farklı eğitim sistemlerine sahip olması yatmaktadır. Gelişmemiş ülkelerde eğitime yapılan harcamalar az miktardadır. Bundan dolayı ülkedeki kimse eşit olarak eğitim hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Gelişmemiş ülkelerde doğum oranının fazla olmasından dolayı ailelerin nüfusları kalabalık olmaktadır. Ailede bulunan her birey eğitin hizmetini alamamakta veya eksik almaktadır. Ailelerde eğitime fazla önem vermemektedirler (Tatlıdil, 1997). Bu yüzden bireyler hem aile baskısından kurtulmak hem de iyi eğitim görmek için göç etmektedirler. Eğitim göçünü oluşturan bireylerin çoğu genç nüfustur. Bireyler daha iyi eğitim alabilmek için göç etmektedirler (Çetindaş, 2002).

Diğer Nedenleri:

Göç alan ülkelerin işgücünün farklı ekonomik ve sosyal maliyetlere katlanmak mecburiyetindedir. Bu maliyetler göç alan ülke için dezavantajdır. Göç alan ülkede yaşayan bireylerin zor iş alanlarında ve sektörlerinde çalışmak istememelerinden kaynaklanan işçi eksikliği o ülkeye göç eden bireyler tarafından kapatılmaya çalışılmaktadır (Seydioğlu, 1996). Çetindaş (2002)'a göre, Ar-Ge'ye yönelik faaliyetlere daha az önem verilmesi ile kaynak, rehberlik, vergi indiriminin az olması ve teşvik, buluşlardan kazanç elde edilmemesi, patentin işlevsizliği gibi olumsuzluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Aynı zamanda araştırma imkânlarının, desteğin fazla olması, buluşların yüksek gelir kazandırması, iyi araştırma koşulları, tecrübe edinme ve destek hizmetlerinin fazla olması gibi olumlu şeylerle de göç etmeye karar verilebilmektedir.

Sağlık imkânlarının yetersiz olmasından kaynaklı olarak bireyler sağlık imkânlarının iyi olduğu yerlere veya ülkelere göç etme eğilimi göstermektedirler. Göç eden bireylerin etkilendiği bir diğer etken de çevresel olaylardır. Örneğin; bir bölge depremde şiddetli şekilde etkileniyorsa bireyler o bölgeden veyahut ülkeden göç edebilirler.

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇÜN ETKİLERİ

Değişen ve hızla büyüyen göç hareketlerinin olduğu Türkiye için aldığı göçten kaynaklı olarak ülkeyi ve gelen bireyleri etkileyen birçok durumla karşı karşıya kalabilmektedir. Göç etmeye karar veren bireyler hem kendi ülkelerinin, kültürlerine ve çalışma koşullarına hem de başka bir ülkenin yaşama şartlarına, kültürlerine ve çalışma koşullarına göre göç kararı vermektedir. Ve böylece menşe ülkeyi ve varılacak ülkeyi ekonomik ve toplumsal olarak etkilemektedir (Karpat, 2003).

Ekonomik Etkileri:

Dış göçün en önemli nedenlerinden birisi ülkede mevcut olan işsizliktir. Bireyler daha iyi koşullar da çalışmak veya iş bulmak ümidiyle diğer ülkelere doğru göç hareketini başlatırlar (Karakuş, 2006). Gelişmiş kentlerde mesleki olarak uzmanlaşmış ve alanlarında tecrübeye sahip bireyler iş için tercih edilmektedir. Ancak, başka ülkelere gelen bireylerin eğitim düzeyleri ve tecrübeleri gelişmiş kentlere uygun olmadığı için bir süreliğine de olsa iş bulmak konusunda zorluk çekebilmektedirler. Bu süre zarfında ekonomik olarak sorunlar ortaya çıkmaktadır. Göç eden bireyler iş bulana kadar yanında olan gelirlerini kullanmakta ya da borçlanmaktadır (Kazgan, 1999).

Sosyal Etkileri:

Dış göçün gerçekleşmesi ile yerleşim problemleri de ortaya çıkmaktadır. Göç eden insanlar konutlaşma problemlerine neden olmaktadır. Konutlaşma problemlerinden kaynaklı olarak gecekondulaşma meydana gelmektedir (Kazgan, 1999). Gecekondularda yaşayan aileler geldiklerin ülkenin değerlerini ve alışkanlıklarını sürdürmektedir. Bu yüzden hem kent hem de köy özelliği olan aileler bir arada yaşamaktadırlar. Bu aileler bir yandan tarım ile uğraşmak isterken diğer yandan da fabrikalarda çalışmak istemektedirler (Yasa, 1970). Bütün bunlardan kaynaklı olarak hem ülkelerinde yaşayan vatandaşlar hem de göç eden vatandaşlar birbirleri ile ilişki halinde bulunabilecekleri için birbirlerinden etkilenmektedirler.

Kültürel Etkileri:

Dış göç sonucunda göç eden bireyler bir süre hem kendi kültürlerini hem de geldikleri ülkenin kültürlerini bir arada taşımaktadırlar. Yaşadıkları şehirlerde geniş bir topluluğa sahip olan göç etmiş bireyler zamanla kent kültüründe de değişikliklere neden olabilmektedirler. Bundan dolayı kentlerde başka ülkelere ait kültürleri ve değerleri taşımaktadırlar. Dış göçten dolayı etkilenen diğer kültürel neden de dil problemidir. Göç eden bireyler gittikleri ülkedeki dile yabancılık çektiklerinden dolayı iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar (Oktik, 1997).

Demografik Etkileri:

Göçle birlikte nüfusta meydana gelen artıştan dolayı iktisadi büyümeyi olumlu veya olumsuz bir etkisinin olacağı kanısına varılmıştır. Dış göç sonucunda olağan olmaya bir şekilde nüfus artışının gerçekleşmesi göç edilen ülkenin nüfus artış hızını etkileyen önemli bir faktördür. Göç alan ülkede, konut, okul, yol ve sağlık gibi sermaye yatırımı gerektiren durumlarda artış meydana gelmektedir.

Diğer Etkileri:

Dış göçün etkileri ekonomik, sosyal ve kültürel olmasının dışında etki ettiği birçok faktör mevcuttur. Örneğin; çarpık kentleşme, ulaşım, elektrik, su miktarı, doğal gaz gibi faktörlerin kullanımı da etkilenmektedir. Bu alt yapıların düzeltilmesi ya da geliştirilmesi için yapılan maliyetlerde de artış gözlenmektedir. Bu eksiklikler giderilmeye çalışırken kentlerdeki çevre kirliliğinde de artış gözlenmiş ve kontrol edilemeyecek bir durum olmuştur (Dinçer, 1997).

ERZURUM'A YÖNELİK DIŞ GÖÇ

Erzurum, Anadolu'nun doğusunda yer alan önemli yerleşim yerlerinden birisidir. Sınır şehirlerinden biri olmamakla birlikte stratejik konumu ile Anadolu'dan ülkenin batı kısmına geçmek isteyenler için bir geçiş şehridir. Kafkaslardan, Orta Asya ve Ön Asya'dan göçlerin uğrak noktasıdır. En önemli göç hareketi, Orta Asya'dan gelip İran üzerinden Anadolu'ya geçen Türkler tarafından gerçekleştirilmiştir. Erzurum Anadolu'nun giriş kapısı niteliindedir. Erzurum'un tercih edilmesindeki neden demografik ve sosyokültürel etkenlerdir.

Bireylerin Anadolu'ya göç etmelerinin nedeni zorlukların yanında daha iyi yaşam şartlarına sahip olmasından dolayıdır. İkametgâh izniyle Erzurum'da yaşayan göçmenlerin sayısı 5000'dir.

Afganlı göçmenler doğal afetler, iç çatışmalar gibi nedenlerden dolayı ülkelerini bırakarak Türkiye'ye ve özellikle Erzurum'a göç hareketi gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'de olan Afganlı göçmenlerin sayı gün geçtikçe artış göstermektedir. Erzurum'da diğer ülkelerin göçmenlerinin sayılarından daha fazla Afgan göçmeni yaşamaktadır. Afganlar Türkiye'nin doğu tarafını daha çok tercih etmektedirler. Ülkelerinin sorunlarından kaçarak göç eden bireyler için aynı sorunlar göç ettikleri ülkelerde devam etmektedir. Afganlı göçmenler Türkiye'ye gelirken İran üzerinden giriş yapmaktadırlar. İran'ı seçmelerinin en önemli nedeni İran'da Afganlı bireylerin sayıca çok olmasıdır.

2011 yılında Suriye'de baş gösteren iş savaştan dolayı Suriyeli göçmenler de Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmıştır. Halihazırda Türkiye'nin bütün şehirlerine dağılmış durumdadırlar. Göçmenler ilk önce sınırlarına yakın olan şehirlerde kalmaya başlarlar. Daha sonra yetersiz gelen iş imkânları, iyi koşullarda yaşamak istemeleri gibi nedenlerden dolayı ülkenin iç kısımlarındaki şehirlere tekrardan göç ederler. Bu açıdan niteliksiz işgücünün olduğu şehirleri tercih etmişlerdir. Suriyeliler diğer şehirlere nazaran Erzurum'u daha az tercih etmektedirler.

Tablo 5: Geçici Koruma Kapsamında Erzurum İlindeki Suriyeli Göçmenler

	KAYIT EDİLEN SURIYELİ	İL NÜFUSU	KAYITLI NÜFUSU İLE İL NÜFUSUNUN KARŞILAŞTIRILMA YÜZDESİ
Erzurum	1.141	753,742	0.15%

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı

Göçmenlerin Erzurum'u tercih etmelerindeki sebepleri; daha kolay yaşayabilmeleri, niteliksiz işgücünün fazla olması ve daha önceden yerleşen tanıdıklarının olmasıdır. Göçmenler Erzurum'u daha çok transit olarak kullanmaktadır. Erzurum'da bir zaman yaşayan göçmenler daha sonra iş imkânlarının daha iyi olduğu illere göç etmektedir.

ERZURUM'A YÖNELİK DIŞ GÖÇÜN NEDENLERİ

Erzurum'a yönelik dış göçün olmasından birçok neden vardır. Bu nedenler; ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel, sağlık sorunları, savaştır. Göçmenlerin ekonomik açıdan daha iyi şartlarda çalışacağını düşünmesi ve az ücretli işlerin Erzurum'da olmasından dolayı göç etmektedir. Bireyler bazen sağlık sorunları, güvenlik sorunları, dini sebepler, savaş ve doğal afet gibi sebeplerden dolayı başka ülkelere göçmekte bazen de eğitim için, iyi ekonomik şartlara ulaşmak ya da refah düzeylerini arttırmak için göç etmektedirler.

Afganistan ve Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı yaşanan güvenlik sorunları yüzünden bireyler göç etmek zorunda kalmışlardır. Güvenlik sorununun yanında ekonomik şartlar da çalışmak için gerçekleşir ve böylece ekonomik sebepli olarak gerçekleşen göç kategorisi ortaya çıkmış olur. Afganistan'dan gelen göçmenlerin çoğunluğu ülkelerinde yaşanan savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmişlerdir. Erzurum'u seçmelerindeki en büyük neden de ekonomik şartların ülkelere göre iyi olması ve niteliksiz işgücüne daha çok ihtiyaç duymasıdır. Suriyeli göçmenler de Afganlı göçmenlerle aynı sebeplerden dolayı göç etmişlerdir. Her iki ülkenin göçmenleri onlardan önce göç eden bireylerin tavsiyesi ve desteği ile Türkiye'yi ve Erzurum'u tercih etmektedirler. Ayrıca ekonomik sebep olarak kendi ülkelerinde az kazanan Afgan ve Suriyeli göçmenler daha fazla kazanma ümidiyle Türkiye ve Erzurum'a göç etmişlerdir.

Göçmenlerin Türkiye'yi ve Erzurum'u seçmelerindeki bir diğer neden ise, dini yönden ilin uyumlu olmasıdır. Göçmenlerden bazıları güvenlik ve sağlık sorunlarının dışında eğitim için de göç etmiştir. Ve yine eğitimleri bittikten sonra Türkiye ve Erzurum'da kalmaya devam etmişlerdir. Kalmaya devam eden bireyleri yanlarına ailelerini veya yakınlarını da çağırmıştır. Erzurum'da hava şartlarından dolayı zorlansalar da niteliksiz işgücünde çalışma ve çeşitli yardımlardan yararlanma motifi kalıcı olmalarında etkili olmuştur.

ERZURUM'A YÖNELİK DIŞ GÖÇÜN ETKİLERİ

Göç ettikleri ülke veya şehirlerde ilk zamanlar ekonomik sorunlar çeken bireyler daha sonra niteliksiz işlerde çalışmaya başlarlar. Az ücret karşılığında çalışmaktadırlar. Okul çağında olan göçmenler dil ve kültür yönünden sorunlar çektiği için eğitim alamama durumunda kalmaktadırlar. Bireylerin hem göç ettikleri ülkede yaşadıkları sorunlar hem de göçmen olarak geldikleri ülkede yaşadıkları sorunlardan dolayı psikolojik olarak etkilenmektedir.

Afgan ve Suriyeli göçmenlerle dini olarak benzerlikler olsa da dil ve kültür yönünden farklılıklar vardır. Ve bunun sonucunda göçmenler ilk zamanlar iletişimsizlikten dolayı zorluk çekmektedir, ama zamanla Türkçeyi öğrenerek kültürel farklılıktan dolayı başta zorluk yaşasalar da zamanla Türkiye kültürüne ayak uydurabilmektedirler. Göçmenlerin, kendilerinden önce Türkiye'ye gelen bireyler veya yakın coğrafya olarak bilgi sahibi olmalarından dolayı entegrasyon süreci daha hızlı olmaktadır. Erzurum'da yaşayan vatandaşlar ve gelen göçmenler iletişim halinde oldukları için birbirlerinden etkilenmektedirler.

YAPILAN ANKET ÇALIŞMASI ANALİZLERİ

Erzurum ili merkezinde bulunan İl Göç İdaresinden alınan verilere göre 5000 göçmen olduğu tespit edilmiştir. Alınan veriden yola çıkarak anket yapılması gereken göçmen sayısı yukarıda yazılı olan hesaplama formülüyle hesaplanmıştır. %95 güven aralığı ve %5 hata payına göre, formülden hesaplanarak 356 sonucuna varılmıştır. Ancak, anketlerde %20 hata payı da eklenerek 429 anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması 26 Aralık 2022- 26 Nisan 2023 tarihleri arasında yapılmıştır. Eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesi sonucunda 355 anket değerlendirilmeye alınmıştır.

Medeni Durumları ile Göç Ettikleri Ülkeler Arasındaki İlişki:

Göçmenlerin demografik özellikleri ile göç ettikleri ülkeler arasındaki ilişki olup olmadığının belirlenmesi için Ki-Kare Analizi uygulanmıştır.

Bu veriler Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Göç Ettikleri Ülkeler ile Medeni Durumları Arasındaki İlişkiler

Göç Ettikleri Ülkeler	Medeni Durum			TOPLAM
	Bekâr	Evli	Boşanmış/Dul	
Suriye	9	11	7	27
Afganistan	67	94	48	209
Irak	24	27	11	62
İran	15	25	14	54
Diğer	3	0	0	3
TOPLAM	118	157	80	355

Yapılan Ki-kare analizi sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,05'ten büyüktür ve 0,05 anlamlılık seviyesinde göçmenlerin göç ettikleri ülkeler ile medeni durumları arasında ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuçlar ışığında; evli göçmenlerin genellikle Afganistan'dan gelen göçmenlerin tercih ettiği görülmüştür.

Medeni Durumları ile Göç Nedenleri Arasındaki İlişki:

Göçmenlerin demografik özellikleri ile göç nedenleri arasındaki ilişki olup olmadığının belirlenmesi için Ki- Kare Analizi uygulanmıştır.

Bu veriler Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Medeni Durumları ile Göç Nedenleri Arasındaki İlişki

Göç Nedenleri	Medeni Durum			TOPLAM
	Bekâr	Evli	Boşanmış/Dul	
İç savaş ve kargaşa	40	41	17	98
Ekonomik zorluklar	49	68	41	158
İklimsel zorluklar	11	30	16	57
Diğer	18	18	6	42
TOPLAM	118	157	80	355

Yapılan Ki-kare analizi sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,05'ten büyüktür ve 0,05 anlamlılık seviyesinde göçmenlerin göç nedenleri ile medeni durumları arasında ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuçlar ışığında; evli göçmenlerin genellikle ekonomik zorluklardan dolayı tercih ettiği görülmüştür.

Medeni Durumları ile Göç Güzergahları Arasındaki İlişki:

Göçmenlerin demografik özellikleri ile göç güzergâhları arasındaki ilişki olup olmadığının belirlenmesi için Ki- Kare Analizi uygulanmıştır.

Bu veriler Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Medeni Durumları ile Göç Güzergâhları Arasındaki İlişki

Göç Güzergâhı	Medeni Durum			TOPLAM
	Bekâr	Evli	Boşanmış/Dul	
Doğrudan ülkeden Erzurum'a	30	61	24	115
Ülkeden Türkiye'nin başka şehrine daha sonra Erzurum'a	86	94	49	229
Diğer	2	2	7	11
TOPLAM	118	157	80	355

Yapılan Ki-kare analizi sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçüktür ve 0,05 anlamlılık seviyesinde göçmenlerin göç güzergâhları ile medeni durumları arasında ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar ışığında; evli göçmenlerin ülkelerinden Türkiye'nin başka şehrine ve daha sonra Erzurum'a gelmeyi tercih ettiği görülmüştür.

Medeni Durumları ile Göçü Kimlerle Yaptıkları Arasındaki İlişki:

Göçmenlerin demografik özellikleri ile göçü kimlerle yaptıkları arasındaki ilişki olup olmadığının belirlenmesi için Ki- Kare Analizi uygulanmıştır.

Bu veriler Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Medeni Durumları ile Göçü Kimlerle Yaptıkları Arasındaki İlişki

Göçü Kimlerle Yaptı	Medeni Durum			TOPLAM
	Bekâr	Evli	Boşanmış/Dul	
Tek başına	68	43	28	139
Eşim ve çocuklarımla	3	94	26	123
Annem ve babam ve kardeşlerimle	40	12	15	67
Arkadaşlarımla	7	8	11	26
TOPLAM	118	157	80	355

Yapılan Ki-kare analizi sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçüktür ve 0,05 anlamlılık seviyesinde göçmenlerin göçü kimlerle yaptıkları ile medeni durumları arasında ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar ışığında; evli göçmenlerin genellikle eşi ve çocuklarıyla gelmeyi tercih ettiği görülmüştür.

Medeni Durumları ile Erzurum'dan Başka Bir ile Gitmeyi Düşünmeleri Arasındaki İlişki:

Göçmenlerin demografik özellikleri ile Erzurum'dan başka bir ile gitmeyi düşünmeleri arasındaki ilişki olup olmadığının belirlenmesi için Ki- Kare Analizi uygulanmıştır.

Bu veriler Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Medeni Durumları ile Erzurum'dan Başka Bir ile Gitmeyi Düşünmeleri Arasındaki İlişki

Erzurum'dan Başka Bir ile Gitmeyi Düşünüyor musunuz?	Medeni Durum			TOPLAM
	Bekâr	Evli	Boşanmış/Dul	
Evet	55	79	27	161
Hayır	63	78	53	194
TOPLAM	118	157	80	355

Yapılan Ki-kare analizi sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,05'e eşittir ve 0,05 anlamlılık seviyesinde göçmenlerin Erzurum'dan başka bir ile gitmeyi düşünmeleri ile medeni durumları arasında ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar ışığında; evli göçmenlerin Erzurum'dan başka bir ile gitmeyi düşündükleri görülmüştür.

Medeni Durumları ile Erzurum'da Yaşamaktan Memnurlukları Arasındaki İlişki:

Göçmenlerin demografik özellikleri ile Erzurum'da yaşamaktan memnurlukları arasındaki ilişki olup olmadığının belirlenmesi için Ki- Kare Analizi uygulanmıştır.

Bu veriler Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Medeni Durumları ile Erzurum'da Yaşamaktan Memnurlukları Arasındaki İlişki

Erzurum'da Yaşamaktan Memnurlukları	Medeni Durum			TOPLAM
	Bekâr	Evli	Boşanmış/Dul	
Evet	49	58	33	150
Hayır	69	89	47	205
TOPLAM	118	157	80	355

Yapılan Ki-kare analizi sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,05'ten büyüktür ve 0,05 anlamlılık seviyesinde göçmenlerin Erzurum'da Yaşamaktan Memnurlukları ile medeni durumları arasında ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuçlar ışığında; evli göçmenlerin genellikle Erzurum'da yaşamaktan memnun olmadıkları görülmüştür.

SONUÇ

Türkiye'ye yönelik dış göçler kimi zaman artmakta ve kimi zaman azalmaktadır. Türkiye'de yoğunlukla Suriyeli ve Afganlı olmak üzere birçok ülkeden göçmen yaşamaktadır. Göçmenler Türkiye'yi ülke sınırlarına yakın olması ve Orta Asya ve Avrupa'ya daha kolay geçiş sağlayabilecekleri için tercih etmektedirler. Yıllar içinde ülkeye gelen göçmenlerin geliş nedenleri o dönemin şartlarına göre farklılıklar göstermektedir. Dış göçün artması ile birlikte ülkenin ekonomisi, siyasi yapısı, alt yapısı, eğitim ve sağlık gibi durumlarda etkilenmektedir.

Türkiye'yi ve Erzurum'u tercih eden göçmenler kendi ülkelerinde yaşanan siyasi nedenlerden dolayı, iklimsel zorluklar ve ekonomik nedenlerden dolayı gelmektedirler. Gelen göçmenlerin birçoğu kültürel ve dil yönünden zorluklar yaşamaktadırlar.

Türkiye'ye gelen göçmenlerin nasıl ve ne yönde etkilediğine dair daha iyi bir açıklama yapabilmek adına örneklem sayısını belirlemek için %95 güven aralığı ve %5 hata payına göre, formülden hesaplanarak 356 sonucuna varılmaktadır. %20 hata payı da eklenerek 429 anket çalışması Erzurum il göç idaresine gelen göçmenler üzerinden yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu anket çalışmaları sonucunda eksik ve hatalı olanları çıkartarak 355 ankete analiz yapılmıştır. Anket verileri SPSS 20,0 istatistik programında betimsel Ki-Kare Analizi verilerine bakılarak gerçekleştirilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda göçmenlerin en çok Afgan uyruklulardır. Gelme nedenlerinin ekonomik zorluklardan kaynaklanmaktadır. Erzurum'a Türkiye'nin bir başka şehrine gittikten sonra gelmektedirler. Göçmenler eşleri ve çocukları ile göçü gerçekleştirmektedirler. Erzurum'dan bir başka ile gitmeyi düşündükleri ve Erzurum'da yaşamaktan memnun olmadıkları görülmektedir.

Sonuç olarak; göçmenler Türkiye'yi ve Erzurum'u adeta bir durak yeri olarak, yani diğer ülkelere göçmek için tercih etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Arslan N. & Yıldız K. (2019). “Türkiye’de Uluslararası Göç ve Sosyo –Ekonomik Yardımlar: İnançlar ve Gerçekler”. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, Sayfa 241-258.
- Atasayar, T. (2018). 1923’ten Günümüze Türkiye’ye Yapılan Göçler ve Kültürel Etkileri, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, İ. (2016). Dış Göçlerin Türk Ekonomisine Etkileri: Suriye Kaynaklı Dış Göçün İktisadi Açından İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Boz, D. (2016). “Dış Göçler Olgusu ve Etkisi: Türkiye-Suriye Üzerine Bir İnceleme”, Sosyoekonomi, Vol. 24(30), 147-153.
- Demirhan İnceliler, N. (2019). 1923 Yılından Bugüne Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Demiryürek, T. (2020). Dış Göç ile Gelen Göçmenlerin Çevresel Koşulların Araştırılması: Çanakkale Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Karasu, M.A. (2018). “Türkiye’ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri; Paradoks Ekonomi”, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 2018, Cilt 14, Sayı-1, ss: 21-41.
- Maral, F. (2010), Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 Göçü, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Tamer, M. (2020), “Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz”. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7(60), 2808-2818.
- Ünsal (2019), “Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 18, 2019, ss. 50-61.
- Youssouf (2019); Zorunlu Göç Uyum Sorunları; Erzurum Örneği, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ ve POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue 2, Sayfa/Page: 267-283

Yıl: 2023

ISSN: 1305-7979

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

Editörler / Editors in Chief

Baş Editör

Prof. Dr. Sema AY

Alan Editörü

Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN

Teknik Editör

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER

**TARANDIĞIMIZ
INDEXLER**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet MUTLU (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Rasim AKPINAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHAN'TİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa KOCALOĞLU (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Işın KIRIŞKAN (Giresun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖNGEN BİLİR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy SOYDAN (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZALPIN (Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi

Yıl: 2023, Cilt/Vol: 19, Sayı/Issue: 2

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Lütfü ÖZTÜRK	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal DEĞER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Nazlı Yücel BATMAZ	ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Serkan ÖZDEMİR	BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Sevgi SEZER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARAKOÇ	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Can POLAT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE’DE POPÜLİST SİYASET BAĞLAMINDA SÜLEYMAN DEMİREL

Ekin ERDEM

*Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ana Bilim Dalı*

ORCID: 0000-0002-6108-9606

erdm.ekn@gmail.com

Ali Can AYBAY

*Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ana Bilim Dalı,*

ORCID: 0000-0003-1432-755X

alicanaybay8@gmail.com

ÖZET

Popülizm, 18. Yüzyıl’ın sonlarından itibaren siyasal düşünceler tarihinde yer alan belli başlı yaklaşımlardan biridir. Popülizm ile ilgili araştırmalar; ampirik, tarihselci ve söylem temelli olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada Süleyman Demirel’in popülizmi, öncelikli olarak kullandığı siyasal söylem üzerinden ele alınmaktadır. Demirel’in Adalet Partisi ile başlayan (1964-1980), Doğru Yol Partisi (1983-1993) ve Cumhurbaşkanlığı (1993-2000) ile devam eden siyasal kariyerinin popülist karakteri, araştırmanın ana çerçevesini oluşturmaktadır. Seçmen kitlelerini yakalayabilmek adına siyasi faaliyetlerini popülist çizgide sürdürmesi, onun siyasal iletişimdeki duruşunu ve yöntemini açıklamaktadır. Araştırmada, Türkiye’nin siyasal hayatında önemli bir rolü olan popülizmin tarihsel kaynakları ve Demirel Hükümetleri sonrasında Türkiye siyaseti üzerindeki etkilerine de değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Süleyman Demirel, Siyasal Söylem, Siyasal İletişim.

SULEYMAN DEMIREL IN THE CONTEXT OF POPULIST POLITICS IN TURKEY

Ekin ERDEM

*Dr. Lecturer, İzmir Democracy University, Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Political Science and Public Administration, Main Department*

ORCID: 0000-0002-6108-9606

erdm.ekn@gmail.com

Ali Can AYBAY

*Graduate Student, İzmir Democracy University, Social Sciences Institute, Political Science
and Public Administration, Main Department,*

ORCID: 0000-0003-1432-755X

alicanaybay8@gmail.com

ABSTRACT

Populism has been one of the main approaches in the history of political thought since 18th Century. Studies on populism can be classified as empirical, historicist and discourse-based researches. In the literature, there exist empirical, historical and discourse-based approaches on populism. Today discourse analysis seems to have gained an important place among them. In this study Süleyman Demirel's populism is primarily discussed through his discourses. The populist dimension of Süleyman Demirel's career, which starts with the leadership of Justice Party (1964-1980), continued with True Path Party (1983-1993) and his Presidency (1993-2000) constitutes the main theme of this research. The populist line which he adopted to catch the electorate, reveals his stance and method in political communication. In this study, the historical sources and effects of populism, which played an important role in political life of Turkey, even after Demirel, are also mentioned.

Key Words: Populism, Süleyman Demirel, Political Discourse, Political Communication.

1) GİRİŞ

Süleyman Demirel'in gerek başbakanlık gerek muhalefet liderliği gerekse cumhurbaşkanlığı döneminde izlemiş olduğu halkla yakınlık kurma yöntemi günümüze kadar çeşitli medya, siyaset ve sosyoloji çalışmalarına konu olmuştur. Literatür taramasında Süleyman Demirel'in medya, eğitim, meclis konuşmaları, askeri darbelere bakış açısı, Türkiye'de siyasal akımlar karşısındaki tutumu gibi birçok araştırma yer almaktadır. Ayrıca popülist çizgi ile dolaylı bir ilişki kuran çalışmalar da mevcuttur. Bu bilgiler ışığında araştırmanın içeriğini popülizm ve Süleyman Demirel ilişkisinde sınırlı tutmak ilk amaç olarak belirlenmiştir.

Üç aşamadan oluşan araştırmada, ilk olarak popülizm üzerine yazılmış kaynaklardan popülizm kavramının etimolojisine, tanımlamalarına, ortak yapısal özelliklerine, boyutlarına, dışlayıcılık ve kapsayıcılık yönlerine değinilmektedir. Popülizmi ele alan araştırmaların hangi teorik yaklaşım çerçevesinde yapıldığı irdelenmekte ve "popülist söylem" yaklaşımı üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde, Süleyman Demirel'in siyasi faaliyetleri, bulunduğu parti ve unvanları, siyasetteki genel tutumu ve popülist tutumunun genel karakteristikleri açıklanmaktadır. Son bölümde ise Süleyman Demirel'in bazı faaliyet ve söylemlerine ilişkin popülist yaklaşımını göstermek hedeflenmiştir.

Araştırmanın, Süleyman Demirel'in siyasi hayatında popülist söyleminin ona iktidar yolunu açan rolünü göstermek, popülizm kavramının Türkiye'de yansımalarını analiz edebilmek, ileride yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için Süleyman Demirel'in popülist gelenekteki konumunu sunmak gibi içerimler de bulunmaktadır.

2) YÖNTEM

Uluslararası siyaset gündeminde giderek daha yaygın olarak yer almaya başlayan popülizm akımı, kökleri 18. Yüzyıl'a kadar dayanan bir düşünsel arka plana sahiptir. Popülizm, Latin Amerika'da genel olarak sol, Kıta Avrupa'sında sağ tandanslı akımlara yönelik olarak kullanılan bir tabirken, Birleşik Devletler'de gerek Demokrat gerek Cumhuriyetçi başkanların politikalarını ifade etmek için başvurulan bir kavram olmuştur (Mudde ve Kaltwasser, 2019, s. 11). Türkiye'de ise Jön Türklere kadar dayandırılabilir bir geçmişi olan popülizm, en tanınmış temsilcilerini çok partili demokratik hayata geçişi izleyen dönemde bulmuştur.

Bu araştırmada popülizm kavramının teorik çerçevesi incelenmiş, Türk siyasi hayatının önde gelen siyasetçilerinden biri olan Süleyman Demirel'in hayatı ve söylemleriyle ilişkisi analiz edilmiş olup, literatür bu sırayla takip edilmiştir. Bu çalışmanın günümüz dünyasında hala süregelen popülizm düşüncesinin Süleyman Demirel üzerinden yorumlanması yapılarak, literatürde bu konu üzerinden çalışacak araştırmacılara temel teşkil etmesi hedeflenmiştir.

3) POPÜLİZM ÜZERİNE

Popülizm, gündelik yaşamda çok sık kullanılan bir kavram olmakla birlikte siyasi literatürde bağımsız bir fenomen olarak ortaya çıkışı ancak 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında gerçekleşmiştir (Köroğlu, 2020, s. 74). Kimi kaynaklarda, popülizmin yeşerdiği ilk yer Çarlık Rusya'sı olarak kabul edilirken (Toprak 2014, s. 8), iktidar ideolojisi olarak popülizmin ilk olarak Latin Amerika'da görüldüğünü belirten kaynaklar da mevcuttur (Fedayi ve Yıldırım, 2019, s. 1861).

20.Yüzyıl'a kadar kimi zaman sağ, kimi zaman sol tandanslı bir siyaset anlayışı olarak değerlendirilen popülizmin 1980'lerden itibaren sosyalist ideolojinin mevzi kaybetmesiyle birlikte, Avrupa'da yükselen aşırı-sağ akımlara kaynaklık ettiği de gözlemlenebilir (Yetkin, 2016, s. 69).

Tarihsel süreçte popülist aktörlerin belli başlı üç özelliği ön plana çıkmaktadır: İlk olarak, popülistler siyasi iktidarı "kolonize etmeye", bir anlamda devlet erkiyle özdeşleşmeye çalışırlar. Macaristan ve Polonya modelleri buna örnek gösterilebilir (Müller, 2021, s. 63). İkinci olarak popülistler, "halk" olarak tanımladıkları geniş kitle adına elitlere ya da "ötekiler"e karşı ayrımcı tercihlerde bulunabilirler. Son olarak, yine "halk" olarak adlandırılan taraftar kitle, popülist politikacılar eliyle, zaman zaman hukuki denetimin dışında bir iktidarın kurulmasında araçsallaştırılabilir (Müller, 2021, s. 64).

Popülizm kavramını tanımlarken düşünürler, bu kavramın çok anlamlı ve buna istinaden de tanımlanmasının güç olabileceği kanısında birleşmişlerdir (Fedayi ve Yıldırım, 2019, s. 1859). Popülizm kavramının etimolojik kökenine bakılacak olursa, Latince'de halk anlamına gelen "populus" -sıradan insanlar (avam)- kelimesiyle olan bağına dikkat çekmek gerekir (Köroğlu, 2020, s. 75). Kavram biraz daha geliştirildiğinde, "siyasi halkçılık", halka yapılan çağrıya dayanan söylem, davranış ve planlamalar birleşimi olarak karşımıza çıkar ve popülizmin elitlere, toplumdaki farklılıklara ya da çeşitli yorumlarıyla bireyciliğe karşıt bir düşünce akımı olduğu ileri sürülebilir (Yetkin, 2016, s. 70).

Popülizmin bir başka tanımı, “*Toplumun nihai bir biçimde “saf halk”a karşı “yozlaşmış seçkinler” olarak iki karşıt kampa ayrılmış olarak ele alan ince merkezli bir ideoloji*” şeklindedir (Mudde ve Kaltwasser, 2019, s. 16). Bu tanımlamada yer alan “ince merkezli” ifadesi, popülizmin çok anlamlılığını ve istenen içeriğe göre yoğrulabileceğini göstermektedir. Benjamin Moffitt ise popülizmin her şeyden önce bir “siyasal üslup” olduğunu ileri sürmekte ve onun özellikle medya ile ilişkisi göz önünde tutularak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Moffitt, 2021, s. 224).

Bunlara ek olarak, “genel irade” kavramının da popülizmle yakın bir ilişkisi mevcuttur. Bu sebeple Jean- Jacques Rousseau’nun “Genel İrade” (Volante Generale) ve “Herkesin İradesi” (Volonte de Tous) kavramlarının hatırlanması gerekir. Bu kavramlardan ilki halkın kendi koyduğu yasaya tâbi olmasını tanımlarken, ikincisi belirli bir zamanda, şahısların özel çıkarların toplamını ifade etmektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2019, s. 28). Buna bağlı olarak popülist aktörler arasında zaman zaman temsilî demokrasilerin Rousseau’cu eleştirisine de rastlanmaktadır (Mudde ve Kaltwasser, 2019, s. 28- 29).

Popülizme yönelik belli başlı üç yaklaşım bulunmaktadır. İlki hareketin ortaya çıkışına ve özelliklerini analiz etmeye dayalı, tarihsel yönün ağırlıklı olduğu “Ampirik Çalışmalar ve Genellemeler”; ikincisi, ekonomik ve sınıfsal temelde analizlerin belirleyici olduğu “Tarihsel Materyalist Yaklaşım”, sonuncusu ise popülizmin bir politik ya da sosyal söylem etrafında oluştuğunu savunan ve bu söylemin nasıl sorusuna verilen cevaplara dikkat çeken “Söylem Yaklaşımı”dır (Köroğlu, 2020, s. 79- 84).

Popülizmin genel-geçer ve kabul gören özelliklerinin, seçkincilik aleyhtarlığı (anti-elitizm), aydın/entelektüel eleştirisi, kurulu düzen eleştirisi (anti-establishment), dinsel, geçmişe ve organik toplumsal düzene duyulan özlem (Yetkin, 2016, s. 71- 72) biçiminde sınıflandırıldığı kimi araştırmalarda görülmektedir.

Bir tek anlamda popülizmden bahsedilemeyeceğini belirtmiş olmakla birlikte popülizm içindeki bazı ortak unsurları saptamak mümkündür. Bu bağlamda popülizmin ortak yapısal özelliği, bütünüyle olumlu özelliklerin yüklendiği bir “halk” (ya da Türkiye örneğinde “millet”) ide’ sine sahip olması ve kurgusal olarak oluşmuş bu halkın kendi içinden çıkan bir liderle temsil edilmesi olarak formüle edilebilir (Fedayi ve Yıldırım, 2019, s. 1863).

Bu bilgiler ışığında popülizm incelemelerinde, yukarıda değindiğimiz yaklaşımlar yeniden ele alınabilir. Günümüzde ampirik yöntem giderek tercih edilmeyen bir yaklaşım olmuş, tarihsel materyalist yöntem özellikle Soğuk Savaş döneminde Latin Amerika ülkeleri

üzerine yapılan araştırmalara damgasını vurmuş, söylem çalışmaları ise güncel çalışmaların çoğunda giderek uygulanan bir yöntem halini almıştır (Koroğlu, 2020, s. 84-85).

Belirttiğimiz söylem kavramı Siyaset Bilimi literatüründeki yerini “Siyasal Söylem” olarak alır. Kavram, bir boyutuyla, “iyilere karşı kötüler” dikotomisinde olduğu gibi ikili zıtlıklara seçkinlerin (halka yabancılaşmış aydınlar, bürokrasi, bilim adamları vd.) karşısında halkın yüceltilmesini amaçlamakta ve onlara özgüven aşılanmaktadır (Yetkin, 2016, s. 79-80). Böylelikle popülist iktidar, başarısını tahkim etmiş olarak varlığını sürdürür. Bir başka açıdan bakıldığında popülizmin; temsili demokrasideki siyasi iktidarın kendini meşru kılabilmek adına dayandığı düşünceye veya başka bir tabirle “ideolojisizliğin ideolojisine” hizmet ettiği de söylenebilmektedir (Fedayi ve Yıldırım, 2019, s. 1869).

Türkiye’de popülizmin doğuşu, II. Meřrutiyet dönemine dayanır (Toprak, 2014, s. 12). Ancak Taha Parla ve Zafer Toprak’a göre II. Meřrutiyet ve erken-Cumhuriyet döneminin halkçılığı, popülizmden çok, III. Cumhuriyet Fransa’sının Durkheim ve Fouilleé gibi düşünürlerden esinlenmiş solidarizm (tesanütçülük/dayanışmacılık) akımının etkisi altındadır (Parla, 1989).

Ancak “halka rağmen halkçılık” olarak adlandırılabilen bu tutumun İttihat ve Terakki ve CHP çizgisine özdeşleşmiş olmasına karşılık, organik bir halkın doğrudan isteklerini gerçekleştirmeyi ifade eden “popülizm” kavramı, çok partili dönemde, Demirel’in de içinde yer aldığı DP-AP geleneğiyle ilişkili görülmüştür (Karpat, 2021, s. 387-391).

4) SÜLEYMAN DEMİREL’İN SİYASİ GEÇMİŞİ

Süleyman Demirel, siyasi hayatına 1962 yılında Adalet Partisi Genel İdare Kurulu’na katılmasıyla başlamıştır. Demokrat Parti döneminde Adnan Menderes ve Celal Bayar’ın dikkatini çekmiş, mühendislik kariyeriyle aktif siyasetten uzak bir seyir izlememiştir (Samadova, 2019, s. 32). Bununla beraber 5 Haziran 1964’te Adalet Partisi Genel Başkanı Rağıp Gümüşpala’nın vefatının ardından 28 Kasım 1964’te Süleyman Demirel, taraflar arasındaki uzlaşıyla partinin genel başkanlığına yükselmeyi başaracaktır (Samadova, 2019, s. 61).

Demirel, 10 Ekim 1965’te Isparta Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girmiş ve seçimlerde Adalet Partisi’nin iktidara gelişiyle Türkiye’nin 12. Başbakanı olmuştur. Daha sonrasında 1969, 1970, 1975, 1977 ve 1979 yıllarında da 5 defa hükümet kurduğu ve

1980 darbesiyle görevden uzaklaşıp yedi yıl siyasette yasaklı kaldığı bilinmektedir (İnel, 2014, s. 55).

Siyasi yasakların kaldırılmasıyla 24 Eylül 1987’de Doğru Yol Partisi’nin Genel Başkanı seçilen Demirel, 20 Ekim 1991’de yapılan seçimler sonucu Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti’nin koalisyonuyla 49. Hükümette başbakanlık yapmıştır. 16 Mayıs 1993’te Türkiye Büyük Millet Meclisi Süleyman Demirel’i, 9. Cumhurbaşkanı seçmiş olup, 16 Mayıs 2000 tarihine kadar Süleyman Demirel görevini sürdürmüştür (İnel, 2014, s. 55-56).

Süleyman Demirel siyasi yaşantısı içinde farklı olaylar ve kavramlara örnek gösterilmiş bir figür niteliğindedir. Bir taraftan Süleyman Demirel’e yönelik yaygın bir “klientalizm” yakıştırmaları bulunmaktadır. Süleyman Demirel’in klientalizmini, toplumsal ve politik sorunlar ve bu sorunların çözüm önerileri, statüko ile talep oluşumları arasında bir “aracılık hizmeti” olarak değerlendirilmiştir (Bora, 2009, s. 502). Bu bilgiler ışığında, 1962-1971 yılları arasındaki dönemde Süleyman Demirel’e yönelik tanımlamalar, sosyo-ekonomik boyutun ötesine taşınmış makro-politik bir klientalizmin belirlediği dönem, I. Demirel dönemi olarak görülmektedir (Bora, 2009, s. 504).

12 Mart sonrasındaki II. Demirel dönemi, gruplara ayrılmış sağ çevreler arasındaki çatışmalarda hakem görevi görmüş ve bu dönemdeki Demirel için (şaşırtıcı biçimde) “en sağcı”, “en militan” gibi eleştiriler yapılmıştır. III. Demirel dönemi 1960’lardaki “liberal” havasını yansıtırken, IV. Demirel Dönemi ise Cumhurbaşkanlığı’nı tanımlayan “devletlü” halini yansıtmaktadır (Bora, 2009, s. 505-510).

Süleyman Demirel’in başka bir özelliği ise, kendisinin elit çevreler arasından çıkmış bir başbakan olmamasıdır. Demirel için kullanılan “halk adamı”, “kendi kendini yaratan adam” söylemleri bu yüzden ona uygun görülmektedir. Kendisi orta halli bir çiftçinin oğlu olarak büyümüş, parasal yatılı okullarda okumuştur. Nitekim muhaliflerinin de uzun bir dönem boyunca Süleyman Demirel’e taktıkları lâkap “Çoban Sülü” olmuştur (Bora, 2005, s. 552).

Süleyman Demirel, halk deyimlerini kullanmış, İstanbul Türkçesi yerine Isparta şivesiyle konuşmuş, gündelik hayattaki renkli ifadeleri politikaya taşımış, fakat bütün söylemlerini kendi içinde tutarlı bir mantığa dayanır gibi yansıtmayı başararak kitlelerin gözünde “Baba” olarak ifade edilen bir karizma kazanmıştır (Bora, 2005, s. 553).

Süleyman Demirel’in bir diğer özelliği, darbe dönemlerinin en yakın tanığı ve muhatabı olmasıdır. 27 Mayıs sonrasında Adalet Partisi’nde askeri yönetime karşı kitlesel bir tepkinin sözcülüğünü yapmış, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerini başbakan, “post-modern darbe” olarak anılan 28 Şubat’ı ise cumhurbaşkanı olarak deneyimlemiştir (Erken, 2012, s. 199).

Demirel, dış politikada devlet ciddiyetine sahip ve ülke çıkarlarını ön planda tutan bir sima olarak tanınmış olmakla birlikte, öncelikle iç siyasetteki kalkınma projeleriyle (barajların yapılması, otoyol ve köprülerin inşası) öne çıkmıştır (Demirel, 1977). Bu öncelik tercihinde, Süleyman Demirel'in geçmişinde yaşadığı sosyo-kültürel yoksunluklar temel neden olarak gösterilmektedir (İnel, 2014, s. 86- 87). Bunların yanı sıra Süleyman Demirel'in bir diğer temel özelliği de İsmet İnönü'den sonra başbakanlık koltuğuna en uzun oturmuş Türk devlet adamı olmasıdır (Şimşek, 2011, s. 288).

5) SÜLEYMAN DEMİREL'İN POPÜLİST SÖYLEMİ

Modern çağın ürünü olan kaygı ve belirsizlikler, özellikle 20. Yüzyıl'da geniş kitleleri kendilerine bir umut gösterecek etkili siyasi liderlere yöneltmiştir. (Göktaş, 2016, s. 1055). Buna istinaden siyasi liderlerin iletişimi kullanma becerilerinin büyük önem taşıdığı açıktır. Söylemlerinde halk ve seçkinler arasındaki karşıtlığı ustaca kullanan ve kendisinin "halk"ın değerlerini temsil ettiğini vurgulayan Süleyman Demirel de iletişimi güçlü liderlerden biridir (Göktaş, 2016, s. 1056). Demirel'in bu açıklığı, halkın geniş kesimiyle (sol siyasetin doğal tabanı sayılan yoksul kesim de dahil olmak üzere) açık ve anlaşılır bir ortak dil yakalamasından kaynaklanmaktadır (Çavuşoğlu, 2016, s. 1049). Açıklık ve anlaşılabilirliğinin, hitap ettiği kesimin diline yatkınlığından kaynaklandığı açıktır. Bunun yanı sıra Süleyman Demirel'in dolaylama, sezdirme ve benzetim gibi anlatım yollarına başvurmasıyla, Edward Hall (1987)'un yüksek bağlamlı iletişim modeline uygun bir üslup kullandığı görülmektedir. Örneğin "*Yağmur yağarken ben ıslanmam diyemezsin*" ya da "*Dünkü güneşle bugünkü çamaşır kurutulmaz*" gibi ünlü söylemleri, Hall'un bu modeli içinde değerlendirilebilir (Göktaş, 2016, s. 1057).

Süleyman Demirel'in kişilik özellikleri arasında en önemlilerinden biri de hemen herkesçe teslim edilen güçlü hafızasıdır. Yine örneğin "*Yüz elli bin kişiye ismiyle hitap ederim*" cümlesi hem bahsedilen kişilik özelliğini göstermekte hem de tabana yakınlığını -veya taban siyasetini- vurgulamaktadır (Çavuşoğlu, 2016, s. 1048). Bunlara dayalı olarak, araştırmanın bu bölümünde Süleyman Demirel'in siyasal söylemlerinden parçalara yer verilecek ve bu siyasal söylemlerin popülizm kavramıyla ilişkisi değerlendirilecektir.

Ragıp Gümüşpala'nın 5 Haziran 1964'te vefat etmesiyle AP Genel Başkanı seçilen Süleyman Demirel, "*1964 yılında Ragıp Gümüşpala görevine devam etse idi ben ön sıraya çıkmazdım. Ön sıraya çıkmam için Ragıp Gümüşpala'nın yerine geçmem gerekirdi. Onu yapar mıydım yapmaz mıydım, o günkü ortamda yapılır mıydı yapılmaz mıydı bilmiyorum; ama vefat edince yeri boşaldı tabii. Boşalınca arkadaşlarımdan çok, beni o göreve ittiler. Ben de*

reddedemezdim. Çok büyük bir baskı altındaydım. Nitekim kongre neticesinde bir turda ben başkan seçildim.” (Samadova, 2019, s. 61) sözlerini sarf ettiği görülmektedir bu sözler, daha ilk andan itibaren siyasi yükselişinin bir ekip işi olduğuna dikkat çekmektedir. Yine başbakanlığı dönemindeki söyleşilerden birinde *“Şehirde ne varsa köyde ve kasabada da o olmalıdır.”* (İnel, 2014, s. 70) ifadesini kullanmış ve toplumda köy ve kasabadaki seçmen kitlesine hitap etmiştir.

1966’da halkçılık kavramını sosyalist bir yorumla ele alan Türkiye İşçi Partisi’nin kendisine yönelik eleştirilerine karşı, *“Aziz vatandaşlarım, benim için nereden çıktı diyorlar, çok basit, bunun için gözlük takmaya lüzum yok! İşte senin içinden ben çıktım. Benim babam da eli nasırlı bu toprağın adamı! Ben bu toprağın içinden çıktım. Neresinden bahsediyorsun, 'Eli nasırlı, emekçi kardeşim, maraba kardeşim' diye. Nasırlı el burada, sahtekârlık yapmaya lüzum yok!”* (Bora, 2005, s. 553) diyerek başka bir popülist retorik kurmuştur. Bu konuşma, popülistlerin sadece kendilerini halkın temsilci olarak gördüğü ve karşıtlarının bu tür bir meşruiyetten yoksun görüldüğü tezine (Müller, 2021, s. 119) bir örnek olarak gösterilebilir.

Bir başka demecinde yer verdiği, *“Biz doğup büyüdüğümüz beldeye ne zaman gelmişiz kesinlikle bilmeyiz. Ancak etrafımıza baktığımız zaman Anadolu Medeniyetlerinin bütün izlerini görürüz. Grek, Roma, arkasından Türk-İslam Medeniyetinin bütün eserleri bir aradadır. Biz eski medeniyetler üzerinde Anadolu’nun Türklere açılmasına takiben bu beldelere gelmişizdir. Ertokuş Bey’i biliriz. Yarım saatlik yürüyüş mesafesi içerisinde. Türbesi vardır, medresesi vardır. Üzerinde 1224 yılı tarihi bulunan kitabesi vardır. Selçuk beyidir. Sultan Keykubat’ın atabeylerindedir. Öyle tahmin ederiz. Onun için 2,5 km mesafedeki şimdiki adıyla Atabey’dir. Bizim doğup büyüdüğümüz bu bölgede Ertokuş Bey’in vurduğu mühür hala itibarını muhafaza eder...”* ifadeleri, sağ-kanat popülist gelenekte sıklıkla rastlanan halk-millet özdeşleştirmesinin bir yansımasıdır.

Bunların yanı sıra Demirel, çeşitli söylemlerinde demokrasiyi de “milli irade”yle eş anlamlı olarak kullanarak, bu kavramlar arasında bir özdeşlik kurmayı amaçlamıştır (Komşuoğlu, 2003, s. 244). Bir liderin siyasal tutumu yetiştiği sosyo-kültürel çevreye bağlı olduğundan, bu tür bir demokrasi yorumu, Süleyman Demirel’in içinde yetiştiği orta sınıf çiftçi ailenin politik beklentilerinin de izlerini taşır görünmektedir.

Diğer yandan bu örnekler Demirel’in siyasal iletişimde kullandığı yöntemi de göstermektedir. Siyasal iletişim tanımlamalarına bakıldığında; bunlardan ilki, toplumsal düzene yönelik yasal ve ekonomik düzenlemelerin, toplumsal arenada tartışılmasına yönelik temas çabalarını ifade ederken bir diğer anlamı, iktidar olabilmek veya iktidar kalmak adına

seçmenlerin ikna edilmesini sağlamak olarak temayüz eder (Sert, 2010, s. 81- 82). Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanlığı döneminde, siyasal iletişim tarzı ve medya ile olan ilişkisinin geleneksel bir karakter kazandığına dikkat çekilmektedir (Sert, 2010, s. 147).

Süleyman Demirel'in ünlü söylemlerinden biri de "*Dün dündür, bugün bugündür*" ifadesidir. (Şihmantepe, 2016, s. 178). Bu cümle de Demirel'in teorik ve normatif olmaktan çok, anın ihtiyaçların cevap vermeyi öne alan popülist ve pragmatik siyasetinin örnekleri arasında sayılabilir.

Yine 1991 seçimlerine giden yolda Süleyman Demirel, Hürriyet Gazetesi'nde çıkan bir söyleşisinde, "Kararlı-Kararsız herkes DYP'ye" sözlerini sarf etmiş ve 1990'ların başlarındaki Türkiye'de DYP'yi bütün kesimleri bir araya getiren adres olarak tanımlamıştır. Bu araştırmaya göre, mantıksal veya duygusal stratejilerden farklı olarak etik ikna stratejisinin öne çıktığı görülmektedir.

Süleyman Demirel'in eğitim alanındaki yaklaşımı da bir popülist nitelik taşımaktadır. 1966 yılında ilkokul yönetmeliklerinde değişikliğe gidilmiş ve ilkokul 1-2. sınıflarda sınıf tekrarı kaldırılmıştır (Büyükboyacı, 2018, s. 271). Bu durum eğitimde kalitenin düşmesine yol açtığından üç yıl sonrasında iptal edilecektir. Diğer yandan hedeflenen, halk tabakasından çocukların eğitiminin kolaylaşması olmuştur, 1970-1971 döneminde "Alfabe ile Okuma Kitabı"nın öğrencilere ücretsiz dağıtımı da bu doğrultuda bir tercihtir (Büyükboyacı, 2018, s. 271).

1970'lerde Milliyetçi Cephe hükümetlerinin başbakanı Demirel faşizan-milliyetçi, 1991 sonrasında Başbakan ve Cumhurbaşkanı Demirel ise cumhuriyetçi- muhafazakâr bir çizgide değerlendirilmiştir. 1960'larda AP'nin tek başına iktidarındaki Demirel ve 1980 sonrası 12 Eylül rejiminin muhalifi Demirel ise liberal izler taşımaktadır (Bora, 2020, s. 542).

Demirel, Menderes'in kalkınmacı- imarcı- refahçı ideolojisine 1960 ve 70'lerin konjonktürüne uygun sanayileşmeyi de eklemiştir. Demirel'in Soğuk Savaş döneminin komünizm tehdidine karşı programı, sanayileşmeyi de içeren bir çeşit sosyal liberalizm programı olarak okunabilir. 1977' de Aydınlar Ocağı'nda, "*Biz diyoruz ki, herkesin bir şeyi olsun. Herkesin bir şeyi olsun ki, zincirden başka bu rejimde kaybedeceğim bir şeyim yok demesin. Burada olur herkesin bir şeyi*" (Bora, 2020, s. 547), sözleri bu çizgiyi ifade etmektedir. 1980 sonrasında, eski çalışma arkadaşı Özal'ın izlediği tavizsiz neo-liberal politikalara karşı geliştirdiği "*Benim işçim, benim köylüm*" söylemi de Demirel'in, popülizme,

elit/seçkin kadroların yanı sıra merkez-sağdaki rakiplerine karşı da başvurduğunu ortaya koymaktadır (Bora, 2020, s. 547).

Süleyman Demirel, Tanzimat'tan bu yana egemen olan Türk bürokratik-aydın geleneğinin parçası olmayan bir teknokratır. Bu yönüyle kırdan kente göçenlerin, “kendi kendini yetiştiren adam” imajının da ifadesidir (Ahmad, 2015, s. 237). Ancak Demirel'in Cumhurbaşkanlığı dönemine bakıldığında yürütmenin ve ordunun duruşunu seçilmişlere kabul ettirme tutumu, “sessiz muhafazakâr kitle”den biri olduğu ve onun savunucusu olduğuna dair muhafazakâr kanadın algısını yıkmıştır. (Aydın ve Taşkın, 2018, s. 437).

Son olarak, Süleyman Demirel'in popülist söylemini, “milli iradecilik” ve “fırsat eşitliği” nosyonları üzerinden Kemalizm'in halkçılık ilkesiyle özdeşleştirmeyi, en azından kesiktirmeyi amaçlayan tutumuna da değinmek gerekir. Bu doğrultuda Demirel'in ilk başbakanlığının ikinci yılında (1966) Uşak'ta halka hitaben söylediği “Atatürk ilkeleri sensin sevgili vatandaşım, milli iradeye sahip olan sensin” (Bora, 2020, s. 168) cümlesi, Atatürk ilkelerini milli iradeyle özdeşleştirmesinin tipik örneklerindedir.

Cumhurbaşkanlığının ilk yılında (1993), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun düzenlediği Atatürk'ü Anma törenindeki şu konuşmasında da aynı bakış açısının geliştirilmiş bir yorumu görülebilir:

“...Sevr'i yırtmış atmış ve Misak-ı Millî sınırları içerisine bir Cumhuriyet'i oturtmuş. Bu Cumhuriyet'te herkes birinci sınıf vatandaş ve herkes fırsat eşitliğine sahip ve bu ülkenin insanları; Doğulusu, Batılısı Güneylisi, Kuzeylisi hangi imkândan mahrum? Generalse hepsi oluyor, yüksek hâkimse hepsi oluyor, milletvekiliyse hepsi oluyor, bakansa hepsi oluyor, başbakansa, cumhurbaşkanıysa hepsi oluyor. Evet, ben Türkiye'nin bir köyünden geliyorum. Aslında ben 9. Cumhurbaşkanı olarak bu Cumhuriyet'in erdemini temsil ediyorum...” (Ergen, 2009, s. 293).

Verilen mesaj, bir yandan dönemin yükselmekte olan ayrılıkçı eğilimlerine karşı devlet otoritesinin pekiştirilmesiyle, diğer yandan da fırsat eşitliği doğrultusunda bu kurumların bütün toplumsal kökenlerden gelen vatandaşlara açık olmasıdır. Demirel, popülist söyleminin milli iradecilik gibi fırsat eşitliği boyutunu da her zaman “Isparta'nın bir köyünden gelmekte olan” kendisinden örnek vererek temellendirmektedir.

6) SONUÇ

Bu çalışmada Süleyman Demirel'in otuz yılı aşan siyasal hayatının önemli kesitlerine yer verilmiş ve temsil ettiği siyaset anlayışının popülizm kavramıyla olan bağlantısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Demirel'in Türk siyasal hayatında popülizmin ilk akla gelen temsilcilerinden olması, öncelikle, kendisinin de sıklıkla vurguladığı üzere, içinden geldiği toplumsal tabanla bağlantılıdır. Isparta'nın bir köyünde dünyaya gelip önce bir parti lideri, sonra da sırasıyla başbakan ve cumhurbaşkanı olan Demirel için siyaset, her zaman, bütünlük ve uyumlu bir kitle olarak gördüğü "millet" in somut sorunlarına eğilmek ve ona hizmet etmek anlamını taşımıştır.

Bu siyasal tutum, dünya tarihini sınıf çatışmaları üzerinden analiz eden Marksizm'le ya da ilhamını ondan alan Latin Amerika tipi sol-popülist hareketlerle aynı kategoride olmadığı gibi bu hareketlere tepki olarak ortaya çıkan neo-faşist ya da sağ-kanat popülist hareketlerden de ayrılmaktadır.

Demirel'in, özellikle 1960-1980 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi ve askeri-sivil bürokrasi tarafından temsil edilen seçkinci-devletçi geleneğe karşı tarihsel liberal-muhafazakâr bloğun temsilcisi olduğu sıklıkla dile getirilmiştir (Kongar, 1985: 180). Ancak kendisi bu siyasi çizgiyi, saf bir iktisadî liberalizmle tanımlamadığı gibi muhafazakârlığı da cumhuriyet rejimi ve devrimlerden önceki döneme dönüş özlemi şekline sunmamaya özen göstermiştir. Bu doğrultuda, 1964 yılında başlayan siyasal kariyerinden 2000 yılında cumhurbaşkanlığından ayrılışına kadar, "milletin manevi değerleri" ifadesiyle kodladığı dini hassasiyetlerle, Cumhuriyet'in kurucu değerleri olan Atatürk ilkeleri arasında kurmayı gözettiği denge önemli bir yer tutmaktadır.

Demirel'in 1980 sonrası dönemde de Turgut Özal ve Anavatan Partisi tarafından yürürlüğe konan neo-liberal politikalara karşı başvurduğu "Benim işçim, benim köylüm" sloganıyla hatırlanan "himayeci" söylemi ve 1990'larda Refah Partisi'nin yükselişine karşı geliştirdiği mesafeli tavır, merkez siyasete verdiği önemin göstergeleri arasında sayılabilir.

Bu durumda Süleyman Demirel'in, 1960'lardan 2000 yılına uzanan uzun siyasi kariyerini tanımlayan en uygun kavramın, liberal-muhafazakârlık ve demokratik milliyetçilikten de önce, popülizm olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla izleyen çalışmalarda, Türkiye'de merkez-sağ siyaset ve Süleyman Demirel üzerine yapılacak çalışmalarda liberalizm, muhafazakârlık ve milliyetçiliğin yanı sıra "popülizm" kavramının da bağımsız bir fenomen olarak göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2015). "Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945- 1980". (Çev. Ahmet Fethi). İstanbul: Hil Yayın.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2018). "1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi". İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baykan, T. S. (2017). "Halkçılık ve Popülizm: Türkiye Vakası ve Bir Kavramın Kullanımları". *Mülkiye Dergisi*, Cilt 41, Sayı 1, ss. (157- 194).
- Bora, T. (2005). "Süleyman Demirel (ss. 550-577)", "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce- Cilt 7: Liberalizm". (Editörler: Tanıl Bora, Murat Gültekingil). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2009). "Süleyman Demirel (ss. 502-514)", "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Cilt 9: Dönemler Ve Zihniyetler". (Editörler: Tanıl Bora, Murat Gültekingil). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2020). "Cereyanlar: Türkiye'de Siyasî İdeolojiler". İstanbul: İletişim Yayınları.
- Büyükboyacı, Ş. (2018). "Süleyman Demirel Dönemi (1965-1971) Eğitim Politikaları Ve Uygulamalarının Türk Basınındaki Yansımaları". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Tarih Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çavuşoğlu, H. (2016). "Süleyman Demirel'in Siyasal Hayatı Ve Kişilik Özellikleri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3, ss. (1043-1051).
- Demirel S. (1977). "Büyük Türkiye". İstanbul: Dergah Yayınları.
- Demirel S. (1979). "Bayrağımın Altında". İstanbul: Göktürk Yayınları.
- Ergen, C. (2009). "Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Söylev Ve Demeçleri". *Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi*.
- Erken, B. (2012). "İdeolojiler Ekseninde Askeri Müdahaleler Karşısında Süleyman Demirel". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Fedayi, C. ve Yıldırım, O. (2019). "Popülizm: İdeolojisizliğin İdeolojisi Ya Da İktidar İdeolojisi". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, ss. (1857-1874).
- Göktaş, P. (2016). "Sessiz Milyonların Sözcüsü Süleyman Demirel'in Söylemlerinin Yüksek-Düşük Bağlı İletişim Açısından Değerlendirilmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 21 Sayı, 3, ss. (1053-1061).
- İnel, H. (2014). "Turgut Özal ve Süleyman Demirel'in Siyasi Liderliklerinin Karşılaştırılmalı Analizi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Turgut Özal Üniversitesi, Malatya.
- Karpat, K. (2022), "Türk Demokrasi Tarihi". İstanbul: Timaş Yayınları.

- Komşuoğlu, A. (2003). "*Siyasal Liderlik ve Süleyman Demirel Örneği*". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (İktisat), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kongar, E. (1985), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Koroğlu, E. K. (2020). "Farklı Popülizm Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 39, ss. (73-87).
- Moffit, B. (2021). "*Popülizmin Küresel Yükselişi: Performans, Siyasi Üslup ve Temsil*". (Çev. Onur Özgür). İstanbul: İletişim Yayınları,
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. R. (2019). "*Popülizm: Kısa Bir Giriş*". (Çev. S. Erdem Türközü). Ankara: Nika Yayınevi,
- Müller, J.-W. (2021). "*Popülizm Nedir?*". (Çev. Onur Yıldız). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, T. (1989). "*Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*". İstanbul: İletişim Yayınları,
- Samadova, V. (2019). "*Karizmatik Lider Çerçevesinde Süleyman Demirel*". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Sert, A. (2010). "*Cumhurbaşkanlığı Basın Bildirileri Ve İmaj Tasarımı Süleyman Demirel - Ahmet Nejdet Sezer Örneği*". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Süar, A. (2011). "*Süleyman Demirel ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Seçim Öncesi Büyük Kongre Konuşmalarının Karşılaştırmalı Söylem Analizi*". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Şihmantepe, A. (2016). "*Türkiye'de Dış Politika Krizlerinde Karar Alıcının Operasyonel Kodları: Süleyman Demirel Örneği*". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Şimşek, D. (2011). "*Süleyman Sami Demirel'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*", (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tekin, Füzuran (1976). "*Türk Demokrasisi İçinde Süleyman Demirel*". İstanbul: Göktürk Yayınları.
- Toprak, Z. (2014). "*Türkiye'de Popülizm: 1908:1923*". İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Yetkin, B. (2016). "Popülizmin Gölgesinde Siyaseti ve Siyasal İletişimi Anlamak". *Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, ss. (68-82).